Tautos Gîvata

Vîdûnas

Tautos Gîvata

Filosofiški-sociologiški aiškinimai

Rûta
Tilžêj 1920-mt.

UDK 1(474.5)
Vi46

ISBN 978-609-419-269-2

Išleista Vydūno draugijos užsakymu

www.Vyduno.draugija.com
www.vydunas.org
http://linasrim.puslapiai.lt/vyduno/vydunas.html

Išleido UAB leidykla „Jūsų Flintas"
V. Putvinskio g. 34, LT-44211 Kaunas

Spausdino UAB „Print easy"
Europos pr. 42, LT-46367 Kaunas
Tiražas 1000 eg.

Knyga, žadinanti tautos kilnybę

„Platonas vadina valstybę, tą tautoje augusią gyvatos tvarką ir žmoniškumo apraišką, didžiuoju žmogumi. Iš tikrųjų valstybė ir turi tą patį pagrindą bei tą patį uždavinį, kaip ir atskiras žmogus“, – rašė Vydūnas, sveikindamas 1918 m. vasario 16 d. nepriklausomybę paskelbusią Lietuvos tarybą. O svarbiausias tautos ir žmogaus būtį įprasminantis uždavinys – siekti tobulesno žmoniškumo.

Kad tauta galėtų ryškinti tokią savo būties prasmę, ji turinti tinkamai sutvarkyti savo gyvenimą, siekti kuo didesnės įvairių socialinių sluoksnių bei atskirų žmonių santykių darnos, kurios šiuolaikinių valstybių gyvenime labai stinga. Vydūnui labai rūpėjo, kad tokią darną stengtųsi įgyvendinti nepriklausomybę išsikovojusi Lietuva. Kol ji ton nepriklausomybėn veržėsi, dar 1911 m. mąstytojas jai pateikė traktatą „Mūsų uždavinys“, o kai ją pasiekė – 1920 m. padovanojo traktatą „Tautos gyvata“. Šiais traktatais, ypač „Tautos gyvata“, buvo atsiliepta ne tik į besiformuojančios Lietuvos valstybės socialines aktualijas, bet ir į pasaulinius XX amžiaus pirmųjų dešimtmečių socialinius procesus, netgi į bolševikinės 1917 m. revoliucijos sukeltą bangą. Mąstytoją sukrėtė tos bangos padariniai, tačiau jis bandė pažvelgti ir į ją sukėlusias priežastis, stengėsi ieškoti to, kas galėtų jas pašalinti. Jam atrodė, kad tautų ir jų bendrijos gyvenime yra būtinos socialinės permainos, savo svarbumu prilygstančios perversmui. Tačiau tas perversmas pirmiausia turįs įvykti ne ekonomikoje ir ne politikoje, o žmogaus viduje – svarbiausiu visų žmogaus siekimų tikslu turįs tapti dvasinis tobulėjimas. Toksai į dvasinį tobulėjimą orientuotas perversmas savaime apspręsiąs kuo išmintingesnį, su tuo tikslu harmonizuojantį ir socialinio gyvenimo sutvarkymą. Naujais pagrindais tvarkoma valstybė, reguliuodama žmonių santykius, turinti taip elgtis, kad pati taptų harmoningu organizmu, kurio veikimas kuo geriausiai derintųsi su visumos kūrybos vyksmu, su pagrindiniu to vyksmo

tikslu – dvasios įsigalėjimu. Valstybė paprastai esanti tokio lygio, koks yra tuometinis joje gyvenantis žmogus, kokia jo orientacija, tikslai, pasaulio, gyvenimo prasmės ir laimės supratimas. Žmogus dar tebėra augantis ir toli gražu neįveikęs „pažmoniškumo", netobulas, todėl ir jo kuriamoji valstybė turinti jo netobulumo bei jo klaidžiojimų žymių. Svarbiausia orientacinė valstybės tobulinimo gairė turėtų būti – „visiškai prisitaikinti tai tvarkai, kuri tautos gyvatoj kūrybos yra nutiesta" (šios kn. 77 p.) ir kuri skirta žmoniškumui stiprinti. Tautų „santykiai bus tiek geri ir žmoniški, kiek atskira tauta tinka žmoniškumui augint. [...] Bet kad viena antra tauta pasieks tikrai aukštą laipsnį, jau visos žmonijos būtis ir padėtis virs kitokia. Ir tautos pradės kitokiu būdu svarbėti viena kitai, būtent žadindamos viena antrajai jos kilnybę", - rašė Vydūnas „Tautos gyvatoje" (146 p.). O pačią „Tautos gyvatą" rašė tam, kad ja pagrįstų savo siūlomas orientacines gaires, pagal kurias eidama Lietuva galėtų tapti „pasaulyje viena aiškiausiųjų žmoniškumo reiškėjų," žadinančių kitų tautų kilnybę. Kitaip tariant, Vydūnas siūlė Lietuvai idealios valstybės modelį, panašiai kaip savo„Valstybėje" tokį modelį siūlė didis antikos mąstytojas Platonas.

Kad jau į trečiąjį antrosios nepriklausomybės dešimtmetį įkopusiai Lietuvai bent iki sąlyginio tobulumo dar gana toli, akivaizdžiai matome visi. Tad pažvelgti į Vydūno siūlytąjį idealios valstybės modelį tebėra tikrai pravartu, o pažvelgus paklausti savęs, ar mūsuose daug daugiau žmoniškumo negu prieš 90 metų, kai pasirodė „Tautos gyvata." Būdami atviri greičiausiai pasakysime, kad ne tik ne daugiau, o gal net mažiau. O žmoniškumu, kaip pamatine gyvenimo vertybe, kažin ar drįstume suabejoti. Todėl norėtųsi, kad nesuabejodami atsiverstume šią knygą, kuri turėtų ne tik žadinti tobulesnio žmoniškumo ilgesį, bet ir įkvėpti ryžtą jo siekti tiek savyje, tiek tautoje, kurioje lemta gyventi.

To tikėdamasi Vydūno draugija šią, jau ketvirtą, knygą pateikia tokiu pavidalu, kokiu ją pateikė pats autorius. Reikia manyti, kad perskaitęs ankstesnes tris fotografiniu būdu išleistas Vydūno knygas („Kaimo Didvyrį", „Mūsų uždavinį" ir „Sąmonę") skaitytojas ne tik triprato prie vydūniškojo raidyno, bet ir spėjo jį pamilti.

Vacys Bagdonavičius

Atjaust atsakomîbe prieš kûrî-bos ʒengimâ pridera kiekvienâm ʒmogui.

Vîdûnas.

I. Kas îra tauta.

Pâgrindas visâm dalîkui suprasti.

Tai atskiri daiktai, tai vêl pasaulio visata pritraukia ʒmogaus dvâsios âkî. Abu sudâro visumâ, kuria tik tegâlima stebêties. Kupina ji îra neapsâkomû slêpiniû. Jûjû gausîbê ʒâda ʒmogui ʒiûrintiâm î jâ neaprêpiamâ gîvîbês pajautimâ. Stengiasi ʒmogus nors kiek to pasiimti savo protu, savo ißmânîmu. Nêra tuojau aißku, kiek to jâm teks. Bet dʒiaugsmas jî jau pildo, mâtant, kad ben sântîkiai tarp atskiro dalîko ir visatos îra nujêgiami.

Imkime, kad ir tik akmenelî ir visatâ. Jei ne kuo daugiau, tad nors tuo jis îra îpatingas, kad jis sveria. Savo sunkumu jis veikia. Sunkumas îra jo, kaip atskiro daikto, prasmê ir reikßmê. Vêl apskritai ʒinoma, kad sunkumo galia veikia ir visame pasaulîje. Ji îra tße plati didîbê. Visur jos valdiâ jautiame. Ir maʒiausias dalîkelis tarsi tik tâm têra, kad jâ apreikßtû. Bet jis jâ apreißkia savaip.

Ir ießkokime platesnio dâr supratimo! Pasaulis su savo turiniu îra didis pasidârîmas, platus ir gilus veiksmas. Juo apsireißkia pati kûrîba. Didios gâlios nuolatai juda, srâvi. Iß to ißeina mâʒos to judêjimo lîtîs. Vadinamos jos daiktais. Jie randasi ir nîksta. Ir taip nuolatai, kur tik ʒvelgi. Kûrîbos ʒîgiai tuo îvîksta.

Ira pavidaluose skirtumû. Vieni, be gîvîbês, tarsi nutrupa nuo visatos, kiti îra gîvi. Jie gimsta, gîvena, gamina sau lîgius ir ʒûva. Ir taip gîvasis pasaulis îra âmʒiû srovê. Nuolatai atplaukia î esamîbe nauji laȣai nesuskaitomu skaitium ir praplauke dingsta praeitîj. Rodos lîg tame ir nebûtû jokios prasmês. Pasaulio mâʒmoʒiai, atskiriejie daikteliai, gîviai ir patsai net ʒmogus tarsi nieko nereikȣtû.

Tatiau taip negâli bût. Jau tat îra labai pastebêtina, kad kiekvienas daiktas priklauso didiajai visumai, priklauso jos atsivêrimui. Be to dalîkelio ji nebûtû visata, jos atsiskleidimas turêtû sprâgâ. Jai ko trûktû. O kad ir dingtû to daiktelio pavidalas, jo galia, visa, kas jame buvo susikaupe, pasilieka visumai.

Ir ȣitâ suprâtus, tuojau kitakas aiȣkêja. Toks dalîkelis, kaip minêtasis akmenelis, îra visumai reikalingas, jeib juo apsireikȣtû. Visuma juo visai savaip dirba. Atskiras dalîkas îra visumos priemonê, jos prâsmei atskleisti, jos tikslâms vîkinti.

Akmenelis berods apreiȣkia beveik tiktai sunkumâ, kurs visame pasaulîje îra. Bet kitais dalîkais, îpatiai gîvaisiais, visuma pasirodo dâr daug daugiau. Paukȣtelis ant ȣakos tupêdams îra tȣe kiek ir sunkus. Bet jis gâli ir lêkti ir tuo apsireikȣti visai prieȣingai visâm sunkumui. O ne vien tai. Jis îra gîvas, judrus; jis jautia, geidia, kaip visi kiti paukȣteliai, kaip visi gîviai. Ir tuo jau pradeda aiȣkêti, kokio turtingumo îra visuma.

Bet nesulîginamai daugiau dâr pastebêt iȣ ʒmogaus. Nêra jis tiktai sunkus. Ir jis ne tikt vâlgo, auga ir gamina kaip augmuo; jis ir ne tikt juda, jautia, geidia kaip visi gîviai, jis ir ʒinosi pats esâs, jis îra iȣminties ir vâlios asmenîbê, jis gâli kalbêti ir save vadina ʒodiu aȣ. Iȣ to jo asmens branduolio, iȣ tos jo gîvîbês varpsties iȣeina jâm îvairûs îsâkîmai, kaip apsireikȣt ar neapsi-

reikßti turêtû. Ir netrukus, gamta visur parodo ʒmogaus esimo ʒîmius. Kalba tada ʒmonês, kad pasaulîje ne vien gamta tedirbanti.

Bet reikêtû ßiâ gamtâ geriau paʒinti. Jos gîvîbês ir gîvenimo îra tûli skîriai. Ir be abejojimo reikêtû ir ʒmogû su jo aß skirti nors prie visumos, jeigu ne prie gamtos. Negâli jis iß jos ißkilti, nuo jos ßâlinties. O jeigu ir atrodo, kad jis savaip veikia, kad jo veikimas visai kitokiâ prâsme apreißkia negu visa, kas ßiaip atsitinka pasaulîje, vis dêlto jis îra jo dalîkas. Su savo gîvîbe ir su savo veikimu jis priklauso prie visumos gîvumo ir jos gâliû sûkurio.

Vien tai dâr pastebêtina, kad ʒmogus su savo mânîmu, su savo sâmonîbe, su savo sâʒine îra visißkai sau atskiras, îra sau vienû vienas kaip kibirkßtis tamsoj. Kiekvienas ʒmogus îra visai nauja veikimû versmê. Jo dârbu pasaulio kûrimas eina naujais keliais.

Vêl gi ßitame savo veikime ʒmogus nêra sau vienas. Aißku, kad jis îra narîs didesnio pasaulio dalîko, bûtent tautos, kuri vêl savo ruoʒtu îra ʒmonijos narîs. Ir taip ißeina îpatinga ir tûleriopa sâmazga ʒmogaus su tauta ir ʒmonija ir su visa visuma. Vienas dalîkas priklauso didesniâjâm ir îra tâm apsireikßti priemonê.

Ʒmogus îra tautos dalelê, kuria ji gîvena ir apsisâko. Tauta îra ʒmonijos ßaka. Ir ji ja skelbia savo esme. Bet ji ir atskiru ʒmogumi târia î visâ pasaulî. Pagaliau îra ʒmonija pati visumos dalis ir narîs. Ir kûrîbos ʒengimas naudojasi ja kaip visomis savo priemonêmis savo turiniui ir savo vertîbei atskleisti. Ir pasidâro iß to ʒmogui, tautai ir ʒmonijai uʒdavinîs. Reikalauja tasai pasißvesti su aißkiu nusimânîmu kûrîbos dârbui, savo âmʒiû ir savo galias jâm skirti.

Tautos visata.

Paprastâm ʒvilgiui tauta susideda iš daug ʒmoniû, kurie îvairiausiuose dalîkuose turi bendrumo. Atskirû ʒmoniû kûno pavidalas, jo ûgis, galva, veidas, âkîs, plaukai ir kitakas reiškia gentiškumâ. Nors îra tše ir daug skirtumû, vis dêlto vienos tautos ʒmonês rodosi kilę iš to paties "kraujo." Visa tauta îra tarsi viena draugê, viena šeima, ir todêl vadinasi vienos tautos vaikai broliais ir seserimis.

Kitos tautos ʒmonês aiškiai skiriasi nuo jû. Net prasti bemoksliai ʒmonês numâno tâ skirtumâ. O juos to paklausus, gâl nê neʒinotû apie tai kâ pasakîti. Bet visi, bûtent tokie ir mokslo ʒmonês, ʒiûri î âtskirâ tautâ kaip î draugijâ, iš kurios gęma nuolatai nauji ʒmonês, pânašûs î tuos, kurie lig šiol toj draugijoj îra gîvenę.

Iš kur ta tokios draugijos savîbê, mokslas bandê visaip suvokti, bet pagaliau tik teʒinojo pasakîti, kad tše veikiantios kûrîbos gâlios. Ir šišion vien tenorêtûme paʒîmêti, kad kraujas îra nuostabus dalîkas. Jame tûno tautos slêpinîs. Su krauju jungiasi tautos gîvîbê.

Tautos taip skiriasi savo ʒmoniû kûno pavidalu. Bet nêra tai visa. Ir tai, kaip vienos tautos ʒmonês jautia, ko ir kaip jie geidia, kaip jie mâsto ir mâno, kaip jie apsireiškia ir kaip jie vîkina savo jausmû-geismû ir mintiû tikslus, visa tai kuone skiria dâr daugiau vienâ tautâ nuo kitos. Vienos tautos ʒmogaus jausmai, ûpai, geismai, troškimai, linkimai îra visiškai kitokie negu kitos tautos ʒmogaus. Kiekvienos tautos vaikai mâno savo bûdu. Jie visai savaip ʒiûri î gîvenimâ, atvaizduoja ir supranta jî visai sâviškai. Ir kaip tik tame dasi nuostabûs skirtumai.

Daʒnai atsitinka, kad labai susibitiuliauja du atskirû tautû vaiku ir gîvena gâl pilname sutikime visâ savo âmʒiû. Tatiau jie jautia, kad kaʒi-kas antrame pasilieka

jiems svetima, neprieinama. Sâkoma todêl, kad kitos tautos ʒmogaus asmenîbê neėsanti pilnai suprantama. Jos bûdas apsireikßti pasiliekâs jos slêpiniu visiems âmʒiams.

Jau kaip ʒmogus sutinka su gamta, kaip jis paseka jos kitimus, dienos ir mėtû slinkimâ, îra vienoj tautoj kitakas kaip kitoj. Vêl gi, kaip ʒmogus apsireißkia îvairiais savo âmʒiaus laikais, îra labai pastebêtina. Ir kaip vienoj tautoj ʒmonês su ʒmonêmis elgiasi, kaip jie î viens kitâ ʒiûri, kaip jie su viens kitu sutaria ar nesutaria, visa tai reißkia atskiros tautos ʒmoniû îpatîbė. Ir pagaliau labai svarbu îra, kaip abi ʒmoniû gimti viena su kita draugauja. Tße pirm viso aißkiai atsimußa tautos pobûdis, jos charakteris. Ʒiaurios tautos tße kuo greitiau apsireißkia ʒiauriu bûdu, ßvelniosios graʒesniu. Todêl, paveikslui, keli Vokietiû raßîtojai ir tokius neapsâkomai kvailus dalîkus apie Lietuviû mergaites ir moteras papâsakoja, tarsi jie nieko kito savo gîvėnime nepaʒintû, kaip tik purvinâjî pasileidimâ.

Ira pagaliau kitas dâr laipsnis ʒmoniû apsireißkimo. Jis atspindina giliausiâjî ʒmonißkumâ. Apie visus kitus apsireißkimus gâlima dâr kalbêti kaip apie asmens âpraißkas. Bet minimame dalîke jau reißkiasi ʒmoniû dvâsia-siela. Ira tße trîs, bûtent mokslo, mėno ir doros sritîs. O visoms tarnauja kalba. Ji îra vîriausioji ʒmoniû apsireißkimo priemonê.

Kalbâ reikêtû ir vadinti tautos vêliava. Ji atspindina tautos kraujâ ir jos jausmû - mintiû - norû gîvėnimâ. Ir ji gimstantius ʒmones telkia nuolatai î savo gîvâtâ. Negâlima numanîti kitos tautos savîbiû nepaʒîstant jos kalbos. Ir niekuo kitu tauta neapreikß savo ßirdî, sielâ ir dvâsiâ taip kaip savo kalba.

Kas viena kalba pasâkoma, negâli bût visißkai taip ißtariama ir kita kalba, nors apskritai imant, mintîs îra kėliamos iß vienos kalbos î kitâ. Bet reikia su-

prasti: kâ ʒmogus savo kalba apreiȣkia, îra jo asmens gîvumas visokiû gîvîbês laipsniû ir sritiû, ir todêl tat nesukaupiama vien ʒodiuose ir dâr maʒiau vertiama î kitos kalbos ʒodius.

Vienos tautos ʒmogus, kalbêdamas kitos tautos kalba, vis pasiliks kaip nors savo apsireiȣkime suvarʒîtas, kad ir svetimoji kalba jâm lengvesnê bûtû kalbêt negu prigimtoji. Asmens gilîbês nesravês tiek drauge su tariamaisiais ʒodiais.

Aiȣkiai pastebêt îra, kokie kiti îra vienos kalbos garseliai, ʒodiai, ʒodiû dâlîs, skiemenîs, ʒodiû lîtîs ir kaip ʒodiai gretinasi vieni ȣale kitû, kaip sakinîj balsas sukîla ir leidiasi. Kalbos îra tautû giesmês, îra jû hymnai. Ir su kalba tiktai tautos iȣlieka gîvata. O kaip kalbos neȣa savo ʒîmius su savim, taip ir kiekvienos kalbos turtai, bûtent dainos, pâtarlês, prieʒodiai, pasakêtios, pâsakos, apîsakos, ir tt. Visa tai parodo tâ, kas îra vienas svarbiausias tautos paʒîmîs, bûtent kaip ji ʒvelgia î visâ pasaulî, kaip ji jî ir visâ gîvenimâ supranta.

I visa tai ʒiûrint, gâl aiȣkêja, kad atskiri ʒmonês su savo kûnais-pavidalais nereiȣkia tiek, kiek ȣis gîvumas. Jis îra tikras pasaulis, kurio turinîs îra visai atskiri jausmai, geismai, ûpai, îpatingos mintîs, îpatingi lûkimai ir norai, îpatingas ʒmoniȣkumas. Daugiau negu asmenû skaitius sudâro tautos gîvâtâ sakîsime psychinis jos turinîs.

Pirma ʒvelgême î tautos kraujâ, iȣ kurio gema atskiri tautos vaikai. Dabar turêsime pastebêt, kad iȣ ȣito psychinio pasaulio gema ʒmonês su îpatiȣku jausmû-geismû ir mintiû gîvenimu. Ir taip îra tauta ne tiktai gaminimo draugija, ne vien îpatingas kraujas, bet ir îpatingas psychinis pasaulis su îpatingu jausmû-mintiû-norû oru, kuriame tik vienaip gâlima kvêpuot ir gîventi.

Sitâ îpatingâ kraujâ ir pasaulî vêl gi reikia suprasti ʒmonijos dalimi, kuriuo ji kaip îpatingu nariu apsireiSkia, kad viena tauta negâl pavaduoti kitâ. Kiekviena tauta îra ʒmonijai reikalinga, kaip ʒmonija visumai, kûrîbos dârbui.

Kiekviena tauta îra sau svarbi. Ji savo ruoʒtu atvaizduoja ʒmonijâ. Kiekviena tauta turi savo prâsme ir savo reikSme. Jâ ji turêtû susirasti ir kiek tiktai îstengdama neSti î gîvenimâ.

Tautos âmʒiai.

Tautos reikSmê ʒmonijoj ir pasaulîj nêra jau iS pradios aiSki. Kas tauta ir kokia svarbi ji îra, tat pasirodo tiktai âmʒiâms bêgant. Tautos gîvâtos turinîs nêra tiek erdvês dalîkas, kaip tai daʒnai tikima. Laikâms bêgant, Sis turinîs atsiskleidia. Ir todêl visai nêra gâlima apie tai tarti paskutinî ʒodî, kiek tauta îra verta. Vis reikia atsiminti, kad ji îra ʒmonijos dalis ir kûrîbos priemonê jos darbâms. Jeigu jau iSdrîstûme spresti apie tautû vertîbe, tai nors reikêtû pasakîti, kad kiekviena tauta tiek îra verta, kiek ji tinka ʒmonijos ir tuo visumos atsilukStinimui, kûrîbos ʒengimui.

Bet ir Sis spresmas negâli bût lengvai iStariamas. Mat, kûrîba savo reikalâms savo priemonêmis naudojasi tinkamu laiku. Ir todêl tûla tauta sau gîvena, tarsi nieko nereikSdama. Tada prieina ʒmonijai âmʒius ir toji tauta kaip tik tuo âmʒium visai ʒmonijai îra reikalingiausia.

Todêl ir tik neʒinêliai ir nesusiprâtêliai tegâli kalbêti apie tai, kad viena ir antra tauta niekâm neesanti verta ir turêtû pragaiSti. Ipatiai daʒnai kalbêta taip apie Lietuviû tautâ. Net gi patiû Lietuviû. O kad vienas antras jos ir nesmerkia tiesiog mîriopi, tad vis tik mânoma, kad ji neturinti teisês reikalauti nepriklausomîbês, kadangi ne-

turinti genîû, neturinti nieko, kuo bûtû nupelniusi bût nepriklausoma. Ipatingas tokio spresmo išdidumas! Tarsi jis kiles bûtû iš aiškiausios išminties. Kas galêtû drîst pasakîti, kad Lietuviû tauta neturi savo genîû? O jeigu jau taip, kas galêtû tvirtinti, kad ji visumet pasiliksianti be jû?

Lietuviû tauta palaimingu bûdu nepaeina iš tokiû silpnutiû pasididiâvimo. Jos gîvîbê atsiskleis, âmʒiâms jai atveriant vartus. O tâm tarnaut îra parinktos ir kitos gâlios, ne tiktai atskirû ʒmoniû noras. Laikâms praêjus, bus ʒinoma, kâ Lietuviû tauta reiškia.

Tuo târpu ji gîvena, kaip visos tautos. Tame rodos nêra nieko îpatingo. Nesistebi paprasti ʒmonês ir nesistebi mokslininkai ir manîtojai, matîdami, kaip tautai jos vaikai gema, gîvena ir miršta. Visa tai atsitinka senai ʒinomu, paprastu bûdu. Ir paprastas îra dalîkas, kad vaikai prilîgsta têvâms ir pavidalu ir jausmû - geismû - mintiû îpatingumu. Net rodos paprasta, kad tautos ʒmoniû skaitius didêja.

Bet visai naujas ir nuostabus dalîkas îra tat, kad su naujais ʒmonêmis gema ir visai nauji linkimai ir siekimai. Iš kur jie ir kaip jie galêjo pasidarîti, lig šiol dâr nepaaiškêjo. Buvo seniau mânoma, kad tše aplinkîbê, gîvenimo padêtis ir tt. kâ ištaisanti. Bet mûsû laiku jau metamas šis spêjimas. Ir sâkoma dabar, kad tše apsireiškiantios kûrîbos gâlios.

Tik atsiminkime, kaip mene po romêniško atsirâdo gotiškasis, tada renaissanso ir kiti laikai. Jûjû kiekvienas turi ʒîmius visai naujos, kitos dvâsios. Sâkoma berods, ʒmoniû skonis virtes kitokiu. Bet kas îra skonis? Ir kaip jis galêjo kisti? I tai atsakîti negalês niekas paprastu mânîmu, išêmus tuos, kurie nieko neʒino ir târiasi visakâ ʒinâ.

Berods ar barokas nêra gimęs iš Michel-Angelo dvâsios? Gâl taip ir îra. Bet iš kur tai tokia Michel-Angelo dvâsia? Ir kur ta galia, kuri tokiu bûdu apsireiškia? Ir tše kiek parimdami, gâl ir pradêsime numanîti, kaip tautoj gâli atsirasti nauji linkimai ir siekimai. Jie tše sukeliami tû ʒmoniû, kurie î jâ îsigema pakildami iš kûrîbos gelmiû. Iš tše jie atsineša naujû kûrîbos gâliû.

Nebus per viršû pasâkius, kad kartais tokie nauji linkimai ir siekimai pastebimi tuo patiu laiku ir didioj ʒmonijos dalîj, ne tiktai vienoj tautoj, kartais net visoj ʒmonijoj. Bet viena antra tauta jiems rodosi jau lîg iš anksto priruošta.

Pradioje tokie nauji linkimai ir siekimai vos atbojami. O jeigu kartais ʒmonês juos ir nujautia, jeigu ir numâno, kad jais pradeda veikti naujos gâlios, naujas ûpas, nauji norai, tai jie daʒnai jû nemoka sutaikinti su kitais gîvęnimo reiškiniais, nemoka jiems surasti sâvokû ir ʒodiû, nesutinka jû kaip priderêtû, kartais net labai jiems priešinasi ir bando juos slopinti.

Daʒnai tokios naujos gîvîbês srovês tautos gîvâtoj pasieka tiktai vienâ-antrâ ʒmogû. Tada tasai atstovauja su savo apsireiškimais tarsi visai tautai ir veikia, lîg bûtû jis jos îgaliotinis. Bet îpatinga. Nepasâko jâm jo tautietiai kâ ir kaip jis veikti turi. Tame jis paliekamas visiška sau vienas. Vien jo sâʒinê, jo asmenîbês branduolîs, jâm teikia savo îsâkîmus. Bet daʒniausia tauta jî savo pritarimu paremia.

Visai kitas dalîkas apsireiškia, kad kai-kurs ʒmogus veikdamas tautai pasidâro kenksmingas. Tuomet visa tauta lîg susitârusi jî, jo siekimus ir jo dârbus neigia ir pasmerkia. Ir netrukus jis šâlinamas iš kuriantiû tautos gâliû. Bet tat apsireiškia paprastai tik tais laikais, kad tauta kîla, kad jos gîvîbê stiprêja.

Tautos nîkimo laikais nêra ʒmoniû, kurie vîkina tarsi visos tautos uʒdavinî. Jû neuʒgema jai. Ir nêra tad nê vieno, kuriuo bûtû tvirtinama galimîbê tautai gîvęnt. Vêl gi tokie, kurie griauja tautos gîvâtâ, îra tais laikais pakentiami. Niekas rodos neatjautia, kâ jû dârbas reißkia. Dâr gi bûna visai kitaip. Tas ʒmogus, kurs tikrai dâro stâtomâjî dârbâ, tasai beveik visos tautos îra neigiamas. Kurs ßî îra pastebêjęs tautû gîvęnime, turi suprasti, kad iß tikrûjû tauta îra orgânas ʒmonijos ir visos kûrîbos.

Kitaip îra tautos kilimo laikais. Tuomet atsiranda gâl pirma vienas, kurs gaivina tautos gîvâtâ, tada kitas ir netrukus îra susitelkęs jau visas skaitius. Ir jis nuolatai didêja. Tikrenîbe virsta, kas tautos gelmêse, kas jos ateitîj glûdo kaip kokia paʒada, kokia viltis. Tokie ʒmonês, kurie atstovauja savo tautos gîvîbei, kartais ir savo gâlvâ guldo uʒ tai, kas tautai îra bûtina. O jeigu kartais rangioji minia jû neseka, jie savo uʒdavinî vîkdo ir ʒûdami.

Ira tai dalîkas, kurs labai nustębino mokslininkus ir manîtojus. Laikomas jis antru tautos slêpiniu. Ir kęlia jis klausimâ: Kaip gâli ʒmogus, kurs rodos visai sâvißkai sau tikslus stâto, kurs gâli vienaip ir antraip veikti ir pasielgti, kaip gâli tas ir savo gîvîbę padêti uʒ tautos gîvîbę, iß ko jâm lîg ir jokios naudos netenka?

Bet ßis dalîkas îra kaip kokia gairê, kuri aißkiai parodo, kas îra tauta, bûtent galimîbê visokioms ʒmonißkumo apraißkoms. Tauta nêra tiktai paprastas ęrdvês ir laiko dalîkas. Tautos gîvata aißkiau negu kitakas pasaulîj parodo, kad jos pâgrindas îra nuolatai veikiantios kûrîbos gâlios, kurios âmʒiû bêgîje atskleidia, kâ jos viena tauta kurti nori.

Tautos vaikû uʒdavinîs.

IȢ to, kas pasakîta, numanu, kad tautos vaikai turi savo uʒdavinius. Savaime jie vienâ sprendia. Uʒgime jie sâvinasi tautos gîvâtos turinî. Bet neuʒtenka to. Jie jî turi ir didinti. Savaime jie gamina vaikus panaȢius î save. Ir tuo kraujâ kelia tolîn î naujus laikus. Bet ir tai neuʒtenka.

Tautos gîvata îra gîvas, psychinis pasaulis. Tasai turi turtêti, turi svarbêti, turi daugiau veikti ʒmonijoj ir visame pasaulîje. Eina ȢiȢion kalba apie kultûrâ, apie kalbâ, kalbos turtus, apie tautos ʒmoniû îprotius ir bûdus, apie jû sielos apsireiȢkimus, apie ʒmoniȢkumo antspaudâ tautos gîvenimo skritulîj.

Ir pagaliau reikêtû dâr Ȣitâ pastebêti. Ʒmogus îra aukȢto sâmoningumo laipsnio asmenîbê. Ir j i s t u r ê t û s a v o g î v e n i m o u ʒ d a v i n î v î k d î t i s u v i s u a t s i d ê j i m u i r s u p a t i e s p a s i r î ʒ i m u. Tai kaip tik pridera jo luomui tarp viso, kas pasaulîje esti. O jeigu tauta îra galimîbê ʒmonêms gîventi ir ʒmonêmis bûti, tad j i s s a v o p a s i r î ʒ i m u i Ȣ t o s g a l i m î b ê s t u r ê t û p a d a r î t s â l î g â i r t i k r a i t i n k a m â p r i e m o n e, k u r i k i e k v i e n â m t a u t o s v a i k u i d e r ê t û a u k Ȣ t i a u s i â j â m s a v o ʒ m o n i Ȣ k u m u i a p r e i k Ȣ t i.

Tâ ʒinant, nebepridera ʒiûrêti î kitus tautos vaikus kaip î kokiâ minkle, kuriâ gâlima minkîti ir testi, kaip ûpas liepia, bet kaip î gîvâ organismâ, kurio gîvîbe gâlima ʒâdinti, stiprinti arba silpninti, naikinti. Tâm berods reikia iȢminties. Demagogû karȢtumas tâm netinka.

Ipatingas laikas tautos gîvenimo îra tas, kad ji savo gîvâtâ savaip tvarko, kad tautos vaikai pâtîs nustâto, kaip jie vieni su kitais gîventi turi ir nori. Kalbama apie valdiavâ, apie tai, kad tauta pati save valdo. Bet ji savo valdiavos ir vieȢpats bûti turêtû. Valdîmas reikalingas. Ʒmonêms prievarta daʒnai labai naudinga. Bet ne-

turi jie bût vertiami vienaip ar kitaip apsireikßt. Valdiavos prievarta neturi leist tâm augt ir îsibingêt, kas nepridera ʒmogui. Bet valdiava turi bûti proga visâm tâm tarpt, kas îra ʒmonißka. Tas turi, augt galêdamas, apsireikßt. Valdiavos prievarta turi tokiu bûdu vesti ʒmones î dîkîbe.

Kalbêdami apie nepriklausomîbe ir apie laisve, mes teigiamo, positîvo dâr nieko neesame pasâke. Bet dîkîbê îra positîvas dalîkas, îra ʒmonißkumo dîgimo, tarpimo ir kilimo padêtis. Taip tauta sau îteikdama valdiavâ, tuo tarsi ima î savo rankas savo uʒdavinî, kurî jai îra îteikusi kûrîba. Tautos bûdo ʒmonißkumo galimîbês turi virsti tikrenîbêmis. Pasiekusi savo âmʒiais tâm tikrâ laipsnî, tauta turi su aißkiu pasirîʒimu savo gîvâtâ pagrinduoti kûrîbos paʒangumu, kurs veda î pilnesnî, aukßtesnî ʒmonißkumâ.

II. Tauta ir pasaulis.

Ʒemês gâlios ir jos gîvîbê.

Visu tuo, kas lig Şiol pasakîta apie tautâ, ji dâr tiktai aiŞkinta tarsi apîgraibomis. Pasinaudota ir beveik vien tik paprasto mokslo ʒiniomis. Tasai per daug nepasâko. Labai jis bijosi tolîbiû ir gilîbiû. Bet todêl ir taip mâʒa tepatenkina klausiantîjî ʒmogû. To norint, reikia palikt aiŞkinus mâʒmoʒius ir, platiau praskêtus ʒvilgî, skristi per erdve ir laikâ. Kas tauta îra, kas îra jos esmê ir jos prasmê, tegâli geriau dâr aiŞkêti tik ʒvelgiant î jos sântîkî su visa esamîbe, o pirma, rodos suprantama, su ʒemês gîvîbe.

Bet ir î tâjâ nereikia ʒiûrêti paprastu bûdu. Turime pamirŞt, kad ji rutulîs apkrautas visokiais menkniekiais. Reikia jos visatâ pasiimti ir jâ su jos turiniu suprasti. Neturi ji mums akîse stovêti daiktinga, bet kaip koks gâliû verpetas. Paprastai ʒvelgdami, mâtome jos tvirtumâ, jos vandenînus ir orâ. Ir tŞe, kur Şie trîs dalîkai susieina, apsireiŞkia didiausias jos gîvumas. TŞe pastebêt ne vien visokie pavidalai, gîvi ir be gîvîbês, tŞe numanît ir gâliû srovês, jû judêjimas ir jû bangos.

Berods negâli to prasti ʒmonês. Ir seniau nê mokslininkai apie tai daug pasakîti nemokêjo. Tik senovêje kalbêdavo apie saulês, mênesio ir ʒvaigzdiû sântîkius su ʒeme ir jos gîvîbe. O dabar sâko garsûs geofysikai, kad ʒemê kaip saulê ir kiti dangaus rutuliai îra dideli elektromagnêtai, kuriû vienas antrame sukelia galias, kad jos daugiau ir maʒiau banguoja ir atsiliepia.

Iß to pasidâro nuolatinis tû rutuliû kitimas. Su tuo îra sumegsta, kas ir platiau ʒinoma, bûtent tai, kad orai keitiasi, kad laikais ßaltîn, laikais ßiltîn eina, kad kartais visa drêgsta, kartais vêl dʒiûsta, kad oras sußilės skîsta ir pakîla, atvêsės tirßtêja ir grimsta, apskritai, kad oras srâvi, kaip ir vanduo tvîsta ir tėka; toliau ir tai, kad ore susikaupia îpatingos gâlios, tarp kuriû pasidâro îtampa, atsileidianti ʒaibu ir perkûnija. Bet neʒinoma platiâm ʒmoniû skaitiui, kad visi ßitie kitimai ir îvîkiai îra tik apsireißkimai jêgû plûdimo patiame ʒėmês branduolîj, ir kad tas plûdimas îra atsiliepimas î saulês ir kitû dangaus rutuliû gâliû veikimâ.

Kalbama mûsû dienomis apie elektrines - magnêtines sroves, kurios pėrsunkia visâ ʒėmė ir tai daugiau, tai maʒiau sukîla ir veikia visai taip, kaip tos srovês ir kituose dangaus tolîbiû centruose banguoja ir apsireißkia. O tos srovês îra svarbios visâm, kas ant ʒėmês arba, geriau sâkant, ʒėmêje esti. Iß tikrûjû ʒmonês ir visa, kâ rėgime ir vadiname gamta, îra ʒėmêje. Kaip kokios minimos srovês îra, tokie îra mėtû laikai, taip tarpsta arba nîksta visa, kas gîva. Augmenîs apkloja didius ʒėmês plotus, kad juose plûsta tinkamos jiems gâlios. Ir kaip tik tos gâlios plaukia kitan krâßtan, augmenîs keliauja su jomis. Toms gâlioms kintant, augmenîs nîksta. Taip arti îra sujungta jû gîvîbê su ʒeme.

Visai tokiu - jau bûdu gîvėna ir gîviai. Ir jie ißlaikomi ir vedami ʒėmês gâliû plûdimu. Tosios kaip ʒėmêje, taip ir gîviû kûnuose veikia ir supdamosi traukia juos su savim. Tik gîviai ilgiau dâr gâli parimt sename kraßte negu augmenîs. Jû gîvėnimas visißkai paeina iß ʒėmês gâliû. Kas juose be tûjû veikia, îra dâr silpna. Kitaip gîviai. Jie gâli ilgiau pabûti savo vietoj. Augmenîs savo ßaknimis pririßti prie ʒėmês ir turi vienoj vietoj siurbti, ir jei to nebegâli, keliauti, ʒėmês gâliû

vedami. Gîviai juda, vaik8tioja ir îstengia îpatingomis savo jêgomis pasirinkti ir i8 menkêjantio saiko, ko jiems reikia.

Atitinkamai gîvena ʒmonês. Ir jû gîvîbei daug rei8kia gimtoji jû ʒemês 8alis. Ʒmonêmis apsirei8kia kaip augmenimis ir gîviais atskirû ʒemês kra8tû gâlios. Todêl ʒmoniû tautos ir skiriasi pagal gîvenamus savo kra8tus. Ir prie viso, kas lig 8iol apie tautâ pasakîta, reikia pridêti dâr tai, kas jâ paʒîmi îpatingo krâ8to ʒmonijos dalimi.

O savo kra8te ʒmonês gâli ilgiau dâr pabûti negu gîviai. Jie visaip moka savo gîvîbe i8laikîti, nors jau ʒemês gâlios jos nebe8elptû. Ir taip atsitinka, kad tûla tauta savo kra8te pranîksta. Jai nebegema ʒmoniû. Prieʒastîs tâm gâli bûti visokios. Bet rodos turês bûti ir tos, kurios augmenis ir gîvius privertia danginties i8 vieno ʒemês krâ8to î kitâ.

Berods ʒmonês ir savo noru keliauja. Historîa moka apie tai gana papâsakoti. Ir tik mûsû laiku tautos rodos labai îra î ʒeme îsikibusios. Bet dêl kitû prieʒastiû, bûtent tos ʒemês turtû, ne dêl to krâ8to gâliû malonumo. Tatiau ʒmonês tur bût niekumet nêra tiek keliâve, kiek mûsû laikais. Nebuvo seniau tiek tâm priemoniû.

Neʒiûrint î tai, tûlos tautos gîvena savo kra8tuose jau labai ilgus laikus. O kaip tik apie tuos mokslininkai îra kartais pasâke, kad ʒmonês îra kaip jû 8alis, o 8alis kaip jos ʒmonês. Bet paskutiniû sântîkiû jie, kaip rodos, nêra atspêje. Kiek jie rei8kia, matît i8 skirtumo tarp tû tautû, kurios savo 8alîj ilgai gîvena, ir tû, kurios traukia i8 vienos 8alies î kitâ arba net visai apleidia senâjî savo kilmês krâ8tâ ir i8sisklaido po visâ pasaulî.

Virsta tokie ʒmonês tarsi kitos rû8ies ʒmonêmis. Vîriausias paveikslas tâm îra Ʒîdai. Labai pâna8ûs î

juos pasidâro iš lengvo vis daugiau Anglai. Lietuviai vêl gi îra ʒmonês, kurie gâl iš visû ilgiausiâjî laikâ îra pabuvɵ savo šalîj. Ʒîmus todêl, rodos, ir îra jû têvînês ilgesîs, kurî Ʒîdai ir kiti vos vos tepaʒîsta.

O kad šiandien ʒmonês keliauja kuone aplink visâ ʒɵmɵ, ir tai šen tai ten apsigîvɵna, tai tat reiškia, kad ʒmonês ʒɵmês gâliû nebenumâno tiek, kiek seniau, ir kad ʒmonês mûsû laiku daugiau îra valdomi savo ûpo, sumanîtû savo tikslû. Todêl vêl ʒmonês, kurie gîvɵna su ʒɵmês gâliomis, daug giliau nujautia esamîbês gelmes.

Labai pastebêtina îra, kad tûluose kraštuose, kur seniau ʒmoniû tirštai gîvɵnta, paveikslui pietinêj Amerikoj, šiandien labai mâʒa têra ʒmoniû. Vêl gi, kur seniau, kaip Europoj, vos keli ʒmonês buvo randami, šiandien neʒinoma, kur jû sukišti. Ir sâko tûli mokslininkai, kad ʒmonijos skaitius tur bût îra vis tas pats visais laikais. Vienur maʒêjɵs ir kuo neišnîkɵs, jis kitur didêja

Bet gâl nêra tie mokslininkai pastebêjɵ, kad tuo î ʒmonijâ ʒiûrêta kaip î veiksnî šiame pasaulîj, kurs nêra rištas prie ɵrdvês ir materîos, bet îra dvâsinis, ir tai tše, tai ten veikia, kaip tai leidia esimo dêsniai, kaip tâm tinkamos îra ir ʒɵmês gâlios. Nenîksta ʒmonês viename krašte iš jo patraukdami, bet tše mirdami. Ir nesikaupia kitur ʒmonês subêgdami krûvon, nors ir tai atsitinka, bet ten didesniu skaitium uʒgimdami.

Europoj jau senai tûlose tautose ʒmoniû skaitius maʒai arba visai nebedidêja. Ʒmonês nebenori vaikû. Ir, tarsi ʒmogʒudiais bûtû, šâlina gimstantî kûdikî arba kaip nors bando vɵngti gimdîmo. Dâr nêra toks ʒmoniû noras tiktai laikinis, bet apskritai jûjû palinkimas.

Gâl tame dâr ir kitakas apsireiškia. Bet daug tše svɵria ir ʒɵmês gâliû plûdimas. Nêra tai dâr ištirta visiškai. Nelengvai prieinami tokie dalîkai. Bet rodos

nors numanu turi bûti, kad ʒemê su savo gâliomis ir jû bangâvimu daug reiȣkia ir ʒmonijos, îpatiai tautû gîvenime.

Atskirû gîviû reikȣmê gîvenime.

Kur ʒmonês gîvena, tokie jie îra. Bet pasakît, kad ʒmonija dalinasi î ȣakas pagal ʒemês kraȣtus, bûtû neteisinga. Nors ir daug reiȣkia aplinkîbês, vis dêlto negâlima gîviû veisliû ir ʒmonijos tautû atsiradimâ iȣ jû iȣaiȣkinti. To atsiradimo ȣâknîs netûno pavirȣiaus dalîkuose, kaip tai buvo tikima lig ȣiol; jos pareina toli iȣ kûrîbos gelmiû. Kaip tauta atsiranda, îra pirmasis jos slêpinîs.

Buvo berods mokslas, kurs târêsi visus ȣio ʒvilgsnio slêpinius atidenges. Ir tûlose galvose jis ir ȣiandien tiek dâr vietos uʒima, jog kitos mintîs tȣe nebetelpa. O ʒemesniû ir aukȣtesniû mokîklû knîgelês taipo-jau jo îra prikimȣtos. Bet universituose apie jî kalbama dabar beveik vien kaip apie historîos dalîkâ. ȣitas mokslas îra dârvinismas.

Svarbiausiejie to mokslo tvirtinimai buvo tie, kad atskiros gîviû veislês atsirandantios îvairinimu ir pasirinkimu bei bûvio kova. Iȣ tos kovos tepasiliekâs tiktai tinkamiausias gîvis. Bet visas toks mokslas, nuolatai mêgintas, pasirodê neteisîbê. Naujausioji gamtos patirtis priêjo net prie visai prieȣingû tvirtinimû. Ir gi senasis sakinîs: Natura non facit saltus, gamta neȣokinêja, prarâdo savo prâsme. Ʒiûrint î veisliû atsiradimâ net aiȣkêja, kad natura facit saltus, gamta ȣokinêja. Iȣ keliû teisingû pastebêjimû, dârvinismas buvo mêgines iȣdêstîti visâ kûrîbos dârbâ. Ir iȣêjo iȣ to visokie apsirikimai ir tikri paklîdimai.

Mat, buvo norima suprasti kûrîbâ tuo, kas regima ir sutȣiuopiama. Buvo tai nerangiausiojo materîalismo

paʒiûra. Ji îsivîravo iŝ lengvo su mokslo ʒengimu ir didiajame ʒmoniû skaitiuje. Pasisekê tâm mokslui, kurs î visâ mathematiŝkai - materîalistiŝkai ʒvelgê, daug padarîti materinêse gîvenimo sritîse. Ir tuo jis svarbêjo kaip jo vaisiai didêjo. Bet tiejie tik tebuvo iŝvarîti iŝ ʒievês viso gîvenimo, visos esamîbês. Ir ʒmonês î juos îsikibe, jais maitindamiesi, liko be turinio, be jêgû. Pastebêje visa tai, mokslininkai iŝ lengvo kreipêsi vêl daugiau î pasaulio gelmes. Bet kol didîsis ʒmoniû skaitius juos seks, praeis ilgi âmʒiai. Ir materîalismas, bûdamas jau senai nuvaldes mokslininkû protâ, neîstengê taip greit ŝâlinti senesnîjî pasaulio supratimâ, kurî vadiname dabar psychismu. Dâr ŝiandien tûli ʒmonês, net iŝtisos tautos arba nors luomai, juo ʒiûri î pasaulî ir jî supranta tokiujau bûdu, kaip jie savo mintis ir geismus patiria.

Giriasi mûsû laiku bîologîa teikianti ʒmonijai geresnî pasaulio supratimâ. Ir be abejonês, ji daug aiŝkiau atskleidia esamîbês slêpinius negu materîalismas ir psychismas. Tik reikês pastebêt, kad ir tuose îra daug tikrenîbiû, ir kad bîologîa toli dâr neatveria paskutiniû esamîbês gelmiû.

Bîologîa parodo, kad kiekvienas gîvis turi atskiras savo gîvenimo sâlîgas ir reikmenes. Ir tiktai pânaŝios vienos î kitas îra tokios, kuriomis gîvena vienos rûŝies arba veislês gîviai. "Kiekvienas gîvas organismas pasirenka iŝ visos esamîbês sau tinkamâ gîvenimo sritî, iŝ kurios sau kuriasi savo pasaulî savo sâmonêj ir aplink save."

Tuo pasaulio supratimas ʒîmiai keitêsi. Nebeʒiûrima î âtskirâ daigtâ, kaip tai dâr dârê Anglû filosofas Herbert Spencer, kurs tikêjo, kad gamta (tai esti regimoji) pasidâro îrankius, bûtent gîvâ organismâ. Dabar sântîkiai tarp atskiros asmenîbês ir visos regimos bûties suprantami taip, kad abu paeina iŝ kûrîbos gelmiû. O kiekvienas

gîvas organismas pasirenka sau esamîbês dâlî ir joje ir ja atlieka kûrîbos ʒîgius savo skîriuje.

Kiekvienas gîvas organismas îra pasaulîje tat, kas kûnui, paveikslui, akis, ausis, ir tt. Tûjû kiekviena dirba savo bûdu. Ir negâli bûti jokios kovos tarp jû. Tâm nêra jokios galimîbês. Visai tokiu-jau bûdu gîvena pasaulîje ir jame veikia kiekvienas gîvas daiktas. Kaip jo pavidalas apreiškia tikslingâ nusistâtîmâ, taip jo gîvenimas îpatingâ ir tikslingâ pasistengimâ.

Materîalismas labai mielai lîgino gîvâjî organismâ î mašinâ. Ir bereikêtû kaʒin ar pasakîti, kad mašina stâtoma kito, bûtent ʒmogaus. Gîvasis organismas turi savo kilme patioj savo esmêj, aktingame jos principe. Ištirta îra, paveikslui, apie tokius gîvius, kuriû kûnas têra gîvos materîos krislelis (pav. Amoeba terricola), kad jis, prireikus kelties iš vienos vietos î kitâ, kas kart gaminasi kojâ. Smagus bûtû dalîkas, kad bet kuri mašina galêtû pasidarîti naujâ dâr dâlî, jeigu tokia jai kuomet reikalinga.

Ira tarp kiekvieno gîvo organismo arba jo rûšies ir pasaulio tâm tikri sântîkiai. Ir ne vien augmenû ir gîviû skaitius padâro pasaulî gîvâ, bet šie sântîkiai kaip tik îra kûrîbos dârbas, îra pasaulio gîvenimas. Tasai lieka nesuprastas, jeigu nematîti, kad kiekvienas augâs ar gîvas dalîkas, menkas ar svarbus, savo bûdu sântîkiuoja su visa esamîbe. Jis ir šitoji kûrîbos îra naudojamas jos tikslams. Esamîbê îra materîâlas, augâs ir gîvas daiktas, priemonê ir îrankis. Ʒemiausiuose gîviuose esamîbês reiškiniû îra gâl du, trîs. Jais tie gîviai gîvena, juos pasidâro savo pasauliu. Aukštesniuose gîviuose îra daugiau tû reiškiniû. O ʒmoguje juos vos suskaitîsi.

Atskirus gîvius ne vien fysikos ir chêmîos suprantamoji gamta paveikia. Šioji têra visos esamîbês da-

lis. Bîologîa uʒ jâ stâto aukȣtiau dâr visû "gîvîbês" reiȣkiniû pâgrindâ. Bet ji nedâro tȣe ir kitû dâr skirtumû. O tie bûtinai îra reikalingi. Tiktai jie nebêra prieinami paprastâm tîrinêjimo bûdui. Ir tuo târpu visa dâr neigiama, kas nêra prieinama jusnims (akims, ausims, ir tt.) Tarsi ʒmogus tiktai jomis îgîja ʒiniû, ne kîtaip, ne savo iȣmânîmu. Nors kiek pasiprotinus, jau îra numanu, *kad ʒmogus tegâli tik suprast ir kâ-nors patirt, bûdamas asmenîbê su protu ir iȣmintimi ir jâ kreipdamas î tai, kâ patirt nori.* Kitaip jis jokios ʒinios neîgîja, nors jusnîs ir kaʒi-kaip âtviros bûtû.

Iȣ viso to gâl ir aiȣkês, kad ʒmogus, âtskiras ir visa tauta, pagaliau ir visa ʒmonija, priklauso prie viso pasaulio ir kad iȣ ʒmogaus ir jo sântîkiû iȣeina tat, kâ kûrîba vîkina. Bet tie sântîkiai jau skiriasi nuo menko gîvio ir pasaulio sântîkiû. Ʒmogus (tauta ir ʒmonija) savo asmenîje surinkdamas labai daug ir visokiû esamîbês veikimû, îra kûrîbos pâdaras tolimesniâm dârbui. *Jis stâto savo aplinkîbę ir kartu tobûlina save.*

Kas kartâ, kalbêdami apie ʒmogû, atsiminême ir tautos bei ʒmonijos. Visi ʒmonês, vadinas ʒmonija, îra visame pasaulîj îpatingas kûrîbos veiksnîs, pasauliui statît. Taip gi tauta, nors ji îra ʒmonijos skritulîj ir jos todêl maʒęsnis uʒdavinîs, turi îpatingus sântîkius su esamîbe, ir visai savaip nors ʒmoniȣku bûdu, atlieka kûrîbos dârbâ. I kurî dârbâ toliau mâʒumâ geriau dâr paʒvelgsime.

Esamîbês turinîs.

Tuo târpu labai svarbu suprasti, kas iȣ esamîbês galêtû pasiekti ʒmogû. Nelengva tiems jos turinî atskleist, kurie îra îsitikinę, kad viskas vien daiktingu bûdu veikia kitâ dalîkâ. Jiems atrodo, tarsi vien îra materîa, o kiti daiktai têra îpatingas tos materîos sudêjimas, îpatinga jos padêtis, ir tt.

Tikrai reikia stebêties, kaip ilgai i8lieka gîvos tos mintîs, kurios seniau teikê 8viesos tûliems klausimâms paai8kint. Senai jos moksle nieko neberei8kia; senai jû prasmê, pasilpusi, mâʒa tesveria, bet tûluose ʒmonêse jos vis dâr tebevîrauja. Ira tai kaip tik tos mintîs, kad visa i8einâ i8 materîos. 8ale jos dâr menama ir jêga.

Labai garsus gamtos mokslininkas pasaulio mokslininkâms susirinkus jau pirm 40 metû, visû kitû pritariamas, tvirtino, kad negâlima suprast ir jokiu bûdu i8rodît, kad sâmoningas dalîkas kiltû i8 nesâmoningo. Bet tûli vos kiek i8prusė ʒmonês ir 8iandien dâr betiki, jog jausmai, geismai, mintîs, mânîmas, dvâsia ir siela nėesâ kitakas kaip smagenû virpêjimas. Pamir8ta jie tâ labai svarbû dalîkâ, kad ir tos smagenîs ir visas jû virpêjimas kaip ir visa materîa bei jêga têra nieks kita kaip tos sâmonês turinîs. Be sâmonês ir to turinio nebûtû. Visai kitakas jis îra, jeigu jis pasilieka kitos sâmonês turiniu.

Be to nûnai îra ʒinoma, kad pati materîa, kuri tûlû buvo laikoma âmʒinu dalîku, pati dârosi ir pragai8ta. Sâko, kad kitas, rėgintio ʒmogaus nemâtomas ir todêl jo sâmonei neprieinamas dalîkas esâs materîos pradia. Ir Fransû mokslininkas Gustave le Bon todêl galêjo visâ râ8tâ sura8îti apie materîos îsikûrimâ.

Seniau jau buvo manîtojû suvokta, kokiu bûdu ʒmogus kâ supranta ir i8mâno. Ir gamtos mokslininkâms, kaip ir minêtiems i8prususiems ʒmonêms dâr naîvai ʒvelgiant î visâ pasaulî, manîtojai parodê, kiek rei8kia, kas îra suprasta ir kas i8 ko paeina arba dėra. Sâko, kad sâmonê nêra kilusi i8 materîos, tarsi ji bûtû tik îpatinga jos padêtis, kaip gâl gâras sukîla i8 vandens, bet kad sâmonê îra vienas ir materîa kitas

dalîkas, bûtent sâmonês turinîs. Visa, kas esti, tegâli bût suprantama kokios nors sâmonês turiniu.

IS to aiSkêja, kad esamîbês pagrindas îra ne materîa, bet, sakîsime, neʒinomas dalîkas, kurs tûleriopu bûdu apsireiSkia ir î kurî sâmonê daugiau îra panaSi negu materîa. Si neturi savîj nê jokio pastovumo. Minimû neʒinomojo esamîbês pâgrindo tûleriopû apsireiSkimo bûdû ʒmogaus sâmonê aprêpia visâ eilę. Nê vienas jû ne-iSeina iS kito, bet visi greta viens kito iS neʒinomo-sios gilîbês, ir jie sudâro esamîbę, jie îra josios turinîs.

Ʒmogus savo jusnimis pastebi tai, kas îra daiktinga. Tatiau jâm îra ʒinoma ir daugiau dâr to, kas esti. IS esamîbês turinio jis savo sâmonêj talpina jau gerokâ dâlî. Jis ʒino iS gîvo patîrimo, kad îra jausmû, geismû, troSkimû, ûpû, ir tt. Visai nêra abejojami Sie dalîkai. Jie esti, berods kitokiu bûdu negu visa, kas îra daiktinga.

Paprastai sâkoma, kad jie randâsi ʒmoguje, jo as-menîj. Bet kâ tai reiSkia? Teisîbês tiek têra, kad jie îra jo sâmonêj maʒ-daug taip, kaip toje sâ-monêj îra jo kûnas su savo gîvumu ir visi pasaulio daiktai, kurie jo kûnâ kaip-nors Sviesumu, Siluma, tamsa, Saltiu, kietumu arba Siaip dâr pasieka.

Ne labai daug skiriasi nuo jausmû-geismû mintîs, sâvokos îsivaizdâvimai ir îsidingojimai. Ir tie dalîkai esti, îra iS tikrûjû. Pagaliau ir iSmintis, meilê, malo-numas ir tt. turi savo esimâ, kaip ir patsai mânîmo ir noro principas, bûtent ʒmogaus aS. Ira visi tie tokie skirtingi dalîkai, jog negâlima jû maiSîti. Vien tegâlima pasakîti, kad jie îra esamîbês turinîs, kurs netelpa kiekvieno gîvio sâmonêj. Nêra sâmo-nês lîgios. Ir ʒmoniû sâmonês îra gana dâr visokios.

Visi tie dalîkai, kurie sudâro esamîbês ir, nors iS dalies, sâmonês turinî, îra gîvos gâlios. Jû visû veikimo vaisius

îra îvairumo pilnas pasaulis. IȢguldius jî, nors kaip jis atrodo ʒmogaus sâmonêj, ir sudêjus pânaȢius jo dalîkus, jame pastebimi tûli veiksniai. Gâlima kalbêti apie gamtos gîvenimo sritis, bûtent ʒeme, vandenî, orâ, Ȣviesâ, toliau apie mineralijâ, tad apie augmenijâ, apie gîvijâ ir pagaliau apie ʒmonijâ. Kiekviena Ȣiû esamîbês sritiû îra tarsi sau pasaulis. Ir jû kiekviename randasi kiti dâr skîriai ir îvairumai.

Ira tokie pastebêjimai ir jau nebe bîologîa. Bet einama jos takais filosofiȢko mânîmo, atsimenantio, kiek reiȢkia sâmonê ir esamîbê, îpatiai ʒmogaus sâmonê bei mânîmas, ir sâmonês bei esamîbês turinîs. Nuo to laipsnio, ant kurio stovi gîvas organismas, reikia ʒvelgti î·pasaulî kaip î dalintâ daiktâ. Vienoj puŝêj îra sâmonê su savo turiniu, antroj esamîbê su savo turiniu. Kokia îra sâmonê, toks îra jos turinîs. O tas turinîs atitinka tokiu bûdu esamîbês turinî, kokia îra ta sâmonê, kuri aprêpia savo turinî.

Ʒiûrint î sâmones, pradêjus menko gîvio sâmone ir einant aukȢtîn lig ʒmogaus sâmonês, pasirodo, kad mes tȢe turime tikrus sâmoniû eiliû laiptus. Ir jû turinîs îra vaisius bendro sâmonês ir esamîbês veiksmo.

Sâmoniû laipsniai ir matîti ʒmonêse. Ir ne vien laipsniai, bet ir kiti dâr skirtumai. Ir Ȣie kaip tik sutelkia ʒmones îvairiû sâmonês laipsniû. Tautos îra didesnis ar maʒesnis ʒmoniû skaitius su îpatinga sâmone. Kalbêjome apie tautâ kaip apie âtskirâ psychinî pasaulî. Ir minêjome, kad eina îpatiai svarbi tautos îpatîbê iȢ to, kaip ji pasitinka pasaulî. ȢiȢion tâm gauname aiȢkesnî supratimâ. Tautos ʒmoniû sâmoniû îpatîbê padâro Ȣî îpatingâjî pasitikimâ. Ir iȢ to tad iȢeina tautos kaip kûrîbos priemonês uʒdavinîs ir jo sprendimas.

Kiekviena tauta turi savo sântîkiû su pasauliu, su esamîbês turiniu. Ira ji jâm reikalinga, kaip jis jai. Bet

nebeeina tße klausimas tiktai apie dalîkus, kurie pasieka jusnis. Tauta, bûdama ʒmoniû sâmoniû skaitius, turi pirmiausia sântîkiû su psychiniu esamîbês turiniu. Tße ji gîvena ir veikia. Tße ji vîkina kûrîbos dârbâ, kurs ir pasieka regimâjî pasaulî.

Pasaulio kûrimas.

Kaip mâtême, sântîkiai tarp gîvo organismo ir esamîbês daug reißkia jos gîvenimui ir jos turiniui. Iß tikrûjû tasai auga su gîviû gîvumu. Ir antraip jos gîvumas atsispindi atskirû gîviû gîvumu. Bet mâʒa tasai tepasiʒîmi visame pasaulîj. Ir kâ pasieka vienas gîvis savo âmʒiuje, îra vos pastebêti.

Visai kitoks dalîkas su ʒmogumi. Jis labai daug veikia. Tik nêra tai kiekvienâm aißku. Ir vos kelintas tenumâno, kâ tai reißkia, kad ʒmogus gîvena. Rodos jis vâlgo, geria, jautia, svajoja, kalba, jo rankos juda, kojos vaikßtioja, jis atlieka regimâ dârbâ ir, praleides taip visâ âmʒiû, mirßta. Labai toks ʒmogaus gîvenimo supratimas îra lêkßtas.

Ʒmogaus jêgos nelîgios. Paprastai mânoma, kad ßiame pasaulîje kûno gâlios daugiausia reißkia ir padâro. Teisîbê berods, kad neveikiant kûno jêgoms jokiû permainû gâl nepastebêtûme. Bet jos tatiau îvîksta. Kûno jêgos labai netoli tesieka. Jau daugiau reißkia ûpo gâlios. Tosios uʒima labai greit viso ʒmoniû skaitiaus galias ir patraukia net jû kûnus î savo tarnîbâ. Mâʒumâ daugiau dâr reißkia mintiû gâlios. Jos uʒima kartais tûlas tautas ir veikia per ßimtmetius. Apie tai reikêtû daug pasakîti. ßißion turi uʒtekti, tai tik paminêjus.

Galingiausiosios visû iß ʒmogaus ißeinantiû jêgû îra dvâsios-sielos gâlios. Jos turêtû ʒmoguje ir ʒmoniû draugijose virßû turêti. Bet tuo târpu nêra jau taip. Amʒiai tâm îra skirti, kad jos îsivîrautû. Dvâsios-

sielos jêgos pasaulîje uʒteka iȣ lengvo, bet nesulaikomai kaip saulê.

Reikia bûtinai pastebêt, kad tos jêgos îra îvairiû laipsniû. Greitai ir regimai veikia kûno jêgos. Jos îra lengvai sulaikomos. Ne tiek regimai, bet ir ûmai apsireiȣkia ûpo gâlios. Joms pasiprieȣint îra sunkiau. Visai neregimai ir labai iȣ lengvo, bet vos sulaikomai veikia mintiû, o vos numânomai ir tik ilgais âmʒiais dvâsiossielos gâlios. Bet jos îra visû svarbiausios. Jos veikimo niekas nesustabdîs. Jos pasaulî kuria. Ir jos kaip tik îra ʒmoniȣkumo gâlios.

Bandîkime tai suprasti. Jau filosofas Kantas aiȣkino, kad ʒmogaus asmenîbê labai îra veikli. O jos veiklumas prasideda tuo akies mirksniu, kuriuo ji motînos kûne gauna sârîȣio su ʒinomuoju gîvenimu. Ʒmogaus asmenîbê îra iȣmânîmo galia, iȣmânîmo principas. Stodama î sântîkî su ʒinomu pasauliu, ji apninkama daugîbês gâliû, kurios tiek veikia ir padâro îspûdiû î jâ, kiek ji gâli priimti, bûtent numanîti. Kâ ʒmogaus asmenîbê nenujêgia, tat jai nieko ir nereiȣkia, tarsi to visai nebûtû. Reikia iȣmanît, kad tai, kâ ʒmogus nujêgia, têra dalis visos esamîbês. Ȣitas nujêgimas arba pastebêjimas îra pirmasis ir pagrindinis ʒmogaus veikimas.

Labai svarbu îra tai suprasti. Kâ jau pirmiau pasâke esame, ȣiȣion dâr aiȣkiau norêtûme iȣreikȣti. Visa esamîbê ʒmogui tik tiek tesuteikia, kiek jis îstengia pasiimti. O ne vien tai. Ir nêra jo jêgos vienos tâm saikas. Jei ʒmogus nekreipia savo dêmesio î esamîbês veikimus, kurie jî pasieka, tos esamîbês ʒmogui visai nêra. Ji tik tuo akies mirksniu atsiranda, kuriuo jis pats, savo noru juos pasitinka. Ar gimstâs kûdikis jau tokî norâ turi ar ne, negâli bût svarstoma. Ira tikra, kad jis nieko neʒinotû, pats nieko nedarîdamas ȣiame pasaulîj.

Nepasitenkina ʒmogus tuo, kad pats to norêdamas îra pasitikes esamîbês îspûdius. Tuojau jis tuos îspûdius suglaudia î vienâ vaizdâ. Ir dabar jau tuo tegîvena. Jautia gîvenimâ. Bet neparimsta tame. Jo asmenîbê bando tâ vaizdâ savaip taisîti. Pasidâro pasaulio supratimâ. Ir su tuo jau ir ʒengia î visâ esamîbe. Ʒmogaus asmenîbê pasaulio supratimu tvîsta per asmens kraȣtus. Iȣ pasaulio supratimo eina tolimesnis ʒmogaus dârbas.

Pirma ʒmoguje kuriasi pasaulis. Tada tasai randasi jau ir aplink jî. Bet ʒingsnis po ʒingsnio su pasauliu. Taip randasi ir mokslas, menas bei dora. Prie to, kâ jau apie tai pasâkême, toliau dâr daugiau primegsime. Ȣiȣion svarbu tuos dalîkus tik pastebêti sârîȣîj su pagrindiniu ʒmogaus veiklumu. Tasai veiklumas paprastuose ʒmonêse îra jû smalsumas, mokslininkuose jû uolumas, menininkuose jû palinkimas ir bûtinumas kurti, paprastai visuose ʒmonêse noras, bûti kas-nors. Kiekvienas nori savo dvâsia prisunkti pasaulio turinî.

O tâm pradia kaip tik îra âtskiro ʒmogaus pasaulio supratimas. Kaip koks îra ʒmogus, toks îra tasai supratimas. Ne antraip. Ir negâlima ʒmogui suteikti kokînors pasaulio supratimâ. Kiekvienas ʒmogus jî savaip ir visai sâviȣkai pasidâro. Ir tuo gîvena, tai reiȣkia, veikia visâ esamîbe. Pasaulio supratimas îra âtskiro ʒmogaus bûdas, pasaulîj apsireikȣti esamu kûrîbos galia.

Jei kartais atrodo, kad vienas ʒmogus kitâm îteikia savo pasaulio supratimâ, tai tat visai kitakâ reiȣkia. Vienas ʒmogus gâli kitâm sukelti daugiau îspûdiû iȣ gîvenimo, toliau gâli jî paâkinti î kitâkâ kreipt savo dêmesî, ir gâli pagaliau jâm derêti savo sâmonês ȣviesai ʒâdinti. Bet savo pasaulio supratimâ kiekvienas pats sau kuria, kaip koks jis îra.

O tat labai daug reiʃkia. Kûrimo dârbas tuo nêra atliktas. Ʒmogaus asmenîbês gâlios spindi per jo sâmonês turinî tolîn î viso gîvenimo gilîbes. Sau pasaulio supratimâ îgîdamas, ʒmogus mintiû galias, toliau ir jausmûgeismû ir pagaliau kûno jêgas sukelia. Ir visos jos veikia nuolatai. Ʒmogus îra tikras gâliû sûkurîs.

Labai retai kas tenumâno, kâ ʒmogus pasaulîje reiʃkia. Iʃ tikrûjû jis dâro kûrîbos dârbâ. *Sau pasaulio supratimâ kûres, ʒmogus kuria ir pasaulî.* Pasaulio supratimas îra pirmutinis ʒmogaus ʒingsnis î savo esimo uʒdavinî. Pasaulio supratimas îra visû ʒmogû pasiekantiû jêgû sukêlimas kûrîbos dârbui.

Ir visai atsidêjus ʒiûrint î ʒmogaus sâmonês turinî, î visâ jo asmens gîvumâ, iʃeina, kad ʒmogus su savo jausmais, troʃkimais, mânîmais îra sau maʒa graʒi visuma, mîkrokosmas, kaip Graikai sakîdavo. Ir jis jî nuolatai didina, tarsi tikrai to nê neʒinodamas. Jis tai darîti turi. Taip jau kûrîba, iʃ kurios gelmiû ʒmogus kîla, îra nustâtiusi. Jis jos îra tâm priemonê.

Nuolatai ʒmogus augina savo jausmû, geismû, palinkimû skaitiû ir galias. Tarsi iʃtroʃkes daugiau gîvîbês, jis bando jâ kaupt visokiu bûdu. Taip jis visokius patîrimus suʃaukia ir visaip smâginasi. Mieliausiai jis visâ visumâ norêtû îglausti î save. O ne vien jausdamas, bet ir suprasdamas, norêdamas, ir tt.

Ʃitas pasaulio kûrimas îra îvairiû ʒmoniû îvairus. Prisiminkime dâr kart, kad daug reiʃkia îspûdiû, ʒiniû skaitius. Bet daug svarbiau îra ʒmogaus asmenîbês galia, jo sâmonês ʃviesa, kuria jis tuos îspûdius persunkia. Ne vien ʒmogaus aplinkîbê turi bûti turtinga, jeib pasaulio supratimas bûtû kiek reikʃmingas, bet ir dvâsios galia, kuri ʃî supratimâ gamina.

Kas ʃiʃion dâr kart apie âtskirâ ʒmogû pasakîta, tat îra svarbu ir visâm ʒmoniû skaitiui, kurs suvestas

kûrîbos, bûtent tautai. Tautos gîvata îra, kaip mâtême, tikras pasaulis. Dabar tur bût aiȣku, kaip jis kuriamas ir kas iȣ to iȣeina visâm pasauliui. Ir gâlime pasakîti, kad t a u t a î r a t i k r a b e n d r o v ê p a s a u l i u i k u r t i.

Kiekviena tauta todêl ir apreiȣkia îpatingâ savo pasaulio supratimâ. Ji visai savaip ʒiûri î visâ gîvenimâ, î visumâ. Seniau sâkême, kad labai svarbu, kaip tauta ʒiûri î pasaulî. Ȣiȣion aiȣkêja, kas tuo manîta. Tauta îdeda savo dvâsios-sielos îpatingumâ î pasaulio kitimâ.

Todêl ir kiekviena tauta esamîbei îra svarbi. Nêra nê viena toks niekis, kurs gâli bût ȣâlinamas. Ji îra parêjusi iȣ âmʒinojo kûrêjo vâlios, ir ji tarnauja jo tikslams. Tiktai to nedarîdama, ji mirȣta. Gîvos gâlios tuomet neplûsta jos gîslose, ir ji padʒiûsta. Ir ȣitâ mâtant, aiȣkiai gâlima suprast, kurs bus nors artimu laiku vienos antros tautos likimas, ir kas darîtina, tautai norint iȣlikt.

III. Tautos gîvenimas.

Asmens plûralismas.

Kaip mâtême, esamîbês turinio îra keli skîriai. Ir îpatingi îra atskirû pasaulio vienetû sântîkiai su tais skîriais. Nêra taip, kad tie vienetai atstovautû kiekvienas savo skîriui. Mineralijos vienetai berods îra tiktai materinês bûties dalîkai. Bet kituose îra du, trîs ar dâr daugiau skîriû suglausti. Augmenîs atstovauja jau dviem, bûtent materiniâm ir augantiâjâm, gîviai trims skîriâms, materiniâm, augantiâjâm ir judantiâjâm, jausmingâjâm.

Iš visû vienetû daugiausia aprêpia ʒmogaus asmuo. Jame pastebêti esamîbês turinio ne vien materîos, augimo, jausmo-geismo-mintiû, bet ir dvâsiossielos apsireiškimû. Ʒmogaus asmuo îra sudêtas dalîkas. Jame randasi visi tie gîvenimo skîriai, kurie ʒinomi dabar ir pasaulîje. Ir ʒmogus gîvena tarsi tûleriopu gîvenimu. Jo asmenîje galima atskirti tûlas sritis. Jos visos sudâro ʒmogaus asmens gîvâtâ.

Ir nêra tai dalîkai, kuriuos gâlima priimti ar atmesti. Ʒmogaus asmens paʒinimas parodo, kad taip îra iš tikrûjû. Ʒiûrêt î ʒmogû kaip î materinî daiktâ ir kaip î vienopâ vienetâ, reiškia, kad nêra visa pastebêta, ir kad nêra tame ʒiûrêjime rimto apmâstîmo. Todêl tûli garsûs manîtojai Vokioj tekalba apie ʒmogaus asmens plûralismâ. Sâko, kad tik taip jo apsireiškimai tegâli bût suprantami.

Jau tik îsiʒiûrint î kûno gîvenimâ, matît, kad kûnas visiškai îra sau dalîkas. Uʒgema, maitinasi ir auga

kaip augmuo. Kiek laiko patarpus, randasi jame diegû, iß kuriû gâli augti kiti tokie pavidalai. Ʒmogus pats tarsi sapne visa tai pastebi, ir imasi iß to pasimêgimo. Pasidâro dʒiaugsmo ir skausmo. Kûnas keitiasi, nebeißduoda diegû, nîksta pagaliau ir pragaißta. Jis îra ißtarnâves. Ʒmogus kartais ir kitaip norêtû visa taisît, bet nieko negâli padarîti. Kûnas gîvena atskirais dêsniais.

Kita ʒmogaus gîvenimo sritis îra jausmû-geismû gîvata. Ir toji îra sau dalîkas, tikrai îpatingas gîvis, kurs gîvena visai kitaip, ir kitomis sâlîgomis apsireißkia. Nuolat jis juda. Vos paliestas, jis suvirpa ir nuolat siûbuoja tarp dviejû galû. Tîla jâm îra kaip ir negîvîbê. Judêjimas padâro jo esimâ ir jo gîvîbe. Todêl gîvijoj ßis gîvenimo skîrius kaip tik îra atskirû gîviû esmê.

Ʒmoguje jis stovi tarp dviejû rûßiû veikimû. Vieni ʒmogû pasieka iß aplinkîbês. Antri eina iß vidaus, iß ʒmogaus mintiû gîvenimo bei iß jo asmens branduolio. Todêl ʒmogus, pagautas kurio-nors îspûdio gâli vis dêlto suvaldîti savo jausmus. Bet nenusiduoda tai jau visumet. Ir todêl jausmû-geismû gîvata uʒima daʒnai ʒmoguje pirmâ vietâ. Jos apraißkos paprastai laikomos ʒmogaus savîbêmis. O tatiau platiai ʒinoma, kad ʒmogus pasidâves kokiâm-nors geismui, praranda savo sâmonês, savo proto ßviesâ tâm laikui, kuriuo geismas jî valdo.

Labai ßita asmens gîvenimo sritis veikia kraujâ. Jis îra tarsi jausmû-geismû persunkiamas. Isisupa jausmai, sukîla geismai, ir kraujas sujunda, blâßkos per visas gîslas ir patraukia kûnâ î jausmû-geismû tarnîbâ. O ʒmogus siekia paklusnus jû tikslus, kartais su visai uʒmerktomis sielos akimis ir uʒkurtusiomis jos ausimis. Labai daʒnai jausmû-geismû veikimas krauje apsireißkia ir îpatingais drêgnumais, kurie sunkiasi iß kûno. Ʒinoma îra, kad âßaros gimsta kaip iß skausmo, taip ir iß dʒiaugsmo. Tokiu bûdu krauje atsimußa visas ʒmogaus jausmû-geismû

bangâvimas. Koks jis îra, tokiu virsta išlengvo ir kraujas.

Vêl kita žmogaus gîvenimo sritis îra mintiû gîvata. Ir toji turi visai atskiro gîvio pâžîmius. Bet kaip geismû gîvata žmogûje, taip ir šitoji stovi nuolatai sârîšîje su atitinkama esamîbês sritimi, nors joje ir veikia regimasis pasaulis. Atplaukia mintîs ir pranîksta. Tvirtêja viena ir îsivîrauja prieš kitas. Ir vêl šâlinama kitû. O žmogus î visa žiûri, visa patebi ir gâli mintiû plaukimâ stabdîti arba paskubinti.

Nelengva tai. Mintiû gîvenimas îra daug sâmoningesnis negu geismû gîvenimas. Mintîs ateina tarsi î pâtiâ žmogaus sâmonês šviesâ. Todêl jos ir labai daug jêgos îgîja. Ir žmogus šauniai turi pasistengti, norêdamas jas suvaldîti. Jausmâms-geismâms šâlinti tik reikia pakilti î tîrûjî mintiû gîvenimâ. Bet iš mintiû nelengva iškopti. Žmogus tâm turi jau bût išmokes save aiškiai numanît esantiu sâmone, dvâsia-siela.

Gîvena toji visai dâr savaip. Ira ji tikroji žmogaus esmês gîvîbê. Ir apsireiškia visai kitaip negu minêtosios žmogaus gîvenimo sritîs. Net jau tame ji skirias nuo kitû, kad ji nepavergia nei vieno po savo lîtimi, kaip tai dâro mintîs, kurios bûtinai nori visa savaip tvarkîti; ir ne bando ji visa naudoti savo gîvîbei sukelti, kaip tai dâro geismû gîvenimas, šis tikrasis svetnauda, patsai egoistas. Ji atneša save esamîbei, kad jai suteikus daugiau dvâsingumo, daugiau sâmoningumo.

Berods nêra visû žmoniû esmê lîgio galingumo. Tûluose ji vos-ne-vos numânoma. Žmoniškumas juose vos tebrêkšta. Juose vîrauja geismai. O kalbame jau apie kultûros žmones, kad mintiû gîvenimas kiek reiškia. Tatiau žmoniškasis laipsnis tik têra pasiektas, kad žmogaus asmenîj viršû turi žmogaus dvâsia-siela su savo gâliomis, bûtent išmintimi, meile, malonumu, teisingumu, kantrumu, tvirtumu, ir tt.

Ipatingi îra ʒmogaus asmens gîvîbês sritiû sântîkiai. Viena teikiasi kitajai. Kûnas îra visû kitû gîvîbês sritiû tarsi persunkiamas. Teisingiau bus gâl sâkant, jis paduotas joms visoms. Jausmû-geismû gîvata persunkiama mintiû ir ʒmogaus asmenîbês gîvâtos, mintiû sritis vien ʒmogaus dvâsios-sielos. O toji sau viena gîvena, jeigu nesuʒâdina savîj gîvîbês to, kas îra dievißka, âmʒina. Bet ji ir tâ pastebi, kas ʒemiau randasi paties ʒmonißkumo. Ir tâm îra kûrîbos suvestos ʒmogaus asmens sritîs.

Ʒmogaus asmens gîvenimas îra tokiu bûdu tikra darbâvietê. Tße susitinka ʒmogaus asmenîbê su visu pasauliu. Ir iß asmens spindi ʒmogaus esmês galia iß lengvo vis ßviesiau, jeigu ʒmogus su pasirîʒimu tarnauja kûrîbos îsâkîmâms. Kitaip jis amʒinai kaipsta.

Aißku, kad kûnas îra regimo pasaulio dalis. Ir jis stovi su juo tikruose sântîkiuose. Labai daug jâm jau reißkia ʒemê ir kas iß tosios auga. Bet ne vien jos gaminiai, jos vaisiai jâm svarbûs. Ir jos jêgû plûdimas jame gîvena. Ʒmogaus kûne atsispindi ir atsigarsi jo krâßto ʒemês îpatingumas.

O kuone tâ pâtî reikia pasakîti apie laikâ. Metai keitiasi, ir esamîbês jêgos srâvi kitaip. Pavâsaris, vasara, ruduo ir ʒiema îra visai kitos gîvîbês sâlîgos. Visai prießingos vienos kitoms tuo ʒvilgsniu îra ir dienos bei nâktîs. Ir kûnas visus ßitus laiko keismus patiria. Jie jâm kuo daugiau reißkia, juo daugiau ʒmogus su visu savo asmens gîvenimu pasilieka sântîkiuose su ʒeme ir visa gamta.

Laukininko kûno gîvenimas tiesiog atspindi tai, kaip gamta gîvena. Jis visißkai taip minta, kâ toji atskirais laikais jâm teikia. Ir labai aißkiai jis numâno, kas kiekvienu laiku kûnui geriau pritinka. Todêl laukininko kûnas ir paprastai sveikesnis negu kito ʒmogaus. Visas

jo apsireiškimas, ir-gi gaminimas, îra tarsi îstatîtas î gamtos tvarkâ.

Kitaip gîvena ʒmonês didiose vietovêse. Jie savo darbais tše taip uʒimti, kad nepastebi, kaip kûnas geriausiai gâli tarpti ir gîventi. Todêl jiems îpatiai patartina, gamtâ atboti. Vien dêl tos prieʒasties, kad neseka gamtos kitimo, metû laikû ir dienos-nakties keismû, ʒmonês kaipsta. Miegot ir budêt, vâlgît ir nevâlgît jie turêtû visumet atsiʒvelgdami î gamtâ.

Svarbu visa-tai ir kitiems ʒmogaus gîvenimo skîriâms. Kas kûnâ pasieka, sukelia maʒiau ar daugiau ir jausmû-geismû net ir mintiû sritî. Ir tie taip padarîti îspûdiai suauga ʒmogaus asmenîj taip, kad ʒmogus savîje neša visumet savo gîvenimo historîâ. Priprasdamas prie kokio dârbo, ʒmogus savo kûnui îkalia îpatingâ veikimâ, kad savaime atlieka, kâm jî vos parâgina. Taip visame kûne sukaupiamos visokios galimîbês. Ir iš veido ir viso ʒmogaus ûgio matîti, kas kûno patirta. Bet reikia pastebêt, kad visi îspûdiai tik tuomet virsta kûno îpatîbêmis, jeigu ʒmogus jas savo sâmone pasitinka ir tuo priima. Kitaip jie nieko nereiškia.

Vêl-gi ʒmogus veikia ir ʒemêje ir visoj gamtoj. Laukininko dârbas îra gana ʒinomas. Bet ir kiti ʒmoniû luomai nuolatai taiso ir kitina gamtâ, tai tiesdami takus, kelius, kasimus, tiltus, statîdami trobas ir rûmus, augindami arba kirsdami miškus, girias, ir tt.

Ʒmogus tiksliai veikia. Taip sâkoma. Bet labai svarbu îra, suprasti, iš kur tie tikslai stâtomi ir kas jû siekimai. Ira jû visokiû. Tûli siekiami kûno reikalâms patenkint. Tokie tikslai labai ʒemi. Aukštiau stovi tikslai, kad jie pakîla iš jausmû-geismû gîvenimo. Bet ir jie priklauso dâr prie ʒemûjû. Mintîs jau prâšo visai kitokiû. Bet tikrai aukšti tikslai îra tik tie, kuriuos

reikalauja dvâsios - sielos gîvîbê. Tokie tikslai gâli pasvarbint net ir ʒemesniûjû asmens sritiû tikslus.

Kaip kokie tikslai ʒmogaus siekiami, toks îra ir jo dârbas, toks svarbus îra jo veikimas, tokias pêdsakas jis palieka pasaulîje. Mâʒakâ reiškia dârbas vien patenkint kûno reikalâms, daugiau, kad jis dâromas vârant geismâms, daug daugiau, kad mintîs jâm keliâ rodo. O dârbas, kuriopi veda pati dvâsia-siela, îra pats kûrîbos uʒdavinîs.

Berods ʒmoniû veikimai nêra tîrûs. Susimaišo jiems tikslai tûlû jû asmens sritiû. Bet nesunku suprasti vîriausiâjî âkstinâ ir tikslâ. Ir tad gâlima atskirus dârbus tikriau vertinti. Ʒmogaus veikimas tik tada savo svarbume aiškêja, kad suprantama, iš kur jâm tikslas îra statîtas.

Taip ir pasirodo vêl ʒmoniû nelîgumas. Bet svarbu îra kitoko nuolat atsiminti. Aukštiausias ʒmogaus asmens principas îra jo dvâsia-siela. Tosios esmê îra visuose ʒmonêse ta pati kaip saulês šviesa visur pasaulîj. Tik nereiškia toji dienai auštant tiek kiek dienovidîj. Taip ir *âtskirû ʒmoniû sielos nêra lîgaus šviesumo.* Joms augti îra gîvenimas. Juo jos tarpsta.

Tokiû nelîgiû ʒmoniû îra visur ant ʒemês, visose tautose. O ʒinant, kokie supinti dalîkai ʒmoniû asmenîs îra, aiškêja, koks îvairus turi bûti jû pasitikimas su viens kitu. Ir koks mârgas turi bûti tautos gîvenimas.

Ivairûs ʒmoniû sântîkiai.

Ʒmogaus asmens plûralismas labai daug reiškia tautos gîvâtoj. Tautos ʒmonês îra lengviausiai pastebimoj eilêj kûno ir kraujo gentîs. Tai reiškia, kiekvieno tautietio kûnas îra gamintas tos kûnokraujo bendrovês, kuria tauta pasirodo. Berods jis paeina iš motînos ir têvo. Bet tuodu kiekvienas iš savo

têvû, ir taip toliau atgal î praêjusius laikus ir î tautos platîbe, kuri nebeapmâtoma.

Kiekviena tolimesnês praeities eilê îra skaitlingesnê. Bet kiekvienos eilês ʒmonês turi ir gretimas dâr savo gimines. Graikai taip îpatingai vadindavo brolius ir seseres adelfos, tai esti: iš tos patios motînos îʒtiû paeinantius. Ir taip pasidâro numânûs sântîkiai tarp ʒmoniû vienos giminês ir toliau vienos tautos.

Reiškia tie sântîkiai daug daugiau, negu pirmu akîmojum pastebima. Atsigimimas suteikia ʒmogui ne vien tautos kraujâ, kaipo materinî dalîkâ. Ir ne vien tik tenka ʒmogui tokiu bûdu kûnas. Kaip jau ʒinom, krauje ir kûne susitaupia visas ʒmogaus âmʒius. Taipo-jau neša kraujas veldêtas iš têvû su savim visos tautos historîâ, visus jos âmʒius su tûjû turiniu. Bet ir tše vêl reikia dêl tûlû prieʒastiû pastebêt, kad ne visi îspûdiai, padarîti î tautos vaikus, pasilieka jû krauje ir kûne. Vien tik tie virsta jû savîbêmis, kuriuos susitiko ʒmoniû dvâsia-siela, ʒvelgdama î šî pasaulî, su juo susigîvendama.

Kitas sântîkis pirma svarbus, kûno ʒvilgsniu, îra tasai abiejû gimtiû. Jose veikia kûnus gaminantioji tautos galia, kaip ji âmʒiais îra veikusi. Ir tuo ji neša tolîn savo gîvîbe ir tosios gîvenimâ. Tûno tame labai turtingas slêpinîs.

Kaip tik tautos vaikû kûnai îra prinoke, ʒmonês ir jautia, kaip abi gimti viena antrai ʒâda neaprêpiamâ palaimâ ir kaip tuo traukiamu du skirtos gimties ʒmogu krûvon visâm âmʒiui. Ipatiai motriška tâm linksta, kad tai bûtû iš tikrûjû visâm âmʒiui.

Iš têvû kûnû skîrêsi nauji pavidalai, dabar du glaudiasi prie viens kito, pajaust norêdamu visiškâjî vienumâ. O iš to išeina naujas atsiskîrimas. Amʒinas tše kûrîbos ʒaismas. Bet atsitinka tasai kûno gîvenimo sritîj. Ʒmogus jî tarsi sapnuodamas tik tenumâno.

Be šitû kûno gîvenimo laipsnio sântîkiû îra ir kitas dâr, kurs mažiau îra žinomas. Žmonês, kurie kas dienâ stovi vienas kito akîse, padâro savo pavidalu îspûdî î vienas kitâ. Ir taip atskiruose žmonêse gîvena pažinimas îpatingo žmogaus vaizdo. Pasirodant kitos tautos žmogui, îpatiai bemoksliai žmonês tuojau numâno, kad tai îra svetias.

Matît, paprastiejie îspûdiai îra jiems îkâle î atmintî visai tvirtai žmogaus pavidalâ taip, kad kitas, kurs kiek nuo jo skiriasi, tuojau atsižîmi. Jau senai îra žinoma, kaip ant vaikû atsigema smarkûs îspûdiai, nêštiûjû moterû patirti. Ir todêl negâlima sakîti, kad îpatiško apstabo žmoniû draugâvimas nieko nereikštû. Jis labai svarbus kûnû pavidalui. Išlengvo visû ûgis pagal tai taisosi, kaip apskritai žmonês atrodo.

Daug berods reiškia kûnui ir oras, kurî kvêpuoja, dârbas, kurî žmonês dâro, valgiai, kuriais minta, bûdai, kuriuos žmonês paseka. Visi šie dalîkai riša žmones su viens kitu kûno gîvenimo sritîj. Ir beveik bûtû gâlima îtikêti tiems mokslâms, kurie sâko, kad žmoniû sântîkiai nustâtomi gîvenimo reikalû ir veiksniû, jeigu nebûtû jau žinoma, kad jie visi nieko nereikštû, žmogaus dvâsiai nekreipiant dêmesio î juos.

Kitas tautos žmoniû sântîkiû laipsnis îra jausmû-geismû gîvenimo sritis. Vaikai nuo pat to akies mirksnio, kad stoja î sârîšî su têvû kûnais, îra apgobiami motînos ir per motînâ têvo jausmû-geismû. Tiejie îra tas oras, kuriame auga jû jausmai-geismai. Ir todêl labai îra svarbu, kâ têvai jautia ir geidia, pirm kol nêra užgimes kûdikis. Jie tuo tarsi visâ savo jausmû-geismû bûdâ suteikia savo vaikui.

Bet ir atsiskîrusiâm nuo motînos kûno îra labai svarbu, kokiame jausmû-geismû-ûpû ore jis auga. Ir nebêra tad vien têvai, kurie pasieka vaikus, bet ir kiti

ʒmonês, su kuriais têvai draugauja, kuriû kaimînijoj jie gîvena.

Paprastai tai îra tautietiai. Ivairûs jû apsireiȣkimai sukelia vienas kitâm îvairius jausmus-geismus-ûpus, bûtent pasimêgimâ ir pasibaisêjimâ, dʒiaugsmâ ir liûdnumâ, pageidimâ ir pasipiktinimâ, viltî ir baime, ir tt.

Kaip senai ʒmonês su ʒmonêmis gîvena, jie tokiu bûdu vienas kitâ veikia. Ʒmonês ʒâdina, supia, judina vienas kito jausmus-geismus-ûpus. Nê nereikia tâm tîtio pasirîʒimo. Patsai gîvenimas tai padâro. Kûno pavidalas, jo apstabs, jo sveikata pasieka kitojo jausmus. Bet daug gîviau, kad ʒmogus pats îra ir susijaudines. Tuomet jis uʒdega kitojo jausmus, tarsi degalâ mestû î sausus ȣiaudus. Todêl norint kitojo jausmus suʒâdint, bûtina îra patiâm tais jausmais gîvent.

Ira visokiû jausmû-geismû. Ʒmonês juos labai gerai skiria nuo viens kito. Vienais jausmais-geismais jie drovisi, net gêdiasi, kitais jie dʒiaugiasi ir didiuojasi. Ir todêl gîvendami su viens kitu ir ʒâdindami vienas kitâm îpatingus jausmus-geismus, ʒmonês turêtû pamanîti, kâ dârâ. Ar neapterȣia vienas kito blogais, neȣvariais jausmais-geismais. Rodos savaime turêtû ʒmonês pasistengti, kitose ʒâdint visa, kas graʒu, kuo gâlima dʒiaugties, kuo nereika drovêties.

Ir ne vien kûno pavidalu, ne vien paties susijaudinimu ʒmonês sukelia vienas kitâm jausmus-geismus. Ira jie iȣaugine arba pasidirbe tikras priemones jausmâms apreikȣt ir suȣaukt. Tokios priemonês îra visokios apeigos, îpatingiems laikâms paʒîmêt, visokie bûdai ir îprotiai, pagaliau tikri tâm daiktai. Labai svarbi tâm îra kalba bei menas. Bet apie tai toliau daugiau dâr pakalbêsime.

Ȣiȣion reikês suprasti, kad trijopu bûdu gâlima ʒmones veikti, norint jû jausmus-geismus suʒâdint, jû-ûpâ pasiekt. Vienas îra tat, kad visokiais daiktais, paveikslui valgiais,

gêriais, drabuʒiais kûnui teikiami kokie smagumai ar nesmagumai. IȢ to tad ir sukîla jausmai, ir tt.

Kitas bûdas îra tas, kad ʒmogus suʒâdina savo jausmus-geismus ir be jokio târpininko tiesiog tuo pagauna kitâjî ʒmogû. Bet Ȣitâ veikimo bûdâ paʒîsta tik prasti ʒmones. IȢpruse nieko apie jî nebeʒino. Suprantamas vienok jiems îra tretias bûdas.

Ira tasai labai atbotinas. Jis ʒmoniû draugâvime daug reiȢkia. Ʒmogus gâli iȢ savo asmenîbês pusês savo jausmus sukelti ir juos tarsi prikergti kokiai priemonei, paveikslui kalbai, balsui, daiktâms, kurie vadinami tad meno dalîkais. Ȣitas priemones vienas pastebêdamas lengvai numâno kitojo jausmus ir jais gîvena. Ir tuoj îra îpatingi ir labai reikȢmingi sântîkiai tarp ʒmoniû gaminti.

Pastebêtina îra, kad Ȣis tretiasis bûdas kitojo jausmâms ʒâdint, labai skiriasi nuo pirmojo. Jis tarsi statiai veda vienus ʒmones î kitûjû jausmû - geismû gîvenimâ. Pirmasis ne tiek pasâko kitâm ʒmogui, kas viename gîva. Ʒmonês tuo nesusieina taip arti. Bet tada jie tiek ir nenusikalsta prieȢ viens kitâ arba ir tiek nesipelno vienas kito atjautimo.

Kitaip veikia tretiasis bûdas. Jis îra îvedimas tarsi î tâ pâtî gîvenimo skritulî. Pirmuoju bûdu ʒmonês gâli apsireikȢt kiekvienâm, ir svetimâm, bet antruoju ir tretiuoju bûdu beveik vien tik tos patios tautos vaikâms. Tik jie tegâli atjausti kito ʒmogaus jausmus. Tik jie têra priprâte kvêpuoti tâ pâtî jausmû-geismû orâ.

Kita tautos ʒmoniû sântîkiû sritis îra m i n t i û g î v e n i m a s. Ir tȢe gâlime pastebêti visai tâ pâtî, kaip minêtame jausmû skîriuje. Ir mintiû pasaulis tenka ʒmogui, kaip jis tik rengiasi uʒmegzti rîȢius su motînos kûnu. Tada jî motînos bei têvo mintîs apglobia kaip mûsû kûnus dienos Ȣviesa.

Ir negâli tos mintîs kitos bûti negu visoj tautoj gamintos ir augintos. Tautos ʒmonês îra vienu protu sumegzti. Ir vienu protu jie gîvena. Visa, kas toliau atgal pasakîta apie tai, kaip mintiû pasaulis kuriamas, ȣiȣion svarbu atminti. Ir pastebêti reikia, kad mintiû sritîj gimstâs ʒmogus kaip tik îra kûrîbos veiksnîs pasaulîj. Ir jis tȣe tuo veiksniu bus tokiu, kokios îra tautos mintîs, kaip tauta pasitinka pasaulî ir visâ esamîbe.

Kaip jausmû sritîj, taip ir ȣitoj ʒmonês trejopu bûdu pasieka viens kitâ. Pirmuoju ʒmonês naudojasi platiu gîvenimu. Isistâto vienas kitâ î jo îvairumâ ir susikelia vienas kitâm visokiû patîrimû, visokiû vaizdû ir sâvokû. Auga taip mânîmo turtas. Atplaukia ir nuplaukia mintîs. Susitvenkia ir vêl nusenka. Prilîgsta toks mintiû gîvenimas ṡrovelêms po lîtaus, kurios teka be jokios tvarkos. Vien tat kiek reiȣkia, kaip ʒmogus pats pasitinka mintis, kurios jâm atplaukia. Vienas ȣâlina, kitas prisiȣaukia. Ir taip jas savaip jau tvarko.

Bet sântîkiuose tarp ʒmoniû pasidâro mintiû gîvenime veikli ir visû ʒmoniû nuoʒiûra. Daug daugiau negu jausmû-geismû gîvenime ʒmonês ȣitame tikslingai apsireiȣkia. Jie pasistengia viens kitâm suȣaukt visai parinktas mintis. Gâlima tai padarît be jokiû priemoniû. Bet tat mûsû laiku ir mûsû ʒmonêms dâr îra tarsi svajonê. Paprastai naudojamos tâm priemonês, kurios vienaip ar kitaip pasieka jusnis. Ir iȣ to tad iȣeina tikras bendras veikimas ȣioj sritîj, apie kâ tuojau platiau kalbêsime.

ȣiȣion svarbu dâr primint aukȣtiausiâjî ʒmoniû pasitikimâ viens kito. Jû dvâsios-sielos turi vienos kitoms kâ praneȣti. Tuo târpu berods apie tai nedaug gâli bûti kalbos. Per mâʒa dâr reiȣkia dvâsios-sielos ʒmogaus asmens gîvenime. Pirmoji jaunû-dviejû meilê, kad ji visai dâr ȣventa îra, kilniosios motînos meilê î jos kûdikî îra dvâsios-sielos reiȣkiniai. Bet tai ir beveik visa. Visos

kitos, bûtent ißmintis, vâlios tvirtîbê, groʒê, teisîbê, ir tt., vos kur pastebêti. Bet jos turêtû augti. Tâm îra gîvenimas. Tâm ʒmogus ant ʒemês. Tâm ʒmonês gîvena draugijoj, tautoj. Ʒmonês gîvena su viens kitu, kad vienû dvâsios-sielos sußauktû kitûjû dvâsios-sielos gîvîbe, ir kad toji îsigalêtû kas kartâ daugiau ßiame pasaulîj.

Mokslas, menas ir dora.

Kâ ʒmonês dâro ir veikia, nêra kas kartâ tiktai vienos asmens gîvîbês srities reißkinîs. Kiekvienâm veikimui susideda daʒnai akstinai iß keliû sritiû. Todêl ʒmoniû pasielgimas ir jû darbai daʒnai ir îra didiai neaißkûs, turi mißrumo paʒîmius. Tûli todêl ir neʒino teisingai spresti apie ʒmoniû veikimâ. Vadina jî tai neʒmonißku, gîvulißku, tai vêl ʒmonißku, kilniu, vaißkiu. Bet kur vienas prasideda ir kitas baigiasi, pasakîti jiems sunku.

Apskritai ʒiûrint î tai, kâ ʒmonês dâro, kâ jie padirbe ir gamine îra, pastebimi trîs dalîkai, apie kuriû ʒmonißkumâ nebêra abejonês. Ira tai mokslas, menas ir dora.[1]) Daug apie jas îra jau sakîta bei rașîta. Bet lîg vis dâr ne su tikru supratimu. Rodos, kad vien atbojant asmens gîvîbês sritis, jû prasmê ir reikßmê aißkêja. Jos neßa ʒmonißkumâ î pasaulî. Ir tiktai jos. Visa, kas be to paeina iß ʒmogaus, turi savo kilme ʒemesnêse asmens gîvîbês sritîse, ir atrodo tiktai ʒmonißka, kadangi ʒmogaus asmenîbê jû ʒingsnius lîdi.

Ira berods mokslas, menas ir dora jau ʒmonißkumo reißkiniai, kaip jie pakîla iß atskiro ʒmogaus asmenîbês.

---

[1]) Apie tai esu kiek platiau râßes kitame savo veikale, kurî ketu vêliau, jî kiek pataises, su tîtulu Sâmonê, ißleisti. — Primenu ßißion ir tai, kad tikîba, kuri ßiaip dâr laikoma ʒmonißkumo reißkiniu, uʒima visai kitâ vietâ. Ji nêra objektîvas dalîkas. Tik nesusipratimas jî gretina mokslui. menui ir dorai. Toliau bus apie jâ dâr kalbama.

Todêl jie ir neša žîmiai individuâlumo pobûdî, nors moksle tas dêl tûlû priežastiû ne daug tesveria. Bet augte jie teauga draugijiniame gîvenime. Vien žmogui atsiliepiant î žmogû, kaip tai kâ tik aiškinta, žmonês subruzda kurti savo mokslâ, menâ ir dorâ. Bet neketama šišion daugiau apie tai kalbêti, kiek draugija tše dalîvauja, bet vîriausia apie tai, kâ mokslas, menas ir dora žmogaus gîvenime apskritai reiškia, iš ko tad aiškêja ir jû svarbumas tautos gîvâtoj.

Platiausiâ vietâ tše užima mokslas. Jis turi artimiausiuosius sântîkius su pasaulio supratimu. Ir dažnai jo reikšmê neskiriama nuo tojo reikšmês. Tatiau reikêtû suprast, kad mokslas îra dalîkas, kuriame daugiau sveria pasaulis, pasaulio supratime daugiau žmogaus asmenîbê. Mokslas šitâm suneša materiâlâ. Todêl mokslas ir geriau talkoj pavîksta.

Nežiûrint î tai, apie mokslâ gâlima tâ pâti pasakîti, kas jau aiškinta apie tai, kaip stojasi pasaulio supratimas. Mokslâ gelba gamint kiekvienas žmogus iš pat pirmo akies mirksnio savo sârîšio su regimuoju pasauliu. Jis renka îspûdiû iš esamîbês. Iš tosios turinio jis bando paimti, kas tiktai gâlima î savo sâmonê ir jaja visâ persunkti.

Pastebêtina îra, kad esamîbês turinîs neîeina î žmogaus sâmone toks, koks jis îra. Ir vien jojo dalis jâm tetenka. Pirma pasieka jis žmogaus organismâ, bûtent kûnâ, tojo jusnis, per tas tad jausmû-geismû ir toliau mintiû gîvâtâ. Bet visi šie laipsniai esamîbês veikimo lipami tiktai, žmogui ir pirmâjî jau pasitinkant.

Žmogus laiko savo kûnâ, šî târpininkâ tarp esamîbês ir saves, savo sâmonêj ir jâm suteikia žmoniškumo. Taip tad îvîksta, kâ vadiname žinojimu, iš kurio tad išauga mokslas. Ira jo visokiû laipsniû. Visa dera iš to, kiek esamîbês turinîs, kurs îra tâpes sâmonês turiniu,

tosios persunktas. Jeigu ŝis persunkimas tik têra labai menkas, kalbama apie naîvâ mokslâ. Tokî gamina bemoksliai ʒmonês ir (seniau) gamtos mokslininkai. Kuomet sâmonês turinîs jau tvarkomas vienu ʒvilgsniu, kalbama apie tikrajî mokslâ. Aukŝtiausiâjî laipsnî uʒima iŝminties mokslas.

Tŝe sâmonês turinîs îra visiŝkai valdomas sâmonês ŝviesos. Ant ʒemesniûjû laipsniû vis dâr grumiasi turinîs ir sâmonê. Ant ʒemiausiojo laipsnio turinîs palaiko virŝû ant jos. Toji tad visai dera iŝ savo turinio. Todêl naîvo mânîmo ʒmonês ir tiki savo sâmone paeinant iŝ smagenû, kas tiek-jau reiŝkia, kaip iŝ savo turinio.

Negâlima taip manîti, kuomet suprasta, kad mokslui kurti nêra vien reikalinga rinkti îspûdiû; îsiʒiûrêti î esamîbês turinî, bet kad p i r m v i s o s v a r b i s â m o n ê s ŝ v i e s a, ʒmogaus îsigalêjimas regimame pasaulîje. Ŝitâ numanîdami todêl tûli ir, nors nevisai suprasdami dalîko, sâko, kad su mokslu ʒmogus svarbêja pasaulîje, kad mokslas esâs kultûros gimdîvê, kad ʒinojimas esâs galia, ir tt. Atsimindami, kas sakîta apie pasaulio supratimâ, ir teisingiau spresime apie mokslo vertîbe. Jis suneŝa tâm supratimui materiâlâ ir tuo pasidâro svarbiu.

Ir tai atbojant, tik tegâlima kalbêti apie tai, kad ʒmogus mokslu nuvaldo pasaulî, ir kad tasai virsta tokiu, koks îra ʒmoniû mokslas. Juo ʒmogus kuri, stâto ir ardo pasaulî. Visa, kas pasaulîj esti, ʒmogus savaip taiso, jei tat jâm tik prieinama. Mineralija, augmenija, gîvija ir net pati ʒmonija tai numâno. Bet nereikia pamirŝt, kad iŝ tikrųjû tik veikia ʒmogaus pasaulio supratimas.

Vêl gi ir pasakîti reikia, kad koks ʒmogus îra, toks bus ir jo mokslas. O jo mokslas bus toks, kokia îra ta tauta, kurios jis vaikas. Tautai stovint ant ʒemo sâmoningumo laipsnio, jos mokslas bus menkas. Jis

bus didesnis, tautai tvirtiau persunkiant jai prieinamâjâ esamîbês dâlî.

Kiek ji tai padarîti gâli, tiek ji pasauliui reiškia, tiek ji jo gîvenime bus veiksnîs, tiek ji pasauliui kurti suneš pâmatui daiktû. Pirma berods tik savo pasauliui, savo gîvâtai. O tše kiekvieno ʒmogaus dârbas svarbus. Kiekvienas îra ʒmoniška asmenîbê, kiekvienas daugiau ar maʒiau sâmoningai pasitinka ir pasirenka esamîbês îspûdiû ir rodo juos kitiems. Ir taip mokslâ, platiausioj jo prasmêj, kuria kiekvienas ir menkiausias tautos kûdikis.

Visai kitas dalîkas îra m e n a s. Ir juo apsireiškia vîriausiai ʒmogaus asmenîbê, jo dvâsia-siela. Bet visai nauju bûdu. Menu ʒmogus nenori pasaulî nuvaldîti, kaip mokslu (pasaulio supratimu). Jis menu keliasi tiesiog î pasaulio dalîkus, kurie îra prieinami jusnims. Jiems jis tiek savo asmenîbês suteikia, kiek tai gâlima, taip kad visai nušvinta aukštu sâmoningumu, kurs tatiau niekas kitas nêra, kaip tiktai ʒmogaus sâmonês pašvaita. Padâro tai visos meno šâkos savo ruoʒtu. Ir tuo m e n a s î r a t a r s i ʒ m o n i š k u m o p r â n a š a s.

Berods menas nêra lîgus visose savo šakose. Kalbêdami apie jausmû-geismû sritî, jau pasâkême, kad ʒmonês vieni kituose atitinkamus jausmus suʒâdina, savuosius prikergdami prie kokio dalîko veikiantio jusnis. Daʒnai mânoma, kad toksai jau îra ir meno dalîkas. Bet jis tuo tik têra, jeigu jâm prisideda ir patios ʒmogaus asmenîbês kilnîbê. Ir meno gaminiai tuo skiriasi, kiek tos asmenîbês antspaudas bus rîškesnis, ir kas be to vîriausiai apsireikš: jausmai-geismai, ûpas ar mintîs.

Menas nestâto regimojo pasaulio, kaip tai dâro mokslas. Bet jis savo bûdu kuria kiekvienu veikalu mâʒâ pasaulî, kaip tai savo pasaulio supratimu nori kiekvienas ʒmogus. Tik meno pasauleliai skiriasi pagal pa-

tîrimo sritis. Vieni îra girdimi, kiti regimi, o tše tai daugiau ɐrdviniai, tai daugiau laikiniai; kiti vêl îra kartu girdimi ir regimi. O tû pasaulɐliû saulê îra ʒmogaus asmenîbê.

Labai svarbu ʒinoti, kad rîškiau negu moksle kiekviena tauta savaip parodo savo ɐsmɐ mɐno dalîkais. Savo mokslu kiekviena tauta kaipo kûrîbos veiksnîs kuria pasaulî savo bûdu, bet savo menu ji regimame pasaulîje parodo, kokiu jai îra jos ʒmoniškumo varsa. Mɐno dalîkai nɐša tautos asmenîbês antspaudâ. O tasai pasidâro todêl tiek ʒîmu, kadangi mɐnas ir akims bei ausims parodo, jog ʒmogus îra kûrêjas.

Skirtumas tarp mokslo ir mɐno tuo îra visai aiškus. Moksle ʒmogaus dvâsia stɐngiasi visâ esamîbês turinî savo asmenîbe pɐrsunkti, mene jis bando šio regimo pasaulio dalîkâms tik uʒdêti savo asmenîbês vaiškumâ. Moksle ʒmoniškumas îra veikiama galia, mene jis pasirodo ɐsamu. Ten jis viduje veikia, šišion jis pasidâro regimu ir girdimu.

Mɐnas kreipiasi vien tiktai î ʒmones. Jis nêra dalîkas gîvuliâms. Jie mɐno negâli bûti pasiekami. Nors ne taip, kad galêtû î juos tarti mɐno prasmê. Ir menko ʒmoniškumo ʒmonês mâʒa ar visai neatjautia mɐno. Todêl tokiais laikais, kuriais ʒmoniškumas silpsta, mɐnas ir nebetenka savo svarbumo. Ir jo vietâ uʒima mɐno pamegzdiojimai.

Tuomet berods ir mokslas siłpsta. Vis tik jis pasilieka šiek-tiek veikiamu. Ir jo pasiekama visa gamta: minerâlai, augmenîs, gîvuliai ir ʒmonês. Vieniems ʒmonêms savo ʒmoniškume pasilpus, kiti gâli pasilikti ʒmonêmis ir savo mokslu apsireikšti. Nêsa mokslâ kurti îra kiekvieno ʒmogaus uʒdavinîs, mɐnas tâm priešingai tiktai keliû ʒmoniû.

Dora stovi kaipo trȩtias ʒmoniʃkumo ʒîmis ʃale mokslo ir mȩno. Ji îra kaip mokslas visiems ʒmonêms bûtina, îra jiems pareiga. Bet ji prilîgsta tame mȩnui, kad ji îra ʒmoniʃkumas, pastebimas, taip sâkant, regimuose dalîkuose, bûtent ʒmoniû sântîkiuose. Kiek pati ʒmogaus asmenîbê tuose sântîkiuose reiʃkia, tiek îra juose doros. Todêl tokiû ʒmoniû draugijoj, kuriuose ʒmoniʃkumas miega, apraustas po ʒemesniais ʒmogaus asmens reiʃkiniais, doros ir vos kiek pastebêt.

Vienas ʒmogus pats, rodos, nei ne bûtû doros reikalingas. Bet îsiʒiûrêdami î jo asmens gîvȩnimâ, jâ tatiau pabosime. Kiekviename îra jau tatai dora, kad jo asmenîbê, jo dvâsia-siela, vîrauja ant visû asmens gîvȩnimo sritiû jêgû. O tai kaip tik aiʃkêja, ʒmogui susieinant su kitais ʒmonêmis. Tuojau tada numanîti îpatingi sântîkiai, îpatinga jû sutarimo ar nesutarimo tvarka arba dora.

Toji îra kuo ʒîmȩsnê, juo daugiau ʒmoniû îra susitelkȩ. Ir ji îpatiai tʃe daug reiʃkia, kur ʒmonês stovi kraujo sântîkiuose. Jie îra kûrîbos galiomis vîkinti. Niekas negâli tai kreipti, kad vieni îra vaikai, kiti têvai. Ira tai tvarka, bet toli dâr ne dora. Toji gimsta, kad iʃ têvû pusês veikia ne vien kûno, jausmû-geismû, ir mintiû gâlios, bet patsai ʒmoniʃkumas, kursai vaikuose ʒâdina jû ʒmoniʃkumâ.

Paprastai têvai labai didiuojasi, kad jie tais îra. Târiasi gaminimas ȩsâs jû dalîkas. Bet tame jie apsirinka. Gaminimas îra kûnû, o tai reiʃkia prigimties dârbas, kuriâm ʒmogus pats, bûtent jo aʃ, jo siela, niekaip negâli prisidêti. Todêl gaminimas nieko dâr nereiʃkia. Ira tik têvams smagumas, nieks daugiau. Têvû dârbas, kaipo dvâsiû-sielû, paskui tiktai teprasideda. Kaip jie pasitinka gimstantî ʒmogû ir kaip jie

pasielgia su gimusiu, tiktai tat padâro juos têvais. TSe tad pakîla doros klausimai. Prieina tSe naujos eilês sântîkiai tarp kraujo gentiû.

Sitie sântîkiai turi bût atbojami, ir tarp broliû ir seserû, tarp giminiû ir toliau tarp tautos vaikû. Sântîkiai, vîkinti tuo, kad ʒmogus îsigema î tautâ, turi virsti tais, kuriuose ʒmonês tiems sântîkiâms suteikia ʒmoniSkumo pobûdî. Ira tai visai nauja tû sântîkiû sritis.

Ir kita dâr prisideda. Doros reikalâvimai îra visokie. Pareina tai iS to, kokio ʒmoniSkumo tie ʒmonês îra, kurie gîvena vieni su kitais. Didiame skaitiuje randasi visokiû ʒmoniû. Ir jie turi gîventi su viens kitu. Todêl jau ir senais laikais buvo suprastos tikros tiesos tâm gîvenimui tvarkît, iStarti suprantamai ir tarsi iSkelti aukStai iS gîvenimo, vadinti teisêmis. I jas reikia îsiʒiûrêti, ir kiekvienas turi jomis vaduoties savo gîvenime. Jas pasekdami ʒmonês pasilieka dori, jas perʒengdami, jie nusideda. Kalbama paprastai apie tai, kad tos teisês nustâto ribas tarp ʒmoniû tiesû ir pareigû, kâ kiekvienas ʒmogus darîti gâli ir kâ jis darîti turi.

Bet visa tai palietia tik doros pâkraStius. Jos dêsniai iS tikrûjû negâli bût uʒrâSomi. Jie pasilieka ʒmoniû atjautime savo ʒmoniSkumo laipsnio. Bet jie nuolatai tai vienaip, tai kitaip îra îsâkomais. Ir ʒmogaus asmenîbê tîliau ar aiSkiau iStaria savo prâSîmus. Kalbama apie sâʒine. Savo skaidrumu arba drumstumu toji aiSkiai parodo, kiek ʒmogus ʒmogumi îra vertas.

Ir iSeina, kad tûlû ʒmoniû dora îra maʒ-daug ta pati, kitû daugiau skirta. Todêl senovêje vienos doros laipsnio ʒmonês ir buvo priskaitomi vienâm luomui. Dabar tai ne tiek atbojama. Luomai susidâro pagal visokius kitus dalîkus, paveikslui turtâ, mokslâ, ir tt.,

tik ne pagal dorâ. Ir todêl vienâm luomui priklauso daʒnai ʒmonês labai nelîgios dorîbês.

Bet ir tai ne be naudos. Tokio maʒesnio skritulio ʒmonês daʒniau pasieka viens kitâ. O tâm kaip tik toks doros skirtumas îra labai svarbus. Jis sukelia greitiau gîvâ tû ʒmoniû atsiliepima î viens kitâ. Vieni pasidâro kitiems reikalingais. Tas pats dalîkas kartojasi tautoj, bet didesniame skritulîj. Vieni nuolat kitus ʒâdina ar migina; vieni kitus peikia ar giria, mîli ar nekentia; vieni kitiems îra râginimu arba gundîmu.

Ilgai toks tautos gîvenimas tesiasi be kitos tvarkos negu tos, kuriâ kûrîba îra nustâtiusi pasauliui atsilukštinti.

Ir daug ta tvarka reiškia. Tik ji îra tokia plati, kad netelpa ʒmoniû sâmonêj. Ir jiems pastebint jos tik daleles, rodosi, lîg jos visai nebûtû. Tada *ʒmonês savo ruoʒtu pradeda savo sântîkius tvarkîti ir doroti.* Ir tuo prasideda naujas tautos gîvenimo âmʒius, bûtent tikslingasis, suprast reikia: tikslingasis ʒmogaus ʒvilgsniu.

Ipatingi îra *mokslo meno ir doros sârîšiai.* Mokslas kartais turi ir meno bei doros pâʒîmius, menas daʒnai mokslo bei doros, o toji mokslo bei meno pâʒîmius. Nesunku tai suprasti. Visuose šiuose ʒmogaus reiškiniuose atsispindi jo asmenîbê, jo dvâsia-siela.

Ʒinomos îra senovês Graikû nuomonês apie teisîbe, groʒe ir lâbâ. Mokslas îra kiekvieno ʒmogaus dalîkas. Jis atitinka pagrindinî jo pasitikimâ esamîbês, vîriausiai regimojo pasaulio. Todêl ir sâkoma teisîbe gîvenant ʒmogaus sieloj. Ir vêl, kad mokslas teieškâs vien teisîbês.

Bet jis îpatingo veiklumo nêra reikalingas. Ʒmogus gîvendamas tarsi savaime sau kuria mokslâ. Visai kitoks îra menas. Tâjî kurti norêdamas, ʒmogus turi, taip sâkant, iš savo vidaus iškilti tiesiog î regimîbe. Bet

nêra tai kiekvieno ʒmogaus dalîkas. Reikia tâm daugiau aktingumo negu paprasta. Todêl ir nesijautia visi ʒmonês vertiami meno dârban.

Vêl kitokia îra dora. Kaip tik ʒmogus atsiranda ʒmoniû draugijoj, tuoj dora ir îra reikalinga. Ʒmogus laukia iȣ ʒmogaus ʒmoniȣkumo jû sântîkiuose. Kitaip jie visai negâli gîventi ȣale viens antro. Todêl dora ʒmonêms pasirodo tikrai bûtina. Tik prieȣ gîvius tai ne taip atjautiama. Ir tik aukȣto ʒmoniȣkumo laipsnio ʒmogus numâno, kad jis visur ir visumet turi apsireikȣt ʒmogumi. Tikrai rîȣki dora reikalauja didiausiojo ʒmogaus asmenîbês aktingumo.

Ȣie trîs ʒmogaus asmenîbês reiȣkiniai îra kaip apskritai ʒmoniȣkumo pâʒîmiai, taip ir kiekvienos tautos gîvâtos tarsi dvâsia ir siela. Ir kiek toji îra gaivi, tiek aukȣtai ʒmonijoj stovi tauta. Tik ne vienaip tie reiȣkiniai îra kiekvienoj tautoj iȣauge. Tûla linksta daugiau mokslan, kita menan arba doron. Mokslas ir menas greitiau pastebimu. Kitaip su dora. Ji ʒîmi pasidâro tik ilgû metû auginimu. O jai pastebêt reikalinga paties doros. Daug berods reiȣkia ir aplinkîbês, kurios ʒmones prislêgia, kad nepasidâro aiȣkus jû doros laipsnis. Vienok nêra aplinkîbês tokios svarbios, kaip tai paprastai tikima.

Kalba. Moksle, mene bei doroj îra jautiama tautinês gîvâtos ȣirdies plasta. Tie trîs ʒmoniȣkumo reiȣkiniai paeina tiesiog iȣ tautos esmês. Bet iȣ tȣe ir kîla tarsi tautos gîvîbês kvâpas, kurs parodo, kaip toli sieka tautos gîvîbês galia. Ȣis kvâpas îra kalba. Ji nustâto tautos gîvâtos apskritî.

Nêra ji dalîkas ȣale mokslo, ȣale meno bei doros. Ira ji joms visoms priemonê jû tikslâms. Kalba tarnauja mokslui, menui ir dorai. Savo kalba ʒmogus sâvinasi

pasaulî, jo îspûdius pagaudamas ʒodiais. Kalbêdamas kiekvienas ʒmogus padâro rî8kiâ savo asmenîbe, ir taip jis îra nors mâʒas menininkas. Vêl kalba ʒmogus apsirei8kia ir ʒmogumi. Kalboj ʒmoniû sântîkiai pasidâro regimais ir girdimais.

Kalba tegalêjo augti draugijoj. Bet ir tik tokioj, kurioj atskiras vienetas îra asmenîbê su auk8tu sâmoningumu. Tiktai tasai, kurs ʒino apie save kaip apie a8, tas gâli ir kalbêti. Todêl mokslininkû spêjimai apie gîviû kalbâ ir îra apsirikimai, jeigu kalba nevadinami apskritai kokie - nors girdimi gîviû rei8kiniai. Bet reikêtû suprasti, kad tada nekalba gîvis kaipo vienetas, bet kad gîvija (arba nors padermê ar ir tik veislê) kalba tuo vienu gîviu.

Ʒmonês îra visai kitos asmenîbês negu gîvuliai. Jû kiekvienas îra versmê îpatingû naujû rei8kiniû. Todêl kiekvienas ir turi i8 tikrûjû savo kalbâ, o tai kuo ai8kiau, juo daugiau jis îra sâmoningas a8, sâmoninga dvâsiasiela. O kad ʒmonês sudâro tautâ su îpatinga savo kalba, tai rei8kia, kad visi tie ʒmonês, kurie t8e gema, kalbêdami pri8auks kitojo supratimâ, pasieks kitojo jausmus, jo 8irdî ir pagaliau jo dvâsiâ-sielâ.

Isiʒiûrint î kalbantîjî, turi ai8kêti, kad kalba paeina i8 ʒmogaus asmenîbês. Norint apsireik8ti, tosios gîvumas tarsi sukîla. Isivaizduodami tai, gâlime sakît, kad, ʒmogui kalbant, jo asmenîbê suspindi, ʒmogus tarsi nu8vinta. Todêl ir ne be pâgrindo sâkoma, bûk seniausioji ir platiau suprantamoji kalba buvusi regimoji.

Kaip ʒmogus kûrîbos stâtomas î 8î pasaulî, taip jis ir gaminasi sau pasaulio supratimâ, savaip stâto pasaulî, jame tuo apsirei8kia ir kuria mokslâ, menâ bei dorâ. Bet taip jis ir nuolatinî savo asmens kitimâ, tojo prâsme esamîbêje, savo asmenîbês reik8me ʒmoniû sântîkiuose mêgina parodîti, kitojo ʒmogaus jusnims prieinamu

padarîti. Ir toks ʒmogaus pasistengimas îra matît tai iš kûno, tai iš kokiû daiktû. Ʒmogus taip îteikia jiems savo asmenîbês pobûdî.

Ʒmogus paprastai kalba visu savo kûnu ar ir tik savo veidu bei rankomis. Gâli jis kâ ir paʒîmêti, papiešti. Kiekvienas meno dâlîkas todêl îra kalba. O vaidintojo veikimas îra kalbêjimas. Seniausioji regima kalba, kuri atitinka mûsû dienû râštâ, todêl îra vaizdinga buvusi. Ji tobûlinosi, kol nerâdo konkurento, kurs jai uʒbêgo keliâ. Buvo tai nauja regima kalba, kuri artimame sârîšîje augo su girdimaja.

Girdimoji kalba tarpo iš lengvo, kaip ʒmogui jo ʒâdas svarbêjo. Taiko šis pasâkîmas î senai praêjusius laikus ir î tokiâ ʒmogaus pâdêtî, apie kuriâ paprastas mokslas nieko neʒino. Norêta šišion pasakîti, kad buvo laikai, kuriais ʒmonês iš lengvo virto daugiau kûningais ir kuriais kûno gîvîbê jiems vîriausiai pasiʒîmêjo ʒadu.

Bet lai pasiliks šis dalîkas ir ne pilnai suprantamu! Uʒteks numânius, kad girdimoji kalba paeina iš ʒmogaus pasijautimo esantiu šiame pasaulîje. Ʒâdâ turêti, îra pasaulio gîvenime dalîvauti, kurs tvîsta ir senka, reiškia, stoti î eile su kitais taipo-jau kvêpuojantiomis asmenîbêmis.

Ʒmogaus ʒâdas arba, kaip daʒniau sâkoma, jo kvâpas, buvo iš lengvo vis daugiau vartojamas jo asmenîbês gîvîbei apreikšti. Supraskime gerai, ir augmuo kvêpuoja, taipo-jau gîviai. Ʒâdas îra kûno gîvîbês pâʒîmîs. Bet iš lengvo juo reiškêsi ir jausmai-geismai, mintîs ir pagaliau net dvâsia-siela. Ir taip savo ʒadu prasitaria visos ʒmogaus asmens gîvenimo sritîs kartu. Tuomet ʒmogaus asmuo îgîja iš lengvo ʒmogaus asmenîbês pobûdî. Asmuo tampa tarsi meno dalîku, kurs vartojamas kitâm meno dalîkui gamint, bûtent girdimajai kalbai. Tokiu bûdu tenka jai tokios savîbês, kurios îra kartu ir visos tautos pâʒîmiai.

Lengva suprasti, kad girdimoji kalba turi bûti tokia, koks îra kûnas. Sißion berods dalîkas aißkinamas apskritai, ne jo ißimtis. Nepamirßta, kad ʒmogus gâli ir neprigimtâ kalbâ vartoti. Ʒmogaus ʒâdas pasidâro girdimu su visokiais îpatingumais. Ʒâdo srovê burnoj ir kakle nuolat kitaip vertiama ir tuo tampa prasminga. Ʒmonês, kurie klausos, kâ kiti kalba, berods ausimis paima tiktai garsus Tatiau jie jû tikrai nei nepastebi. Visas jû dêmesîs kreiptas î kalbantiojo asmenîbe, î tai, kâ ji apreikßti nori, î jos jausmus-geismus-mintis ir î sielos gîvîbe.

Kalbêdamas ʒmogus traukia savo kûnâ î savo jausmû-geismû ir mintiû gîvenimâ. Todêl tasai kalbos garseliuose, ʒmogaus balse atsimußa ir îra numânomas. O atsimindami, kad kaip tik ʒmogaus jausmû-geismû-mintiû gîvenimas sântîkiuoja su psychiniu pasauliu, kurs îra tauta, suprasime, kad nieku kitu tiek, kiek kalba, tautos gîvata ir jos turinîs nepasiʒîmi.

Savo âmʒiaus bêgîje tauta vis daugiau prieina aißkesnius ir skaidresnius balselius ir garselius. Vis daugiau skiriasi panaßiejie nuo viens kito. Ir kartu vis aißkiau reißkiasi mintîs ir jausmai. Dâr ir kûno ißvaizda gauna aißkesnî tos tautos pobûdî. Iß to tad ir matîti, kad kalba labai daug reißkia mintiû ir jausmû gîvâtoj. Su kalba ir toji gîvata turtêja.

Sißion pirm viso pastebêt, kad kalba îra tautai kaip kûno ʒâdas kûnui. Su kalba tauta gîvêja ir nîksta. Kalba aißkiai parodo, koks îra tautos gîvîbês stiprumas. Norint gaivint tautâ, todêl pirma gaivinama silpnêjanti jos kalba. Bet nieko tai nereikßtû, jeigu nebûtû ta îpatingoji tos tautos gîvîbê gaivinama, kuri kalba apsireißkia. Svarbu todêl, kad gaivinamaja kalba bûtû sâkomi kuo kilnesni jausmai, kuo aißkesnês, ßviesesnês mintîs.

Ir labai svarbu tautos gîvenime, kad şale girdimosios kalbos bûtû atbojama ir naujoji *regimoji kalba*. Iş lengvo ji tik stojosi senosios regimos kalbos vietoj. Tiktai laikui bêgant, ji svarbêjo, ir iş lengvo tik işmokta uʒ kiekvienâ garselî, tai esti uʒ kiekvienâ ʒâdo srovês kliuvimâ statîti îpatingâ raide. Nêra tai visişkai gâlima. Per daug îvairiuoja ta srovê, atskirâm ʒmogui kalbant. Ir per daug îra menkesniû kitimû ʒâdo srovêj. Todêl vîriausiejie garseliai tik teturêtû bûti ʒîmimi.

O tuo pasirûpinant, vienas dalîkas labai atbotinas. Girdimai apsireişkiant, garsâms suteikiamas dâr balsas, kurs juos padâro kitokiais, nors jû pagrindinê îpatîbê pasilieka ta pati. Jie tariami linksmai, liûdnai ir kitaip dâr. Tâ paʒîmêti raşte nêra gâlima. Râştas îra regimoji kalba, o todêl jame pastebimas grînas esimas, arba dâr aştriau sâkant, sustingimas, pastîrimas. Einant nuo girdimos î regimâjâ kalbâ, einama iş gîvîbês, iş srovês î materine, î ledo sritî. Todêl regimoji kalba turi atboti îpatingus pâʒîmius, jeib ji atspindêt galêtû tautos gîvîbe, ir kad gâlima bûtû atsekti gîvâjâ jos prâsme. Ʒenklai turi atitikti reikşmingiausiuosius garselius.

Vienas ʒvilgis î regimâjâ kalbâ turi parodîti tautos îpatîbe. Regimoji kalba turêtû bûti tautos atvaizdu. Visi mâstîmai, ar vienaip ar kitaip râşîdami atvaizduosime geriau girdimâjâ kalbâ, îra be naudos, *kad nêra pirm viso apsvarstîta, ar vienaip ar kitaip râşîdami ʒvilgiui geriau atveriame duris î tautos mânîmâ.*

Prisirişimas prie to, kas girdima, îra daʒnai tikras apsirikimas. Târiama labai îvairiai. Ir kaip jau sakîta, ʒmonês nesiklauso tiek garseliû kiek mintiû. Atitinkamai apsieinama ir su raştu. Iş ʒodio pavidalo ʒmogui turi mintîs şokti î akis. Todêl pirma raşîbos pagrindas ir tegâli bûti ʒodiû kilmê.

Tuomet ʒodio vaizdas rodo î visû tautos âmʒiû mânîmâ, ir jî paduoda skaitantiâm. Fonêtiʃkoji raʃîba tik têra pateisinama, kur nebêra svarbu ʒodio kilme surast, o kur ji gelba atminti, kaip raʃît reikia. Bet bûtina suprast, kad gana retai tai têra. Râʃant ʒodius, kaip jû kilmê tai prâʃo, tuojau pasidâro aiʃkus tos patios kilmês ʒodiû sârîʃîs. Regimoji kalba neturêtû bandît atrodîti girdimosios ʒâdo srove, bet tautos mânîmo pâprotius.

Daug ʃiuo ʒvilgsniu reikêtu pasakîti, îpatiai apie daʒniau vartojamâjâ Lietuviû raʃîbâ. Tai pasistengiama raʃîti fonêtiʃkai ir kad visos tarmês jâ galêtû savaip skaitîti, tai vêl, visai nebojant Ʒemaitiû, râʃoma č, kur turêtû stovêti t. Nenumânoma, jog pirm viso svarbu, kad ʒodis nemainîtû savo ʃaknies pavidalo. Ipatiai tuomet nereikêtû to darît, kad girdimoji kalba palaiko tâ pâtî garsâ. Sâkant pats, paties, patiâm, pâtî, patiu, o râʃant pats, paties, pačiam, patį, pačiu tuojau matît, kaip râʃîmas apniaukia visâ kalbos skaidrumâ, tarsi skaitîtojâ tîtia suklaidint norêtû.

Vêl gi balso ilgis girdimoj mûsû kalboj padâro jos gîvîbe. Ilgiejie balsai neʃa apreiʃkimo galîbe î klausîtojo ausî. Jais remiasi kalbos rhythmas. Ir todêl jie îra toks svarbus dalîkas, kad negâlima tiktai kartais î juos atsiʒvelgt. Nenumâno nei raʃîtojai-poetai, nei patrîotai, kiek tʃe neatbojama tautos savîbiû. Tûli net su tikru aitrumu meta visus ilgius, bûk girdimoji kalba jau ir esanti ʃen bei ten juos metusi. Bet regimoji kalba neturi tiesos tame pralenkti girdimâjâ. Ji teturêtû jâ sekti, o ir tik labai iʃ tolo.

Apie raidiû pavidalus tiek tepasakîtina ʃiʃion, kad tokie sulopîti dalîkai, kaip š ir č îra barbarismo pâʒîmiai. Meno kûriniai turi orgâniʃkâ pavidalâ. O raidês kaip

tik turêtû bûti grâʒios. Jos daʒnai stojasi ʒmogui î akis ir neturêtû darkîti jo groʒês numânîmâ.

Iȣ visû ȣiû aiȣkinimû matît, kaip giliai kalba suriȣta su tautos gîvenimu. Ji suveda vienos tautos ʒmones. Ji îra priemonê, kad ʒmoniû sielos viena antrai tampa artima. Kalbêki, kad tave matîtiau, sâkê ʒmonês senovêj. Bet mûsû laiku svarbêja îpatiai regimoji kalba. Ir tie, kuriems rûpi tautos gîvîbês kilimas, turêtû kiek tikt gâlima, gelbêti jos iȣvaizdai skaidrinti ir jâ padarîti tikriausiu tautos gîvîbês reiȣkiniu.

Aukȣtiausios kultûros sâlîga.

Ʒinant, kas îra tautos gîvenime jos mokslas, jos menas bei dora, kâ reiȣkia jos kalba, ir îra aiȣku, kaip tautos gîvata turtêja, graʒêja ir labîn eina. O tai kaip tik îra kultûra. Tautos gîvata kultûrinama tû ʒmoniȣkû asmenîbiû, kurios îsigema î jos kraujâ. Ir suprantama, kad ȣita gîvata tiek bus kilni, kiek vaiȣkios bus tȣe veikiantios asmenîbês. Be abejonês ta tauta stovês ant aukȣtiausio ʒmoniȣkumo laipsnio, kurioj gîves kilniausiejie ʒmonês.

Daʒnai jau kalbêjome apie tai, kad kiekvienoj tautoj îra visokio ʒmoniȣkumo ʒmoniû. Jie teikiasi viens kitâm ir tuo auklêjasi. Kûrîbos dêsniai ʒmones taip suveda, kaip jie vienas kitâm jos tikslâms naudingiausi. Bet ʒmogui, kurs tiek reiȣkia visoj esamîbêj, priderêtû, kad jis pats ir tâm kâ galêtû padarît, kad augtû i r j o a s m e n î b ê. Bûtû tai dalîkas, kurs pasieka tiesiog visos esamîbês ȣaknis.

Kaip pradioje aiȣkinome, kiekvienu ʒmogumi, geriau sâkant jo dvâsia-siela, kûrîbos galia veikia. Ji tarsi tvîsta per jâ ir vîkina savo tikslus. Ʒmogus, bûdamas individuala sâmonê, tai reiȣkia nauja anga kûrîbos vei-

kimui, gâli savaip kreipti Sitas galias ir tuo jû veikimâ mâʒint, bûtent padarît jas atitinkamomis savo maʒîbei.

Bet ʒmogus gâli savo pasirîʒimu joms ir pasiduoti. Ira tai visiSkai kitas pasielgimas negu tas, kurî pastebêjome, kalbêdami apie tai, kaip dârosi pasaulio supratimas. TSe ʒmogaus asmenîbê, kuri neSama kûrîbos gâlios î esamîbe, tosios turinî savo pasirîʒimu pasitinka, jos dâlî traukia î savo sâmone ir atitinkamai apsireiSkia. Ira tai, kaip sâkême tikras ʒmogaus veiklumas. Bet dabar kalbame apie daug dâr didesnîjî. Ʒmogus pats kreipia savo sâmone î kûrîbos gâliâ, kuri jî neSa.

Nêra toji dalîkas, kurs priklauso sâmonês turiniui. Ʒmogaus sâmonê îra kûrîbos gâlios spindulîs. Ir tasai turi kreipties î savo Sâknî, î savo asmenîbês pâgrindâ. Negâli tai padarîti ʒmogus, kurio dvâsia-siela vos nujautia save. Ir negâli tai toji, kuri dâr gîvai tebesapnuoja. Visi tokie ʒmonês turi gîvent ir bandît iSgirst kitû daugiau iSaugusiû ʒmoniû sielos balsâ. Pajaust tojo palaiminimâ. Tada gâl iS lengvo jû dvâsios - sielos taip - gi iSkils iS sapnû ir prieis tâ savo kilimo laipsnî, kurs SiSion paʒîmimas. Prieis jos antrâjâ pasistengimâ.

Supraskime jî gerai! Pirmuoju ʒmogus patenkina kûno reikalus, jausmû-geismû prâSîmus ir mintiû gîvenimo bûtinumus; jis gamina mokslâ, menâ bei dorâ. Tâm jis visâ savo dêmesî turi kreipti î pasaulio galias, î ʒinomojo gîvenimo verpetâ. Ir taip jis tâ gîvenimâ kelia, persunkia savo asmenîbe ir tuo tad ʒmoniSkumu palaimina.

Visai kita kas îra antrasis pasistengimas. TSe ʒmogus savo dvâsiâ-sielâ kreipia, sakîsime, î visai prieSingâjâ Sâlî, î tâ visumos pâgrindâ, iS kurio sukîla visa esamîbê, iS kurio pareina ir jo asmenîbê. Ʒmogus Siuo pasistengimu tarsi ʒvelgia î savo asmenîbês dugnâ, ne î

pasaulî, ne î regimâjâ esamîbe, kaip tai liepia jâm kûrîba, bet atgal î tai, kas jo asmenîbês gelmêse glûdo.

Sitas atsigreʒimas îra sunkiausias ʒmogaus veikimas. Jis reikalauja tvirtiausiâjî pasirîʒimâ ir didiausiâjî aktingumâ. Nêsa jis tiesiog eina prieS kûrîbos gâliû srove. Bet todêl jis ir turi visai îpatingâ vaisiû. Taip atsigreʒdamas î savo asmenîbês pâgrindâ, ʒmogus tarîtai tvenkia savîje kûrîbos gâlias, suSaukia visâ AukStîbe savespi, kaip jis î jâ kreipdamosi visâ savo asmenî jai skîrê ir paSventê. Ir ʒmogaus asmenîbê auga. Ʒmogus tuo savo veikimu susitinka su patiu esties svarbumu ir jos vertîbe, su patia AukStîbe, kitaip sâkant: su Dievu.

Sis susitikimas îra tikîba. IS jos tai pareina ʒmogui visa galia, kuri jî aukStina. Tik jâ sutikdamas, ʒmogus auga savo asmenîbêje. Ir taip jis iSkîla iS paprastojo ʒmoniSkumo î aukStesnîjî, pilnesnîjî, î dieviSkâjî. Ir taip jis tampa daug galingesniu veiksniu pasaulîj negu jis tuo lig tol îra buves.

Paprastai kitaip apie tikîbâ mânoma. Kas ja vadinama, tai tik têra priemonê pâtiai tikîbai. Kartais net vadinami tikîbomis senovês pasaulio supratimo skelbimo likutiai. Ir ʒmonês vertiami jais tikêti. Tâm tai ir prieSinasi tûli ʒmonês, net visas didis skaitius. Sâkoma, tikîba kvailinanti ʒmones. Ir todêl ji turinti likti dalîku kiekvieno ʒmogaus. Mânoma, kad kiekvienâm turi bûti leidiama, jeigu jis nori kvailinamas.

O visiSkai nêra taip. Bûtinai reikia skirti tarp tikîbos, tikîbos mokslû ir senovês pasaulio supratimo skelbimo. Tikîbos mokslai nieko dârbo neturi su pasauliu. Jie vien tik rodo ʒmogui keliâ, kad galêtû pakilti î tokiâ pâdêtî, kurioj bûtû gâlima pasiekti pâtiâjâ AukStîbe.

Ir nêra taip, kad Sitas pasiekimas atsitinka, ʒmogui nieko nebenorint, nieko dêl nebetrûsiant. PrieSingai, jis

reikalauja sunkiausiâjî pasistengimâ. Kalbama kartais apie pasaulio neigimâ, atsitraukimâ nuo jo. Bet nêra tame rûpimasis dalîkas. Ne neigimu pasiekama Aukȣtîbê. Reikia jospi kreipties, jai pasiȣvest. O tâm reikalinga labai didio vâlios tvirtumo. Joks pasaulio dârbas to tiek neprâȣo.

Suprantama rodos, kad ta tauta visai kitâ pâgrindâ, visai kitâ galîbe turi, kurioj ir tiktai keli ʒmonês gîvena paʒîmêtame sântîkîj su Aukȣtîbe. O kur jû daug, tȣe tautos gîvata visai kitaip tarpsta, îpatiai ʒmoniȣkumo reiȣkiniai, bûtent mokslas, menas ir dora visai kitomis virsta, praʒîdi, klestêja. Ʒmonijos historîa tai aiȣkiai parodo. Ʒmogaus asmenîbê îra kûrîbos veiksnîs. O jâm virtus galingesniu, visa turi daug geriau derêti, kas tada iȣ jo pareina. Tiktai ʒmogaus sielai augus, tegali tikrai tarpti ir tautos gîvata ir visa jos kultûra.

Todêl tikîboj tautos gîvenime randasi aukȣtiausioji jos gâlios ir paʒangos versmê. Tikîba viena tik têra ta priemonê ʒmogaus asmenîbei stiprint ir augint. Tikîba viena têra sielos kultûros sâlîga. Be jos tauta gâli krauti ir kaupti visokiû turtû, gâli savo mokslâ, menâ ir dorîbe skleist. Ji liks vis ta pati. Jos gîvîbê bus dauginama, bet ne aukȣtinama. Tai tegâli padarîti tikîba.

Todêl iȣ seniausios senovês buvo tautose tâm ir îstaigû. Mums kaipo tokia ʒinoma dabar krikȣtioniȣkoji bažnyczia. Nêra tokia îstaiga dalîkas, be kurio tauta gâli apsieit. Tautoj îra visokiû ʒmoniû. Kuriems ji nebetinka pasiȣventinimui, turêtû rûpinties savaip prieit Aukȣtîbe. Bet be to ʒmogus savo asmenîbêje negâli tarpti. Tik tuo ʒîgiu jis tegâli vîkinti tikrâjâ, bûtent savo sielos kultûrâ.

Be ȣitos kultûros kitosios ne daug tereiȣkia. Materinê kultûra dera iȣ ʒmoniȣkosios, bûtent iȣ mokslo, meno ir doros. Kurio laipsnio toji îra, tokius gaminasi ʒmonês savo gîvenimui ir îrankius bei priemones.

Ipatiai daug tâ m reiȣkia mokslas. Garsioji mûsû laikû technika ankȣtai riȣta su dabarties mokslu. Bet kad tȣe daug ir sveria menas bei dora, nesunku suprasti. Tik menui klestêjus, galêjo technika tarpti, ir tik ʒmonêms susitvarkius talkoj dirbti fabrikose, pasisekê îvairiausiû maȣinû gaminti.

Nêra dâr visos prigimtos galimîbês iȣnaudotos, o jau prislêgê materinê kultûra ʒmogû. Jis virto jos priemone, net jos vergu. Ji augo, jâm pasilikus, kas jis buves. Ir visi mûsû laikû bandîmai ʒmogaus pâdêtî gerinti tegâli tuo pasibaigt, kad visa materinê kultûra bus sunaikinta ir ʒmogus pasijus bestovîs pradioj tos kultûros gîvenimo.

O îra kita dâr iȣeiga. Ʒmogus gâli savo asmenîbe augint, ir toji tad apsireikȣ aukȣtesniu mokslu, menu ir ʒmoniȣkesne dora, ir tad iȣ lengvo virs kitokia ir materinê kultûra. Ji nebeprislêgs ʒmogaus, bet jâm tarnaus.

Todêl sielos kultûra turêtû kiekvienoj tautoj bûti svarbiausias dalîkas. Ji îra iȣ tikrûjû ta ȣventîkla, iȣ kurios pareina visos tautos lâbas. ȣitâ ȣventîklâ kurti îra kiekvieno ʒmogaus uʒdavînîs. Savo sieloj jis deda jai pâgrindâ. O ne vien sau, bet visai tautai. Tȣe kiekvienas savo tautai stâto Dievnamî, iȣ kurio spindi nuolatinis palaiminimas jai ir ʒmonijai.

IV. Tauta ir politika.

Tautos reikšmês kitimas.

Dażnai żmonês tiktai pastebi tat, kas paprastame gîvenime nauju pasirodo, nors jo reikšmê nebûtû żîmiai didêjusi. Ne kâ atbojama, kad dalîkas jau senai buves o jo esimas daugiau svêres negu naujasis jo apsireiškimas. Toks dalîkas kaip tik atsitiko su tautomis. Sâko tûli, jû seniau beveik visai nebûta. O tai atvira neteisîbê. Buvo visumet żmoniû su îpatingu krauju, su îpatingu psychiniu gîvenimu ir su savo kalba. Gîveno, dirbo, daugêjo, kûri savo pasaulî. Ir jautêsi skirtais nuo savo kaimînû. Tautû buvo.

Jos tiktai to nereiškê, kas joms dabar priskaitoma żmonijos gîvenime. Iš tikrûjû historininkai ir tik po 1789-mt. perversmû tepradeda apie tautas rašîti ir kalbêti. Ira tai gana nuostabu. Minimas perversmas atsitiko Fransuose. Jie tuokart daug reiškê pasaulîj. Juose sukilo naujas żmoniû susipratimas. Garsiai buvo šaukiama apie żmoniû dîkîbe, lîgîbe, brolîbe, (liberté, égalité, fraternité). Ir netrukus tas šauksmas aldêjo visame pasaulîje.

Lig tol żmonês vieno kraujo, vieno psychinio gîvenimo, vienos kalbos nebuvo dâr vienetas, kaip tai bûtû reikêje, bet suskâldîti î îvairius luomus, kuriû vienas pavergê kitâ, juo naudodamiesi savo tikslâms. Senovêj żemiausiasis buvo vergû luomas, bet vos laikomu żmonišku. Tada Europoj râdosi visokiû luomû, kuriû vîriausiasis, bûtent valdoviû, î visus kitus żiûrêjo kaip î savo tikslû priemone. O tûli jiems pataikâvo, norêdami jû galîbêj dalîvauti, ir spaudê kitus.

Tokiu bûdu ʒmonês gîveno iß ʒilosios senovês. Ir nuolatai jie kovojo su viens kitu. Pavergimas ir ißsivadâvimas perdêm nusikeitê. 1789-mt. perversmas reikalâvo pripaʒinti visiems dîkîbe, lîgîbe, brolîbe. Ir tuo sienos tarp luomû griuvo, tarpai tarp slogsniû dingo. Ʒmonês vieno krâßto susiliejo î vienâ vienetâ; pradêjo tarti vieni su kitais apie draugißkâ gîvenimâ.

Suprantama, kad nebuvo ißkarto aißku, kad tokiâm gîvenimui kvietiami tiktai to paties kraujo, tos patios kalbos ʒmonês. Bet apsiʒvalgant, kas dîkîbêj, lîgîbêj, ir brolîbêj dalîvauti galêtû, aißkêjo savaime, kad tâm paßaukti pirma ʒmonês to paties jausmû-geismû-mintiû pasaulio. Ir taip tautû gîvâtos tarsi pilnai tik tesuaugo. Ir nuo to laiko visiems pradêjo rûpêti tautos gîvâtos reikmenês. Didîsis ʒmoniû skaitius pradêjo dalîvauti ʒmoniû sântîkiû tvarkîme.

Dêl tos tai prieʒasties ir sâkoma, kad nuo 1789-mt. îra tautû. Jos tampa, kaip tûli mâno, historîos veiksniais. Kiekviena tauta nuo to laiko atrodo tarsi vienas didis gîvas dalîkas, kurs aißkiai apreißkia îpatingâ gîvîbe, savingus norus ir reikalâvimus, kurs pradeda statîti savo tikslus ir jausti turîs savo uʒdavinius, ir tuo regimai skirtiesi nuo kitû tautû.

Buvo ʒmoniû pasiektas îpatingas laipsnis, ant kurio jie aißkiau numânê, kâ reißkia jiems sântîkiai su viens kitu, kas tai îra bûti priklausomu ir nepriklausomu. Ʒmonês, kurie gimdîmu ir uʒgimimu buvo telkiami gîvenimo dêsniû, kûrîbos veikimo, dabar tiek buvo susiprâte, kad telkêsi pâtîs su pasirîʒimu, numanîdami, kâ tai reißkia.

Iß ano laiko ir paeina Vokietiû filosofo Fichte ʒodis apie tai, kas tauta îra. Sâko: Tauta îra "visata tû ʒmoniû, kurie draugijoj su viens kitu gîvena ir nuolat

prigimties ir dvâsios bûdu gaminasi po îpatingais visai atskirais Dievîbês pazangos dêsniais."

Taip tautû reikšmê nuo to laiko îra kiek kitokia negu seniau. Bet rodos nêra ji dâr pilnai paskaidrêjusi. Dâr nêra pasiekta, kas tuokart minêtu šauksmu norêta pasakîti. Nêra dâr tikrai suprasta, kas îra tikrosios dîkîbês-lîgîbês-brolîbês prasmê. Dâr vis eina kovos tarp luomû tûlose tautose. Matît, tautos dâr nêra tikri vienetai. Bet ir kitaip dâr tautos nêra priêjusios tikros gîvîbês. Tûlos îra išdalîtos. Ir tik didiojo kâro laiku pasigirdo dazniau ir garsiau šauksmas, kad kiekvienai tautai turi bût leidiama savaip gîventi.

Nebus to taip greit. Bet îra zmonijoj nors paauges toks supratimas, kad kiekviena tauta îra atbotina zmonijos dalis, ir kad kiekviena tauta turêtû pati savo gîvenimu rûpinties. Neturêtû tas pats kartoties tarp tautû, kas seniau buvo paprasta tarp zmoniû luomû: Didiejie naudojo silpnuosius savo tikslâms.

Kas 18-šimtmetio perversmo pradêta, ir kas îpatiai šiais laikais toliau lukštinasi, tai tik teprieis norimâjâ pâdêtî, kad zmonês išmoks visiškai kitaip suprast savo sântîkius ir juos visai kitu âtzvilgiu ims tvarkîti.

Paskutiniu šimtmetiu vis daugiau svarbêjo turtû gaminimas ir sukrovimas. Ir tojo priezastis tâpo ir didiojo kâro priezastimi. Taip gi sukasi apskritai šiû dienû luomû kovos apie turtus. Zmonês nori pirma turêti, pasiimti. O naujasis laipsnis bus pasiektas, kad jiems daugiau bus dziaugsmo, teikiant arba înešant î gîvenimâ savo asmenîbês jêgas.

Tautos bus pasiekusios tikrâ savo reikšme zmonijos ir viso pasaulio gîvenime, kad nebebus jos tiktai bendrovêmis visokioms prekêms gamint, bet zmoniškumui augint ir tuo pasauliui kurt. I tai turês atsizvelgt tvarkîdamos savo zmoniû sântîkius. Tuo tarpu apie

tai nieks nê nemâno. Nors tai kaip tik îra rêalingiausias dalîkas. Topi veda ʒmonijâ kûrîbos gâlios.

Tautos ȣiek-tiek sâviȣkos bûdamos vis dâr ʒiûri î tai, kâ seniau reiȣkê sântîkiû tvarka, kas buvo valdiavû reikȣmê. Ir tur bût tik iȣ lengvo iȣmoks kitais gilesniais ir ʒmoniȣkesniais atʒvilgiais tvarkîti savo vaikû sântîkius.

Valdiavos esmê ir kilmê.

Sunkiau dâr negu tauta tûliems îra suprast ʒmoniû sântîkiû tvarka arba valdiava. Tauta turi regimâ pâgrindâ, bet valdiava jo neturi. Tȣe visa eina apie ʒmoniû norus ir veikimus, kurie sukîla ʒmonêse, apsireiȣkia ir praeina. Ir visai apskritai tik tegâlima kalbêti apie tai, kad v a l d i a v a î r a ʒ m o n i û g î v e n i m o t v a r k a. O tâjai lig ȣiol beveik visai nerûpêjo ʒmoniû kilmê, jû kraujas, jû kalba, jû mânîmas, jû jausmai. Vien svarbu, kad tȣe îra ʒmoniû, kad tie gîvena su viens kitu ir kad tame jû draugijiniame gîvenime bûtû kaip nors îpatingiems tikslâms drausmês.

Iȣ viso to matîti, kad t a t v a r k a nepaeina tiek kiek ji turêtû iȣ prigimties nustatîtû sântîkiû, ir ne iȣ ʒmoniȣkumo reikalû, bet kad ji î r a n o r û a p r a i ȣ k a. ȣitie norai gâli paeiti iȣ daug, iȣ keliû ir iȣ vieno ʒmogaus, gâli gimti iȣ geismû, iȣ kokiû-nors mintiû arba ir iȣ aukȣtos iȣminties. Ir todêl daʒnai seniau ir dâr naujesniais laikais visi tie dêsniai, kuriais ʒmonês, gîvendami su viens kitu, turêjo vaduoties, bûdavo nustâtîmai, kitiems uʒdedami jû neatbojus.

Jeigu valdiava jau daug reiȣkê, tai ji tebuvo maʒesnis ar didesnis "savo reikalû" supratimas ir jû ȣelpimas bei saugojimas. Tame giliosios senovês valdiavos prilîgsta labai giriamosioms mûsû laikû valdiavoms. ʒ m o n i û s â n t î k i û t v a r k î m a s v î r i a u s i a i r û p i n a s i p r a s-

tiausiais ʒmoniû reikalais, atsiʒiûri kuone vien î tai, kad ʒmonêms bûtû gîvent.

Ir rodos, kad tik mûsû laiku toks ʒmoniû sântîkiû supratimas tegalêjo pilnai îsigalêti. Sâko tûli mokslininkai, kad valdiavos tiktai îsikûrusios kûno gîvîbês bûtinumû prie to vertiant. Kalbama apie oikonomines tâm prieʒastis. Ʒmonês bûk susitelke, jeib geriau galêtû sau maisto ir kito-ko gamint ir nuo prieŝû apsigint.[2]) Gîvenimo reikmenês bûk pasiekamos dviem priemonêm, bûtent dârbu ir plêŝimu, tai esti: kitojo dârbo pasinaudojimu be atlîginimo. O vienas sociologas vadina pirmâjâ oikónomine, antrâjâ polîtikine priemone, ir sâko: valdiava esanti organisâcia polîtikinês priemonês.

Gâli bût, kad ji tat dabar îra, bet abejotina, ar tai buvo ir visumet jos prasmê. Sâko kitas sociologas, kad valdiavos stojos susidêjus dviem giminêm gimties ʒvilgsniu ir tâm sutârus tikrus tieslus. O tiems tieslâms priʒiûrêti buve pastatîti ʒmonês, kurie ir turêje priemoniû kitiems priversti prie paklusnumo. Jû valdia tokiu bûdu guldêsi ant tiesû ir ant galîbês, nors visa tai paêje ir iŝ patiû ʒmoniû, iŝ jû sutarimo.

Bet ir tai negâli bûti valdiavû kilmê. Valdiavose apsireiŝkia ʒmoniû tikslai. O jie juos stâto ir jûnpi eina, kokie jie îra. Kaip tik ʒmogus îra ŝiek-tiek pakiles, ir nebêra tuomet vîriausias jo rûpesnis, kad gîvas iŝliktû, bet kad kuo gîviausius gîvîbês pajautimus susiʒâdintû. O tâm ne tiek reiŝkia turtai, kiek kiti ʒmonês. Tâ reikia tikrai suprasti.

Ant greitûjû paʒvelgus, berods ir îra, lîg turtai tŝe visa padârîtû. Todêl ir daʒnai mânoma, kad valdiavoj vieni kitus pavergia tik tiems galâms, kad jiems

---

[2]) Primitîvû ʒmoniû gîvenimas Australijoj vienok parodo, kad tiems dalîkâms jie retai tesitelkia.

gamintû gîventi reikalingû dalîkû. Iš tikrûjû taip labai dažnai bûdavo ir dâr esti pasaulîje. Bet apskritai imant, tai nêra vienû kitû pavergimo prasmê.

Žmonês dâro tat, kas jiems džiaugsmâ sukelia, tai esti, kas jiems daugiau teikia gîvîbês pajautimo. Žinoma, kad tai gâlima visokiu bûdu. Ir vienâm žmogui vienas, kitâm kitas atrodîs tinkamesniu. Bet visa pamêginus, pasilieka žmoniû geismû pâgrindu: îsivîrauti kitû tarpe, bûti savo pasaulio viduriu, viešpatauti šiame gîvenime.

Visai îra tai lêkšto mânîmo sapnai, bûk valdios paeinantios iš kûno gîvenimo reikalû. Taip tegâli sakîti tik žmonês, kuriems svarbûs vien materiniai turtai. Todêl toks mokslas îra skleidiamas ir beveik vienos tik kilmês ir îpatingumo žmoniû. Bet kas îra galingas giliau žvelgti î sântîkius tarp atskiro gîvio ir esamîbês, tâm tokia pâžiûra nieko nebereiškia.

Daug sveria žmogaus geismai ir mintîs. Bet platiai žiûrint negâli likt nepastebêta, kad valdiavos, vis tiek, kokios jos bûtû, visumet paeina iš pagrindinio žmogaus pasistengimo, bûtent iš jo noro kurti pasaulî. Taip jis sau gamina pasaulio supratimâ, taip jis sau kuria menâ, ir taip jis bando žmones traukt î savo asmenîbês reiškiniû skritulî.

Jeigu žmogus vîriausiai gîvena kûnu, tojo reikmenês šitâm žmogaus kûrimui bus svarbiausios. Jeigu jis savo gîvîbe atjaus geismuose ir troškimuose, tiejie jî vers sau statît pasaulî jû bûdu. Pasijausdamas smagus vîriausiai mintiû gîvenime, jojo kuriamas pasaulis bus pilnas žmoniû, gîvenantiû su viens kitu jo duota tvarka.

Bet visû giliausiâ pâgrindâ žmogus bus padêjes savo pasauliui, jî kurdamas savo asmenîbês, savo dvâsiossielos jêgomis. Tada tasai augs. Jame veiks stipriausiosios kûrîbos gâlios. Kitaip žmogaus dârbas bus ki-

tiems sunkenîbê. Turime akîj Sita: Kur ʒmogus savo dvâsios-sielos jêgomis kâ stâto, tSe jis pasilieka kûrîbos gâliû sutartîje, ir tada jokio ʒmogaus neslêgia, nors kartais vienâm antrâm ir kiek nesmagumû iS to atsiranda. Statîdamas valdiavâ iS savo geismû ar mintiû tikslû, jis kûrîbos gâliû neatboja. Visai neatsiʒiûri, kas, kaip sâkoma, gamtos jau îra statîta. Todêl ir buvo valdiavû, kurios galêjo aprêpti tûlas tautas. Ir vêl buvo kitos, kurios buvo sau pasiêmusios kai-kurios tautos tik dâlî. O tauta îra jau pasaulis, îra gîvata, statîta ʒmoniû asmenîbiû. Todêl valdiavos turêtû kaip tik bûti tolimesnis tû gîvâtû tvarkîmas sârîSîje su tuo, kas "gamtos" jau padarîta.

Ʒmoniû susitikimas su valdiava.

Jeigu taip bûtû, ʒmonês valdiavose kitaip gîventû negu paprasta. Nebûtû taip apskritai prieS jâ nusistâte. Kaip matît, jie jos tiesiog nekentia. Vos kas ja gerêjas. Tik reikia atsimint senosios Rusijos. Mâʒumâ kitaip jau buvo Vokioj. Bet ir tSe tikras valdiavos pasimêgimas tik tesirâdo mokslininkû luomuose ir gâl vienû antrû valdovû bei aukStesniû valdininkû tarpe, bet ne kituose ʒmonêse.

Kilnûs ʒmonês kartais net labai nutarê valdiavâ. Ne vienas pastebêjo, kad toji esanti vartojama blogû ʒmoniû savo tikslâms, bûtent kitiems kankint, nebaudiami kitiems apiplêSt. Daʒnai visas valdîmas buves tik popieriaus pirâSîmas ir piktâdariâms geriausia priemonê jû pasistengimâms vîkint, ir tt.[3]) Valdiava reiSkê ʒeme ir ʒmones savaip valdît.

IS kitos pusês ʒiûrint, valdiava îra îpatiai Siais laikais visai îpatingas dalîkas, îra tiesiog visakas. Kuo

---

[3]) Taip maʒ-daug râSo Vokietis Leopold Ziegler savo raSte Volk, Staat und Persönlichkeit. S. Fischer, Berlin 1917.

atskiras ȝmogus imasi ir rûpinasi, tâ dabar dâro valdiava. Taip tad gâlima sakît, jâ esant laukininku, âmatininku, pirkliu, prâmonininku, bankininku, mokîtoju, pamokslininku, mokslininku, gîdîtoju, meno mêgêju (meno daiktû rinkêju), teisêju, kareiviu, ir tt.

O kâ ji nedâro ir pasieka! Tiesia kasimus-kanoles ir kelius-geleȝinkelius, stâto visokius trobesius-rûmus, taikina dârbo davêjus ir darbininkus, rûpinasi visaip ȝmoniû mitimu ir gîvenimu, tvarko piningus, rûpinasi krâȣto apsauga, kuo aitriau imasi vaikû auklêjimu, priȝiûri net mokslo ir bažnyczios dârbus, ir tt. begâlo. Vis ji îra darbȣti, vis ji, filosofo ȝodius vartojant: konstituoja ir rêguluoja.

Vien menininko darbais ji, rodos, ne labai rûpinasi. Ir neatsiȝiûri î tai, ar ir ȝâdinamas ȝmoguje ȝmogus. Mat, visa ji savo tikslâms tik teskiria. Neturêjo ji omenîj dâr lig mûsû laiko, kad visas gîvenimas tik tâm têra kurtas, jeib ȝmogus taptû tikru ȝmogumi ir kad valdiava tâm galêtû ir turêtû derêti.

Berods ji visokiems dârbâms ir veikimâms reikalauja ȝmoniû. Ir tuo vertia ȝmones visokias savo galias, jêgas ir supratimus augint ir miklinti. Tai ir beveik rodos, bûk ji esanti îstaiga ȝmonêms augti ir tobûlinties. Bet pastebêkime gerai! Ji save stâto pirmu viso gîvenimo tikslu. Jai rûpi tiktai pilietis, ne ȝmogus, tarsi tasai tik tebûtû pilietio ȣeȣêlis. O rodos turêtû bûti antraip. Ȝmogus stovi pirmoj eilêj, pilietis îra vienas jo reiȣkiniû.

Valdiava îra be abejonês îstaiga. Bet ne daiktinga. Kaipo ȝmoniû norû suriȣimas ji nuolatai turêtû kisti. Nêsa nuolatai kinta ȝmoniû tikslai. Ir todel reikêtû î jâ ȝiûrêti, kaip î gîvâ dalîkâ, kurs turi tarnauti kas dienâ aukȣtesniems tikslâms. Bet ȝmoniû daugiui tai nêra ȝinoma. Ir todêl vîriausias valdiavos paȝîmîs kuone îra tat, kad ji gina, gina, ir nuolatai gina. Vis kalbama

tiktai apie tai, kas ginama, ne kas liepiama. Iʃeina iʃ to, kad *valdiava tuo târpu îra neigimo îstaiga*, îra tvarka, kuri ʒmoniû pâstangas smelkia.

Todêl ʒmonês daʒnai î jâ ir ʒiûri kaip î didî savo prieʃâ. O atsimenant Vokietiû filosofo Hêgelio nuomonês, kad valdiava reiʃkianti aukʃtiausiâjâ dorâ, kurios atskiras ʒmogus negâlîs pasiekti, ʒmonês visi bûtû nusipelne papeikimâ. Bet rodos nebûtû tai teisinga.

Esamîbê îra kûrîbos vaisius, ʒmogus tʃe brangiausias dalîkas. Valdiava îra ʒmoniû pâdaras. Kâ kûrîba stâto, vis bus didesnês vertîbês, negu ʒmogaus, ʃitos augantios asmenîbês dârbas. *Valdiava tegâli bûti dalîkas ʒmogui o ne ʒmogus jâjai.*

Be to *ʒmonês visumet tâm pritaria, kas juos ʃelpia ir aukʃtina.* Nors ir kartais kitaip atrodo. Tik atsiminkime ʒmoniû drovos, kuri visur îra ʒinoma, o jû nebenutarsime. Ʒmonêse îra gîva, kas pasiilgsta pilnesnio ʒmoniʃkumo, kas ieʃko pagâlbos, jâm pasiekti. Ʒmonês nori dʒiaugsmo. O reikêtû ʒinoti, kâ tai reiʃkia.

Valdiava turêtû tâm tinkama bûti priemonê. Ji turêtû ʒmonêms derêti tâ prieiti, kopi veda giliausias jos linkimas. Tiktai kad ʒmonês to nemâto ir visur klajojo! Todêl î visakâ atsiʒvelgia, tik ne î *rêalingiausiâjî dalîkâ, bûtent î kûrîbos keliâ.*

Ir mûsû laiku îra gana ʒmoniû, kurie visai mokslo bûdu dâr klausia, ar valdiava bûtû savaime vertîbês dalîkas ar tik vien tikslingas dêsniû veikimas, kurs jokio ʒmogaus uʒuojautâ suʒâdinti negâli. Rodos neturêtû bûti tʃe abejoniû. Kas tinka aukʃtiems tinkslâms, tas tuo ir pasidâro vertu. Berods negâli ir ʃventiausias tikslas padarîti blogâ dalîkâ geru. Tik be prasmês dalîkas su tikslu brangêja. O valdiava îra vienas ir antras. Jâ ʒmonês turêtû kurti ir naudoti aukʃtiausiems savo gâlams.

Mûsû laikû perversmû reikßmê.

Labai daug pasakîti gâli apie ʒmoniû bei valdiavos sântîkius ir ʒvilgis î mûsû laikû perversmus. Sâko juos vîkinâs darbininkû luomas. Priêjes bûk darbininkû âmʒius. Bet kâ tai reißkia? Visaip ißguldomas darbininkû pasielgimas. Jie pâtîs sâko, valdiâ paimti turî î savo rankas, jeib teisingumâ îneßtû î ʒmoniû sântîkius. O virßû gâve, jie neʒino, kâ veikus. Ir plêßikai bei ʒmogʒudiai daʒnai paima valdiâ.

Iß tikrûjû nêra ßiû laikû perversmai tik darbininkû dalîkas. Jie siekia daug giliau. Eina kova prieß mûsû laikû kultûrâ, kurios ʒîmiausias vaisius îra griaujamosios valdiavos. O kadangi nieks kits taip gîvai neatjautê tos kultûros kaip darbininkas, todêl jisai ir îra vîriausias ßiû perversmû vîkintojas.

Ʒîmu îra, kad ten gîviausia valdiavos nekanta pastebima, kur daug fabrikû. Berods Rusû revolûcia tarsi kitaka sâko. Tatiau ir tße, kaip jau Tolstojaus râßtuose, mâtome prießingumâ mûsû laikû kultûrai ir valdiavai. Tiktai kaip Tolstojus nemokêjo pasakîti, kame nekentiamo dalîko esmê, taip ir jo pasekêjai nieko teigiamo pastatîti negâli.

ßiû dienû perversmas îra giliausioj prasmêj ʒmogaus sielos pasiprießinimas esamajai kultûrai ir vîriausiajai jos reißkêjai, bûtent valdiavai. Ir ßiâ mintî gâlime aißkiausiai matîti fabrikos darbininkû gîvenimo sâlîgose.

Fabrikos ißaugo iß praeitû ßimtmetiû pasaulio supratimo ir iß jû mânîmo. Iß mathematißko-materialistißko mokslo pakilo materinê technikos kultûra, kuri îra mûsû laikû vießpats. Ʒmonês ta kultûra pasimêgsta. Iß jos paêjo jiems visokie smagumai ir patogumai. Visokiu bûdu ʒmonês gâli savo jausmus ir geismus ʒâdinti. Ir tame jie mâto gîvenimo pâʒangâ.

Tik pâtîs darbininkai, tai esti labai svarbi dalis tû visû kultûros gîvėnimo priemoniû gamintojû, negâli jomis naudoties kaip kiti. Jie dâr gi gauna patirti vîriausiâ tos kultûros prâsmė. Per dienas ir pagaliau per âmʒiû rišti jie prie mašinû, lîg bûtû jie viena tû mašinû dalis. Valandû vâlandas jie nieko kito nejautia ir nemâno kaip tik mašinû dârbâ. Iš to tad sukîla ilgesîs jausties ʒmogumi su ʒmonêmis.

Bet kas pasakîs tokiems ʒmonêms, kas îra ʒmoniška! Jiems rodos kitû, bûtent turtingûjû ʒmoniû gîvėnimas îra ʒmoniškas. Ir todêl jie nori gîvėnti kaip tiejie, nori dalîvauti tame, kas jû nuomone geistina, bûtent apsitaisît, vâlgît, smâginties, dîkinêti, kaip kiti.

Kalbama apie savo priešâ kapitâlâ. O kapitâlas to nêra. Priešingai, jis labai îra naudingas dalîkas. Symbolas jis sukaupto dârbo ir trûso, kurs ʒmonêms gâli ir turi tarnauti. Bet kapitâlas tai tedâro, kad jis neguli kur-nors sukrautas, bet kad jis srâvi, veikia, kad jis suskâtina naujâ veikimâ, ir sukelia naujâ dârbâ ʒmoniû neslêgdamas.

Norima jî padarîti visû pilietiû ir tuo valdiavos dalîku. Iš valdiavos tad laukia visi to, kas jiems gîvėnt reikalinga. Bet tosios turtai tirpsta, jei ne nuolat naujû gaminama. O kas juos gamîs? Niekâm tai nerûpi, kadangi niekas nemâto tiesioginês naudos iš savo trûso. Ir todêl iš tokios tvarkos tegâli išeiti, kad ʒmonês turi bût vertiami î dârbâ. Todêl *mûsû dienû pervėrsmû keliu tolîn ʒengiant, tegâli pasidarîti ʒmonêms kuo didėsnis prispaudimas*, pajungimas ir pavergimas. Daugiau negu lig šiol ʒmonês gîvės ne iš savo sielos, bet iš kitû paliepimo ir kitû sumanîtos tvarkos. Laisvês arba net dîkîbês negâli bûti nei kvâpo.

Rodos kapitâlas galêtû visai ramiai pasilikti vieno arba keliû rankose. Bet tik tokiû ʒmoniû, kurie jî moka

veikiamu padarîti ʒmoniŠku bûdu. Ir jie turêtû susidêje su darbininkais gaminti visokiû daiktû, kurie îra ʒmonêms reikalingi. Vien kad kapitâlas nebevartojamas ʒmoniŠkiems tikslâms, jis turêtû bût imamas iŠ vienû rankû ir duodamas î kitas pagal tikrus îstâtîmus.

Draugija, valdiava vien turêtû rûpinties gîvojo kapitâlo veikimu, jo sravêjimu. Ne jis pats turi bûti jos dalîkas. Ji neturi leist jâm susikaupt ir trûnêt ir neturi leist, kad jis bûtû vartojamas prieŠ ʒmoniŠkumâ. Jis îra ʒmoniû jêgos ir dârbo sâkrova. O tokiu jis draugijai turi bût naudingas.

Ne kapitâlas pavergia ʒmones, bet kitû ʒmoniû geismai ir troŠkimai. Ir geisdami vien tik daugiau turtû, dalîvaut didesne dalimi savo dârbo vaisiuje, ʒmonês nieko nelaimi. Ir pasilieka tik kapitâlo ir visos naujos daiktû gaminimo tvarkos vergais. Ʒmogus dirbdamas îra tik tuomet palaimingas, kad jo gîvenimas ir dârbas kîla iŠ jo asmenîbês gelmiû.

Todêl tik visai kitas perversmas vesti gâli ʒmones î geresnî gîvenimâ. Tas perversmas nêra gîvenimo aplinkîbiû kitimas. Ʒmonês turi visai kitaip jas pasitikti. Neturi ieŠkoti daugiau gauti materiniû ir kitû turtû, bet pasistengti îneŠti î gîvenimâ daugiau Širdies ir sielos, daugiau ʒmoniŠkumo. Tai reikŠtû berods perversmâ. Bet ʒmonês pâtîs bûtû apsiverte. O kad tai vienâtinis kelias geresniuosna laikuosna, negâli bûti abejotina.

Bet labai tik iŠ lengvo tebûs gâlima tâ gâlâ prieiti. Ʒmonês turês iŠmokt veikimu pasidʒiaugt. Ir atsimint, kaip graʒu îra talkoj dirbti. Dirbt, ʒinant, kas iŠ to iŠeina. Kad ne vien fabrikos sâvininkas turi savo naudâ, kad ne vien bus darbininkui pelno, bet kad apskritai ʒmonêms naudingas dârbas dâromas.

Šita mintis, kad iš žmogaus dârbo paeina visai draugijai nauda ir gîvenimo patogumas, tai tat, kas turêtû kiekvienâm bût âkstinas jo dârbui. O iš to tad išaugtû tikras draugijinis gîvenimas, tikras socialismas.

Bet iš tikrûjû mûsû dienû perversmai nêra tik darbininkû dalîkas. Visi žmonês, gâl išêmus tiktai kelis, buvo patraukti paskutiniais šimtmetiais augusios kultûros. Visi jie buvo îbede savo akis î tai, kas išaugo jiems iš technikos. Visi jie tikêjo esâ kultûros žmonês, bûdami apsikrove visokiais techniškos kultûros pâdarais. O pagaliau pasijautê tûjû dalimi, dâr gi pašalinêmi. Ir nêra tai ilgâm pakentiama. Žmogus amžinai pasiliks dvâsia-siela, visumet bus dvâsinê asmenîbê. Jâm todêl reikalinga kita žmoniû sugîvenimo tvarka.

Tautos gîvâtos ir valdiavos sutaikinimas.

Mûsû laiku žmoniû gîvenimas îra dvejaip pagrinduotas. Iš vienos pusês jis nešamas tautos, iš antros pusês valdiavos tvarkomas. Ira tše tarsi priešingumo, kurî reikia gerai suprast, norint kokioms polîtinêms pastangoms kitâ krîptî suteikt.

Tauta, pakilusi iš kûrîbos gelmiû ir gîvena jos dêsniais. Atskiras žmogus stovi sârîšiuose su kitais ir negâli tuos pertraukti. Visas jo asmuo, visas jo kraujas, jo jausmai, mintîs ir mânîmas îra tautos gîvâtos dalis. Iš tos išeiti nieks negâli. Jeigu jis ir stotûs î kitâ tautâ, î jos gîvenimo srove, kad bûtû jos visiškai nešamas ir persunkiamas, vis jis pasiliktû tše svetimas. Neregimos gijos rištû jî prie tos tautos, iš kurios jis îra gimes.

Ir tik tojoje jis galêtû stoti î tikrâ sântarâ su kitais. Tik ten jis tegalêtû gîvai atjausti, kâ tai reiškia, kad žmogus gîvena su žmonêmis. Visa žmogaus reiškiniû

eilê, prasidedant ʒemaisiais ir pasibaigiant aukȣtiausiais, tik taip tesukîla ir veikia, ir tad tuo pasidâro tikras gîvenimas.

Atsitinka tai tautoje tarsi savaime. Ir nei ne prasimâno ʒmogus iȣeiti iȣ tû gamtos nustatîtû sântîkiû. Gîvena, minta ir kinta. Tai kîla, apreiȣkia daugiau ʒmoniȣkumo, tad vêl ir grimsta, tai esti, gîvena ʒemesniu bûdu. Kaip srovê plaukia gîvenimas. Ʒmonês ateina î jî, uʒgimsta, îra jo neȣami ir vêl padingsta iȣ jo, kitiems î jî atêjus arba ateinant.

Tautos gîvata îra sau pasaulis. Ira îpatingas gîvîbês skritulîs. Nêra jis ko-nors padarîtas, kad ir daug tȣe reiȣkia ʒmoniû noras, kurs kartais rodos ir kitaip galêtû eiti, negu eina. Tik atsiminkime to, kaip ʒmonês pasirenka sau gîvenimo draugâ. Bet apskritai ʒiûrint, tautos gîvâtoj pastebimos gamtos, tiesioginês kûrîbos gâlios.

Visai kitaip atrodo valdiava. Ira ji regimai vienojo arba ir tûlû noro reiȣkinîs. Ir todêl tȣe îra jau visokiû prieȣingumû, visokiû gîniû ir ginȣû, îtampû ir âtslûgiû ir kitû kitimû, kurie kartais staiga, kartais slankiai teîvîksta. Kalbama apie atsvaras ir apie perversmus.

Ʒmonês valdiavos gîvenime stâto savo tikslus ir juos seka. Ir susiduria su kitû tikslais. Iȣ to tad sukîla didis nerimastiâvimas. Valdiavos gîvenimas turi tojo pâʒîmî. Jis visiȣkai skiriasi nuo tautinio gîvenimo. Tasai pareina iȣ patios kûrîbos gelmiû, Ȣis iȣ ʒmoniû norû, ir jû tikslû.

O tie tikslai îra, kaip tai jau mâtême, visokie. Kûno gîvîbês reikalai nedaug tereiȣkia. Todêl ʒmonês galêtû visai gerai gîventi sutikime. Ne daug tereikia kûnui aprûpinti. Greitai tȣe ʒmogus îra patenkinamas. Berods jis ir greit vêl iȣâlksta ir iȣtrokȣta. Vis dêlto îra tikras nesupratimas, sâkant, ʒmogus turîs kovot su kitais dêl duonos kâsnio.

Sukeitiami kûno reikalai su geismû prâšîmais. Iš tûjû pasidâro visai kiti žmoniû tikslai. Ira jû begalis. Ir nelengva juos patenkinti. Vis iš naujo jie pastâtomi, ir vis platiau jie griebia. Ir kas kartâ mažiau jie teatboja kitû žmoniû norû ir tikslû. Geismû tikslus tegâlima tikrai pasiekti, visû kitû žmoniû smagumâ ir net patius žmones jiems aukojant, jiems padârant priemonêmis. Nêra tše derêjimû ir lîgimû, bet rijimû ir naikinimû.

Kiti dâr tikslai paeina iš mintiû gîvenimo. Jos turi skirtâ savo pobûdî. Jos labai linksta î tai, kitiems uždêti savo formâ, savo lîtî, savo îpatîbe. Nebêra tše karštumo, kaip geismû tiksluose. Bet jos siekia daug toliau. Nebenaudoja jos kitû žmoniû savo gîvîbei išlaikît, kad tie joms bûtû maistas. Mintîs stengiasi visâm îsiteikti tvarkîmo, gîvenimo principu, gîvenimo krîptimi.

Ivairûs šie tikslai stâtomi tai vieno, tai keliû žmoniû. Ir tie tikslai vîkinami gîvenime. Iš to tad pasidâro valdiavos. Jos seniau ir daliniai dâr dabar îra vieno arba keliû žmoniû noras su jû tikslais, kurs kitiems îbrukamas ar užmetamas.

Ir kokie îra tie žmonês, kuriû norai žmoniû sântîkiuose îvîksta, tokia ir îra valdiava ir josios prasmê. Labai îpatinga toji buvo paskutiniais šimtmetiais. Žmonês buvo nukrîpe, kaip jau pastebêjome, î gîvenimo paviršiû. Buvo pasidâres îpatingas gîvenimo supratimas. Visas jo turinîs rodês materiniu. Ir tûli tikêjo, jog to gîvenimo uždavinîs teesâs jo išdavas sâvinties.

Todêl žmonês, kuriû norû reiškinîs buvo valdiava, ir tik tegalêjo pasistengti valdiavoj sukrauti tiek tû tûrtû, kiek tiktai gâlima. Ir todêl pagaliau valdiavos nebuvo kitakas, kaip didê materinês gâlios sâstata ir sâkrova. Ir toji galia trokšte troško kitâjâ î save îtraukti, tai reiškia, prarîti. Buvo ta galia tikra geismû - troškimû karštumas.

Iš to sukilo didîsis kâras. Ir iš to pasidârê valdiavû irimas arba ir visiškas sugriuvimas. Labai daug tše reiškê tai, ar maʒiau ar daugiau ʒmoniû norai parêmê valdiavâ. Kur jû buvo daugiau, tše toji ir dâr kiek pastovêjo. Bet iš lengvo visos ardosi ir kinta.

Ir nêra tai tik svajonê, kad visame pasaulîje îvîksta perversmas. Valdiavos visos virs kitokiomis. Ʒmonêse kîla kiti tikslai. Nebegalês valdiavos tuo bûti, kas jos lig šiol îra buvusios. Ʒmonês kinta. Ir valdiavos virs daugiau tautû gîvâtos tvarka ir reiškiniu.

Valdiavos turês tarnauti ne tiktai kûno reikalâms, ne tik geismû ir mintiû tikslâms. Jos turês bûti priemonê gîvîbês keliâms. Kaip jos griûva menkesniems galâms tarnaudamos, taip jos tvirtês tikdamos kûrîbos ʒengimui. Valdiava turêtû bûti ta tvarka, kuri kiekvienâm ʒmoniû laipsniui bûtû tinkamiausia, kad jis galêtû pasiekti sekantîjî, aukštesnîjî. Valdiava turêtû visiškai prisitaikinti tai tvarkai, kuri tautos gîvâtoj kûrîbos îra nutiesta.

V. Seni valdiavos klausimai.

Ieškomasis valdiavos pâgrindas.

Dviejû tûkstantiû metû bêgîje su viršum daug îra mâstîta apie tai, kaip geriau ʒmones valdius. Bet î tuos mâstîmus, nors trumpai paʒvelgus, aiškêja, kad visai nêra nujausta, kad valdîmas turêtû sârîšîje stovêti su tautos gîvenimu ir tuo, î kâ tasai kûrîbos gâliû vedamas. Visi minimi mânîmai stovi toli nuo to, tarsi jie bûtû tik taip iš oro pagautos mintîs apie valdîmâ. Ira berods skirtumû. O ʒîmu, kad artiau prieinant mûsû laikâ, polîtinis mânîmas vis daugiau teatsiʒvelgia tik î materinius ʒmogaus reikalus. Matît, kas îra "kultûros" paʒanga.

Aukštai prieš tai stovi Platonas su savo Polîteia, manîdamas valdiava esanti didis ʒmogus; o kaip paprasto ʒmogaus gîvenimas turi bûti tvarkomas išminties, taip kuo daugiau tikro ʒmoniû skaitiaus, bûtent didesnês vietovês gîvenimas. Iš išminties turêtû paeiti visi îstâtîmai.

Pirm ir po Platono râšê ir kiti apie valdîmâ ir valdiavâ. Negâlima visus minêti. Bet apie tûlus jû reiks kitu ʒvilgsniu dâr pakalbêti. Berods î tai, kas turêtû bûti valdiavai pâgrindas, ilgus šimtmetius beveik visai neatsiʒiûrêta. O kas rašîta, nepadârê gilaus ir veikiantio îspûdio.

Naujâm laikui prasidedant, garsiausias polîtinis rašîtojas îra Italas Niccolo Macchiavelli (1469.—1527. mt.). Jis savo râštuose kalba apie îpatingâ valdiavû lîties kitimâ. Pirma esâs valdovas galingiausiasis ʒmogus. Jo pasekêjai ištvirkstâ. Tad pasiimâ valdiâ tos giminês,

kurios visû îra iȣmintingiausios, kilniausios ir turtingiausios. Jû pasekêjai tampâ daugnoriais ir kitû pavergêjais. Ʒmonês prieȣ juos sukîlâ ir sudârâ pâtîs valdiâ. Bet toji sugriûvanti, kadangi ʒmonês be drausmês iȣtvirkstâ. Ir vêl pasiimâ valdiâ galingiausiasis.

Iȣ to Macchiavelli visokius patarimus iȣveda. Vîriausias îra tas, kad ʒmones reikiâ valdîti. Tûlos jo mintîs îra tikrai nelâbos, velniȣkos. Sâko, paveikslui, kad netikusî valdovâ ir jo ȣeimâ reikiâ nugaluoti, apveiktâ valdiavâ visiȣkai sunaikinti, jeigu laimêtojui tai îra naudinga, sutarties nereikiâ laikîti, jeigu ji nenaudinga, valdovas turîs bûti nelâbas, ir tt.

Macchiavelli nori, kad ʒmoniû gîvenimas bûtû taip tvarkomas, kaip tai jû tikslâms bûtû naudingiausia. Jâm rodos, ʒmonês esâ iȣ prigimties blogû norû, ir îstâtîmai juos gâlî padarîti gerais. Visiems ʒmoniû norâms vadovu turêtû bûti valdiavos îsâkîmai. Ir valdiavos tvirtinimui esantios visos priemonês vartotinos.

Matît, kaip mâʒa jis tik teatjautia ʒmogaus asmenîbês pasistengimâ. Nieko nenumâno jis apie sârîȣî tarp ʒmogaus ir visos kûrîbos, tarp jo ir tautos gîvâtos. Nemâto jis jokiû sântîkiû tarp doros ir valdiavos dêsniû. Valdîtojû nuoʒiûra ir jû supratimas îra viso gero ȣaltinis. O vîriausias jâm dalîkas, kad bûtû valdoma. Visa jis, rodos, guldo ant galîbês.

Kiti jau mêgino kaip noris suriȣti vieȣojo gîvenimo tvarkos dêsnius su gamtos gîvenimu ir prigimties reikalâvimais. Sâko, kad tie turî bûti pâgrindas tiesoms. Tokia tiesa bûtû, paveikslui ir ȣita, kad nereikiâ kitâ skriaust ir pavergti, nêsa tada jis, savo prigimties vertiamas pasiprieȣint, gadîsiâs tvarkâ.

Hollandas Hugo Grotius (1583—1645) atsiʒvelgia î ʒmogaus prigimtî ir tikrina, kad pagrindinê ʒmogaus îpatîbê esâs appetitus societatis, palinkimas draugijon,

kurs vertiâs ȝmones prie taikaus ir protingo sugîvenimo. Jis kalba apie prigimtâ tiesâ, kuri stovinti virȣum visû tautû, ir laikomas todêl tautû tiesû îsteigêju.

Anglas Thomas Hobbes (1588—1679) mâno, vîriausias ȝmoniû prigimties paȝîmîs esâs, kad jie vienas kito bijo ir todêl su viens kitu karauja. Iȣ to tegâlinti iȣeiti ȝmonêms praȝûtis. Todêl ȝmoniû sântîkiai turî bûti taip tvarkomi, kad kiekvienâm bûtû jo gîvenimas saugojamas. Iȣ to tad reikiâ iȣvesti visus tvarkomuosius dêsnius.

Vokietis Samuel Pufendorf (1632—1694) sâko, kad ȝmogui prigimta gîvent kitû ȝmoniû pagâlba, bet kiekvienas linkstâs î tai, kitâm kenkti. Todêl reikiâ tokiâ tvarkâ padarît, kad ȝmonês vienas kitâm tik tegalêtû tarnauti. Prigimties tiesos turêtû ȝmogû priversti gera darîti.

Kitas Vokietis, bûtent Christian Thomasius (1655 iki 1728), dâr toliau nuêjo. Sâko, prigimtas ȝmogaus noras esâs kuo ilgiau ir kuo laimingiau gîventi. Tâ reikiâ atboti. Iȣ to prigimties îsâkîmo reikiâ nusekti iȣminties îsâkîmus, bûtent ȣiuos: Kâ matai, kad kiti sau dâro, darîki ir tu jiems! — Ko nori, kad kiti tau darîtû, darîki pirma tu jiems! — Ko nenori, kad kiti tau darîtû, ir tu jiems nepadarîki! — Iȣ tû trijû rêgulû paeinantios visos valdiavos gîventojû tiesos.

Ȝinomasis filosofas Baruch Spinoza (1632—1677) târiasi, kad ȝmonêms esâ naudinga gîventi proto dêsniais. Ir tâm jie turî susidêti î draugijâ. Bet iȣ prigimties ȝmogus linkstâs lauȝti savo sutartî, ir todêl kiekvienas turêtû savo prigimties atsiȝadêti ir draugijos îstâtîmâms pasiȣvesti. Ȝmonês bûtû tokiu bûdu savo tiesas atidâve valdiavai, ir iȣ to iȣeitû jiems smagesnis gîvenimas.

Anglas B. Mandeville (1670—1733) tvirtina, bûk valdiavos tikslas esâs gâlios ir turtû îgijimas. Ir val-

diava pasiekanti aukštiausiâjî savo gâlios laipsnî, jeigu pilietiai geidia visokiû smagumû. Ji ʒûvanti, kad ʒmonês tėnkinasi menku.

Vokietis Christian Wolf (1679—1754) pasiʒîmi tais mokslais: Ʒmogus turîs taip gîvėnti ir apsireikšti, kad vis tobûlesniu taptû, o viso vėngt, kas jî ʒemîbêj laikîtû. Tâm turêtû derêti ir valdiava. Todêl jos dalîkas ir ėsâs rûpinties, kad kiekvienâm pilietiui bûtû viso pilnai, kas jâm gîvėnti reikalinga, ir kad neprivalîtû bijoti, kiti jâm padarîsiâ neteisîbiû; ir pagaliau, kad nieks jâm nekenksiâs ir jo nepavergsiâs. Geriausia valdia bûtû protingas despotismas. — Daug reiškê jo mânîmas 18. šimtmetîje.

Fransas Jean Jacques Rousseau (1712—1778) norêjo tiesos pâgrindâ parodîti ir tikrâ mâstâ tâm, kas îra tiesa ir teisingumas. Mâto jî tame, kâ jis vadina volonté générale, kas tur-bût geriausiai lietuviškai bus pasâkoma ʒodiu: pagrindiniu noru. Nêsa ta volonté générale nêra visû arba daugumos noras, bet tai, kas apskritai norima, jeib visiems bûtû gėra gîvėnti. Visi ʒmonês turêtû sekti šî norâ, ʒmoniû âtstovai turêtû mêginti savo sprendimais šitâ norâ apreikšti. Valdiavos gîvėntojai ėsâ jos ir viešpats, kurs savo norâ apreiškiâs ir îstâtîmus skelbiâs. Valdia turinti tuos vîkinti. Kokia ji îra, tai neėsâ svarbu. Gâli ji bûti monarkîa, aristokratîa arba demokratîa. — Lig šiol bûk nebuvė valdiavose tiesû o tik sauvalios pareiškimû, kadangi ʒmoniû sântîkiai nebûdavė tvarkîti pagrindinio noro. Dabar turêtû bûti tai dâroma ir sustâtomas contrat social, draugijinê sutartis.

Ieškodami tikro pâgrindo valdiavai, îpatiai tûli Anglai kalba apie pilietiû laimė. Vîriausias jû sakinîs îra tas, kad valdiava turêtû pasistėngti kuo didėsniâm skaitiui ir kuo daugiau laimês suteikti. Šitâ mokslâ skėlbia pirm visû Jeremias Bentham (1748—1832) ir Stuart Mill

(1806—1873). Kad labai neaiškus šis mânîmas, rodosi ir iš to; kad vienâm îra laimê, kas kito nelaimê îra; ir kad paprastai teisêmis negâlima sukelti ʒmogaus jausmû. Tâ ʒinodami tûli mêgino surasti „normaline laime". Bet salus publica, viešoji palaima, îra dalîkas, kurî rankomis sugriebti nieks negâli.

Vêl kiti ieško pâgrindo ʒmoniû sântîkiû tvarkîmui kituose dalîkuose. Tûli kartoja, kad tasai tegâlîs bût mâtomas galîbêj, kiti kalba apie tai, kad tiesas teikiâs Dievas. Taip aiškêja, kad nelabai daʒnai suprantamas gîvenimas kaip kokia visata, nemâtoma valdios tvarka sârîšîje su tautos gîvata.

Ir visokiû kitû dâr îra nuomoniû apie ʒmoniû sântîkiû pâgrindâ. Bet visos jos parodo, kaip ir šišion minêtosios, kad jo ieškoma, bet niekaip negâlima surasti.

Didîsis filosofas Kantas (1724—1803) savo išmintimi gana nuodugniai mêgino valdiavos pâgrindâ. Jis apie tiesâ sâko, kad toji esanti summa visû tû sâlîgû, kuriomis atskiro ʒmogaus panorêjimas su kitû panorêjimais galêtû bûti sutaikintas dîkîbês îstâtîmu. — Valdiavos ʒmonês stovî tikrame sântîkîje vieni su kitais. Jû pâstangos ir norai esâ statîti po tiesomis. Tosios tarsi sujungia visû norus. Ir tikra tiesa valdîtû krâštâ, kad nei vienas nebûtû daugiau priemonê sujungtâjâm norui, kiek tasai jo paties tikslâms îra priemonê. — Šitos Kanto mintîs taiko ir î doros pâgrindâ, kaip jis jâ supranta.

Visai naujâ pâgrindâ siûlê ʒmoniû sântîkiû tvarkai praêjusio šimtmetio materialistiškasis pasaulio supratimas. Prisiminê jis „êvolûcios". Bet tos êvolûcios ne ieškojo ʒmonêse, bet ʒmoniû aplinkîbêse. Ir priêjo sâkinî, kad pâgrindas visos draugijinês tvarkos esâs daiktû gaminimas ir tû gaminiû mainîmas.

Jeigu tuo sâkiniu bûtû taikinama î tai, kâ savo dârbu ʒmogus îneša ʒmoniško î draugijinî gîvenimâ, tad

jis gana daug reikʃtû. Bet jis to nedâro. Ʒiûri jis vien î daiktû gaminimâ ir jo kitimâ kaip î gamtos atsitikimâ, kurs ir kitokius padarâs ʒmoniû sântîkius. Tuo norêta gamtos dalîku suprasti ir draugijinî gîvenimâ. Ir tvirtinama buvo, kad tuo ʃi draugijinio gîvenimo tvarka esanti statîta ant „mokslo“ pâgrindo.

Vadinamas ʃis mânîmas todêl ir „moksliʃku“ socialismu, kurio îsteigêju-du îra Karl Marx (1818—1883) ir Friedrich Engels (1820—1895). Jû nuomone draugijiniai sântîkiai esâ oikonomîos sântîkiû atʃvaita. Kiekvienas uʒgemâs tokiuose. Technikos nustatîti daiktû gaminimo sântîkiai esâ „rêâlas pâgrindas, ant kurio kuriamas jûridinis ir polîtinis trobesis, ir kurî atitinkantios tikros draugijinês sâmonês lîtîs“. — „Materinio gîvenimo gaminimo bûdas îra apskritai sâlîga socialâm, polîtiniâm ir dvâsiniâm gîvenimui. Ne ʒmoniû sâmonê nustâto jû esimâ, bet antraip, draugijinis jû esimas nustâto jû sâmone.“ Ir „îdeologiʃki“ dalîkai veikiâ, bet jie teesâ oikonomîos dalîkû reflexai.

Daug tame moksle îra pasakîta apie ûkio klausimus ir apie draugijinî gîvenimâ. Ir labai ʒîmûs ʒodiai îra gaminti jiems suprasti, kaip oikonomîos fainomenai, sociâlas gaminimo bûdas, luomû kova, ir tt. Bet ʒiûrint î visa, pasirodo, kad nêra pasiektos gîvenimo gelmês.

Norint kalbêt apie draugijinî gîvenimâ, negâlima î jî ʒiûrêti kaip î gamtos vîksnî. Ʒmonês jame stâto savo tikslus. Ir mâstîmai apie draugijinî gîvenimâ turi tai atboti. Negâli bûti draugijinio ûkininkâvimo, kad nêra tâm iʃ anksto nustatîtos rêgulos. Tiesos îra veikimo lîtîs, ûkis veikiamas daiktas. Oikonomîos fainomenai negâli bûti gamtos, bet tiesos tvarkomû sântîkiû reiʃkiniai. Ir „draugijos historîa îra ne ûkio bet tikslû kitimo historîa“.[4]) Draugijos kitimas îra tuomet mokslo su-

[4]) Rudolf Stammler.

prastas, jeigu tasai parodo jo turinî bûtinu ir sutaikina ɘsamâjâ bûtî su draugijinio gîvɘnimo prasme, bûtent su „tîro bendrumo îdea“. Luomû kova nereißkia nieko kito, kaip tai, kad pasistengimai, palaikît arba taisît ʒmoniû sântîkius, buvo visumet vieni kitiems prießingi. Ir giliau îsiʒiûrint î historîâ, matît, kad ji parodo, kaip draugijinis ʒmoniû noras kinta ir lukßtinas.[5])

Trumpai pasâkius, ßis mokslas visai nepastebi, kad ʒmogus îra veiksnîs pasaulîje, kurs daugiau reißkia negu visos materinês gâlios, kurios akies mirksniui labai gâli bûti jautiamos. Berods Fr. Engels ir tû kiek atsimena. Bet jo nuomone ʒmogaus aktîvumas paeina iß aplinkîbiû ir tad atsigreʒɘs pasieka jas.

Laisvês klausimas âmʒiû bêgîje.

ʒmoniû nekentimas valdiavos îra jau labai sɘnas. Jautêsi visumet ʒmonês jos pajungiami. Ir todêl reikalâvo laisvês. Ir mûsû laiku ßis ßauksmas kuo didɘsnis. Ipatiai jî pakelia garsiai visokie piktâdariai. Suprantama. Jiems jû darbai tße nepavîksta, kur atsiʒiûrima î visû kitû lâbâ. Bet ir kiti prießinas ʒmogaus palinkimû apsiaurinimui. Ir visais ʒinomais laikais îra svarstoma, ar reikia ʒmones versti prie tikslingo draugijinio gîvɘnimo, ar leist jiems daugiau ar visai vâlios.

Pirmâjî ʒinomâjî râßtâ apie valdiavâ gâl îra parâßɘs Graikas architektas Hippodamos iß Mîlêto, kurs ir pastâtê Athênû uosto mûrus. Jis kalba apie tai, kad valdiava vien teturêtû ʒmonêms pâgrindâ duoti ûkißkâm ir asmenißkâm gîvɘnimui, bet ßiaip ʒmonêms leist visâ vâliâ. Vien tokie îstâtîmai jo nuomone ɘsâ tinkami, kurie apsaugoja pilietî, kad nieks nekenktû jo garbei,

[5]) Rudolf Stammler.

o jei jau kenkta, kad bûtû pabaudos. Trumpu ʒodiu, Hippodamos nori, kad valdiava kiekvienâm laiduotû jo laisve. O jis sau galêtû ſiaip gîvent î niekâ neatsiʒiûrêdamas. Nepastebêta lieka draugijinio gîvenimo svarbumas ir patiâm ʒmogui. Nematîta, kad kiekvienas priklauso gîvenimui bûdamas jo narîs.

Visai kitaip jau mâsto Platonas (428—348 pirm Chr.). Jis mâtê ʒmoniû nelîgîbe, nelîgû jû protâ, nelîgius jû palinkimus, ir savo raſte Polîteia beveik visâ pilietio gîvenimâ stâtê po valdia. Prastiems ʒmonêms nepalieka jokios laisvês. Ir aukſtesniejie luomai jos beveik neturi. Vien kad jie nêra slêgiami kûno reikalû. Jû gîvenimas taip tvarkîtas, kad nêra tſe vietos rûpesniâms. Tiktai valdîtojas îra ne vien laisvas, bet ir pilnai dîkas. Berods jis îra iſminties ʒmogus. Iſmintis îra dîkîbê. Jos ʒmogus gâli bûti ir visiſkai laisvas. O jeigu ir to Platono valdiavos despotismo ſiandien visai negalêtûme pakesti, ſiame jo pasâkîme matîti turêtû kiekvienas nors ſiek-tiek protingas ʒmogus aiſkiâ teisîbe. Valdiava îra Platono nuomone prievarta, bet ir augîkla. Tik ji nenori auginti, kas nesveika, kas gîvenimui netinka.

Visai kitaip tame apsireiſkê krikſtionîbê. Ji î visus atsiʒiûrêjo. Buvo jai prikiſama, kad ji, rûpindamosi silpnaisiais ir vargingaisiais trukinanti ʒmonijos pâʒangâ, gelbanti îsiveisti silpnutiâms ir vergâms. Bet îra tai nesupratimas to, ko ji norêjo, bûtent dîkîbês kiekvienâm, „Dievo kûdikio dîkîbês.“ Bet kiek tû, kurie tâ suprastû? Garsusis Vokietiû filosofas-poetas Nietzsche, kurs tiek iſminties ʒodiû îra iſtâres, rodos visai nenumânê, kâ tai reiſkia. Krikſtionîbê neʒiûri î regimojo pasaulio reikalus, bet î dvâsiâ-sielâ ir jos augimâ. O tâm turi derêti visi ſio gîvenimo dalîkai. Ʒmogus tſe turi gîventi ir trûsti ir viso-ko patirti, jeib îaugtû î minimâjâ dîkîbe. Prieſingumo tarp dvâsios-sielos reikalû ir regimojo pasaulio nêra.

Ir primîsime ȣiȣion, kad nuomonê, pirmiejie krikȣtionîs buve kommûnistai, îra tikras neʒinojimas. Jau pagrindiniame ʒmoniû sugîvenimo supratime randasi nesutaikomas skirtumas. Pirmiejie krikȣtionîs nelaukê, kad iȣ draugijos ko gautû, bet jie aukojo vargingûjû ir silpnûjû gerui, kâ jie turêjo, o toliau dirbo ir rûpinosi pâtîs îgîti, kas jiems reikalinga.

Graikû filosofas Aristotelês (384—322 pirm Chr.) îra daug ir apie polîtikâ parâȣes. O Thomas iȣ Aquino (1227—1274), kurs aiȣkina jo filosofîâ, kalba taipo-jau apie polîtikâ ir pasâko, kokia valdiava turinti bûti. Bet jis daugiau teikia kiekvienâm ʒmogui laisvês negu Aristotelês. ȣiȣion paâkîsime ir î tâ jo sâkinî, kad esâs nusidêjimas kitiems dovanû teikt, jeigu paties ȣeimîna nêra aprûpinta.

Labai ʒîmus pasidârê râȣtas Anglo Thomas Morus (1478—1535). Jis kalba apie susvajotâ sâlâ Utopiâ, kurioj bûk geriausioji rêspûblika randama. Vardas ȣios salos ȣiandien dâr vartojamas atitinkama prasme. Ten ʒmonês be jokiû oikonomîos ir polîtikos suvarʒîmo gîvena. Minimos salos gîventojai îra be jokiû turtû. Thomas Morus târêsi, kad didis nusidêjimû skaitius paeinâs iȣ to, kad ʒmonês turtû susikrauja. Taip gimstâs godas ir vogimas. Kad turtai visiems priklausîsiâ, visi viso turêsiâ.

Kad tai pilnas apsirikimas, labai aiȣku. Iȣ pat senovês ʒinoma, kad visuomenês turtas niekâm nebrangintinas, ir todêl be jokios sâʒinês daugumos naikinamas. Mat, ʒmogus pasielgia, kaip koks jo vidus, kokios jo dvâsios-sielos jêgos îra, ne, prie ko jis vertiamas aplinkîbiû.

Kitâ dalîkâ ir pats Thomas Morus suprâto. Sâko, kad ʒmonês nebeturêdami kiekvienas savo lobio, ir nebenorês dirbt. Ir todêl reikiâ ʒmones versti prie darbo.

Ir kiekvienas dirbti turi po uȝveizdu. Be privertiamo darbo visuomenês turtas iȣ lengvo visiȣkai sutirptû. Iȣ to matît, kad prieȣ visus ȣito manîtojo norus Utopioje nêra laisvês, kadangi negâli bûti.

Visiȣkai apsirikes îra Thomas Morus, tikêdamas, kad ȝmogus galêsiâs iȣ visuomenês turto gauti, ko ir kiek jis nori. Mat, turtai nors ir didi, turi vis dâr savo saikâ. Bet ȝmogaus pageidimâms nêra gâlo. Ir taip ȝmogui nê nêra laisvês norêti, ko ir kiek jis gâli. Pats sau kâ pelnîdamas veikiau dâr galêtû tame bûti laisvas. Galêtû pirkties, ko jis nori ir kâm jis turto îra susipelnes.

Utopioj ir to negâli bûti. Kiekvienas turi dârbâ darîti, kurs jâm priskiriams. Vaikai turi savo têvû dârbâ testi. Ir tame vêl didiausia nelaisvê. Tokiu bûdu visame matît, kad Utopioj, kur norêta ȝmonêms visâ laisve duot, beveik visai nelieka laisvês. Tas ir pastebêti mûsû dienû Utopiose. Norint daugiau laisvês, ȝmonês îkliûva î didiausiâ nelaisve.

Tik tikîbos dalîkuose ten tikra laisvê vieȣpatauja. Bet neduodama tâm garbês, kurs netiki Dievu ir sielos nemirtingumn.

Italas Thomas Campanella (1568—1639) râȣê ȣale kito ir râȣtâ Civitas solis, apie Saulês valdiavâ. Ir tȣe jis visai kaip Platonas reikalauja, kad ȝmonês bûtû visiȣkai valdomi. Tik ne filosofas, bet tikîbos ȝmogus turêtû bûti valdovas. O jis su trimis ministeriais visa padârîsiâs. Ʒmonêms vien likta, panorêti, kad koks valdininkas bûtû ȣâlinamas. Kaip Platonas, taip ir jis uȝdeda moteroms pâreigâ kareivauti kaip vîrâms. Nepaȝîsta Campanella polîtikos, sociâlos ir tikîbos laisvês.

Maȝ-daug kaip ȣis Italas râȣo Vokietis Johann Valentin Andreae (1586—1654). Jo râȣtas turi titulâ Christianopolis. Jis taipo-jau ȣâlina atskiro ȝmogaus turtâ ir tuo atriȣa ȝmones nuo oikonominiû rûpesniû.

Bet uȝ tai jis uȝdeda kaip ir visi kiti "ûtopistai" ȝmonêms tikrus pantius, kadangi kitaip ir negâli bûti. Ʒmoniû gîvenimas nustâtomas iȣ virȣaus. Vien leidiama kiekvienâm laisvai pasirinkt moterâ apsivedimui.

Pirmutinis tikras bandîmas pastatîti valdiavâ ant kommûnistiȣko pâgrindo îra Jezuitû valdiava Paraguay. Jai gâlime skaitîti metus 1610—1773. Labai ji primena Campanellos Saulês valdiavâ. Ir ȣiȣion visa îra ȝmonêms îsâkoma, jie net apvesdinami. Bet todêl ȝmonêse neiȣauga saviȣkumas ir atsakomîbê. Ir kaip tik toj valdiavoj pasirodê, kad ȝmonês, pasitaikius progai, savo smagumui vâgia ir naudoja valdiavos, visuomenês turtus. Toliau aiȣkêjo, kad smagi ȝmoniû padêtis, smâgios aplinkîbês negerina ȝmogaus ir nepadâro jo laimingu. Dâr ten Amerikoj ir paprastai nê nebuvo sunku gîventi.

Ȣitâm praktiȣkâm bandîmui visai prieȣingas nuomones pareiȣkê Anglas Gerard Winstanley (1651 mts.) savo raȣte Law of Freedom, Laisvês îstâtîmas. Jis nori sutaikinti gîvenimâ, kuriâm paimtas rûpesnis uȝ iȣmitimâ ir ktks. ir su kuo sujungta sunkiausia prievarta, su tikra oikonomine laisve. Jis mâtê, kad polîtikos laisvê nieko nepataisê oikonomîos tvarkoj. Tȣe pasiliko senoji priklausomîbê. Vîriausioji to esanti prieȝastis, kad visukuo prekiaujama. Reikiâ du didiu magazinu, kuriû viename visokios ȝalios mediagos, antrame visokiû daiktû gâlima dîkai gauti, kiek ȝmogui ir jo ȣeimai reikia. Kurs kânors parduoda, sunkiai, net mirtimi baudiamas. Tikroji laisvê esanti toji, kad kiekvienâm leidiama naudoties ȝeme ir jos turtais.

Nepamânê Winstanley, kad ȣie turtai ir susivartoja. Berods dârbui jis paskiria tarnus, kurie po uȝveizdu dirba. Tie, tur-bût, nêra ȝmonês, kuriems reikia laisvês! Be to gâlima ir prekiauti, bet su Neanglais, o ir tik visos ȣalies naudai.

Tikîba, jo nuomone, tik têrâ kunigû sumanîta, kad ʒmonês negeidautû ʒemiȣkos laimės ir atsiʒadêtû ȣitos aukȣtiausios savo tiesos. Bet vêliau Winstanley pats kitaip apie tai mâstît iȣmoko ir râȣê apie "Ȣventâjî Paradîsâ arba Têvo mokslâ, kurs vienas gâli patenkinti sielâ."

Fransijoj 1755 mt. iȣêjo knîga Code de la nature, Gamtos îstâtîmo knîga. Parâȣes jâ buvo N. Morelly. Nedaug ji reiȣkia. Bet Fransû revolûcios laiku "Société des égaux", lîgiûjû draugija, ȣitus îstâtîmus pasirinko savo gîvenimui tvarkît. O jie îra visiȣkai despotiȣki. Labai sunkiai baudiamas, kurs juos bando taisît.

Anglijoj tuo târpu kilo garsiau prâȣîmas, kad ʒmonêms bûtû leista visaip sau turtû krauti. Norêta buvo pirm viso laisvei prekiauti. Adam Smith (1723—1790 mt.) râȣo apie nevarʒomâjî oikonominiû gâliû judêjimâ.

Kitas Fransas to laiko îra Charles Fourier. Jis pirmas mêgino visiȣkai ȣâlinti prievartâ iȣ oikonomîos ir draugijinio gîvenimo tvarkos. Jis kalba apie tai, kad ʒmonêse îra pritraukimo jêgû, kurios turi bût naudojamos. Giriasi pastebêjes "sociâlos attrakcios dêsnî." Visi ʒmonês esâ geri. Jû blogumas paeinâs iȣ ʒmoniû sântîkiû ir iȣ aplinkîbiû. Todêl reikiâ ʒmonêms leist susitelkt î skîrius, kaip juos jû pritraukimo gâlios savaime suveda. Ʒmonês linkstâ tai ȣian, tai kitan dârban. Jie neesâ vangûs iȣ prigimties. Jie tik nenorî dirbti vertiami. Todêl jiems turîs bût duodamas tas dârbas, kuriuo jie pasimêgsta.

Bet Fourier nepaʒîsta valdiavos. Jojo ʒmonês gîvena krûvoj tik skaitiuose 800—1000 ʒmoniû, kurie pâtîs tvarkosi ir maʒ-daug sudâro gaminimo ir vartojimo bendrove. Savo mokslu jis todêl tokioms bendrovêms Fransijoj keliâ patiesê. Bet jo sumânîmas visai neatsiʒiûri î gîvâjî ʒmoniû gîvenimâ, î sântîkius iȣ gamtos iȣeinan-

tius. Jis susimânê gîvenimâ, kuriame bûtû laisvês, jei ne gîventûme pasaulîj.

Зîmus pasidârê ir Fransas Claude Henri de Saint-Simon (1770—1825), kurio 1825 mts. iSêjo râStas "Nouveau Christianisme", Naujoji krikStionîbê. Jis stengiasi îteikti visiems зmonêms îpatiai vargingiems smâgû gîvenimâ. Tâm turinti derêti tikîba, kuri statîta ant mathematikos ir tikro mokslo. Visi зmonês turî lîgias tiesas pasaulio turtâms ir kûno smagumâms. Valdia turinti bûti darbininkû. Ir ji suteiksianti be jokios svetnaudîbês зmonêms didiausiąjâ laisvę. Toks darbininkû valdîmas bûsiâs pagrinduotas "dârbo tikîba." — Keli jo pasekêjai iS jo mintiû kitakâ dâr pasidârê. Bet jau jie ir savo mokîtojo laisvę Sâlino kaip negâlimâ dalîkâ. — Pastebêtinas îra SiSion tas jo supratimas, kad зmoniû vidaus kitimas padârâs ir aplinkîbiû kitimâ.

To paties laiko Anglas Robert Owen (1771—1858) pasiзîmêjo, savo fabrikoj apsieidamas tokiu bûdu su savo darbininkais, kad jie doriSkai labai pakilo. Jis vêliau îsteigê kommunistiSkâ draugijâ. Bet toji netrukus suiro. Ir jis vêliau save taisîdamas aiSkino, kad ęsâs apsirikimas, bûk aplinkîbês svarbios ęsantios. Visa dęrâ iS to, koks îra зmogus. Зmones pirma reikia kitokiais padarîti.

Vêl Fransas Etienne Cabet, kurs 1842-mts. iSleido savo râStâ Voyage en Icarie, Kelionê î Ikariâ, pasirodê tikru kommunistu. Bet jis aiSkiai pareiSkê, kad îra nesutaikinama polîtinê laisvê su oikonomine nepriklausomîbe. Jo valdiava îra radikala demokratîa. Visuose oikonomîos klausimuose turi зmoniû âtstovai pilnâ atsvêrimâ, nustâtîmâ. Kurs nedirba, sodinamas î vieSâ apsaugos îstaigâ. Cabet grieзtai prasitarê, kad kummunismas neęsâs gâlimas be prievartos. Net gi visâ dvâsios dârbâ reguluoja ir tvarko jo valdiava.

Oikonomine nelaisve arba priklausomîbe nori Šâlinti ir ûkio reformos skelbêjai. Jie sâko, kad ʒemê priklausanti visuomenei. Ʒemê turinti bûti visuomenês nuosavîbê, kaip apskritai jos gîvenimo pâgrindas. Amerikietis Henry George (1839—1897) apie tai kalbêjo. Vokietis Adolf Damaschke ir dabar dâr Šitâ mokslâ skleidia.

Jokio ʒmoniû noro ir pageidimû suvarʒîmo reikalauja anarchistai. Vienas pirmiausiûjû tojo skelbêjas buvo Fransas P. J. Proudhon (1809—1865). Jis tikêjo, kad ʒmoniû sugîvenimui esanti gamtos duota tvarka, kuri tuojau apsireiŠkianti, kad ʒmonês savo sugalvotosios nebestâto. Ʒmoniû draugâvimas, ûkininkâvimas, prekîba, visa atsitiktû, gamtos dêsniâms valdant. Ir tada nebebûtû suvarʒîmû.

Tiktai, kad îra atskirose ʒmonêse atskirû norû, kurie turi susitaikint, arba jie veiks prieŠ viens kitâ! — IŠ Proudhon paeina ʒodis: La propriété c'est le vol, turtas îra vogimas; bet ir tas: La propriété c'est la liberté, turtas îra laisvê.

Vokietis Max Stirner (1906—1856) reikalauja savo raŠte: Der Einzige und sein Eigentum, Vienâtinis ir jo savîbê, pilna laisve kiekvienâm ʒmogui. Apie demokrâtîâ jis sâko, kad ji visuomenêj pasistâtanti vieŠpatî, o apie socialismâ, kad jis atskirâ ʒmogû padârâs skarmâlium prieŠ draugijâ, kuri visoko turinti. Todêl reikiâ valdiavâ griauti ir jos vietoj statîti "egoistû draugijâ." Jis iŠ tikrûjû reikalauja, kad tai, kas atskirâm ʒmogui tinka, bûtû rêgula visû gîvenimui.

Minêtû Franso ir Vokietio mokslai tâpo anarchistû mokslo pâgrindu. Norima nevarʒomû ʒmoniû draugijos be privatiniû turtû. — Kita anarchismo rûŠis kvietia ʒmones prisidêti draugijai, bet leidia ja nepasimêgstantiems iŠ jos vêl Šâlinties.

Visa Šitokiû mokslû eilê, nors labai trumpai ir ant greitûjû tik patiesta, parodo, kad visi pasistengimai, iŠ

ʒmoniû târpo ßâlinti prievartâ, nepavîksta. Ʒmogus iß tikrûjû iß pat pradios statîtas po prievarta. Taip jis uʒgimsta, gîvena ir mirßta. Bet dauguma tos prievartos nemâto. Berods ji ir nêra ßâlinama. Ir nêra ji tokia slêgianti. Paprastai ʒmogus jautiasi uʒgaunamas tiktai, kad jî koks asmuo privertia jo tikslâms gîventi. O tai suprantama. Bet kad aplinkîbês pavergia, tai ne taip skaudu. Ir tik pasvajojus, kad jos gâli bûti apvertiamos, ʒmogus sukîla prieß jas.

Lîgîbê ir teisingumas.

Ʒiûrint î ßiû dieniû ʒmoniû sântîkius, rodosi, kad kuone visos minêtos teorîos daugiau ar maʒiau juose atsispindi. Ira tße visoko. Ir nêra valdiavos, kurioj bûtû pastebimas vienas ir visai savißkas tvarkos bûdas. Tvarka stâtoma iß visokiû âtʒvilgiû. Ir nebêra ji uʒdedama ir uʒverʒiama ʒmonêms keliû valdantiû ʒmoniû arba vieno ʒmogaus, bet ji paeina iß patiû ʒmoniû noro, kuriame visû norai ir pasistengimai îra suglausti ir sujungti.

Suprantamas dalîkas, kad tie ʒmonês, kurie iß prigimties îra vieno kraujo, kuriû jausmû-geismû ir mintiû gîvenimas îra vienaip auges arba suauges, veikiau gâli dêties î vienâ talkâ. O kaip matîti, paskutiniais laikais valdiavos ir vis daugiau glaudiasi prie tautû gîvîbês. Iß tosios tad ißauga vis tiesiau jû tvarka. Ir pagaliau bus valdiava tikra tautos organisâcîa.

Bet î tai visi minêtiejie raßîtojai nêra atsiʒvelge. Jû spêjimai atrodo, tarsi butû sapnai. Tatiau jie ʒino netikumâ ʒmoniû sântîkiû tvarkos. Ir jie norêtû jî ßâlinti, nors tâm uʒduoda visokius uʒmânîmus. Bet beveik visuose gâlima ir nujausti, jog rasta, kad ʒmonês turêtû kaip noris ʒmonißkiau, tai esti teisingiau gîventi su viens kitu.

Teisingumas îra jau senai ʒinomas vîriausiu valdiavos dêsniu. Numanîta net, kad jis kaip noris rißasi su ʒmoniû paʒanga. Ir prâßant daugiau teisingumo ʒmoniû sântîkiâms, ßita paʒanga atbojama. Tiktai to neaißkiai prâßant, matît, kad ji ir neaißkiai atjausta. Vienok mės einame pilnan tosios supratiman.

Berods sulîginant tâ, kaip ßiandien teisingumas suprantamas su tuo, kaip tai seniau buvo, rodos lîg ir nebûtû paʒangos. Seniejie Graikai tikêjo, kad valdiava turinti kokius nors rîßius su valdomu kraßtu ir su tautos dievaitiu. Platonas pâsakoja, kad Zeus ʒmonêms suteikės galimîbė valdiavâ steigti, jiems îkvêpdamas drovâ ir teisingumâ. Padârės tai Hermês, Dievo pasiuntinîs, dviem, bûtent Promêtheui ir Epimêtheui ʒmonêms atnėßus tiktai âmatû supratimâ. *Valdiavai reikalinga kûrîbos galia.*

Platonas savo râßtuose leidia valdiava tiesiog ißaugti iß asmens doros ßirdies. Paprastoji valdiava îra jo akîse vien tik to laiko doros reißkinîs. Labai reikia ßitâ skirtumâ pastebêti. Platono ißmânîmas toli pralenkia mûsû dienû ʒinovû supratimâ ir ʒinojimâ.

Asmuo ėsâs doras, kad jis savîj îra îgijės vîrißkumâ, apveikės baimė, savo palinkimus sudraudia, îgijės intuîtîvâ ißmânîmâ, sielos regêjimâ, ir teisingumâ. *Teisingumas îra asmens harmonîa.* Tai reißkia: ʒmoguje îra visokiû, îvairiû jêgû, bet jos visos taikosi po valdovîbė aukßtiausiosios ir kilniausiosios, bûtent dievißkosios ʒmogaus sielos.

Tas pats dalîkas ėsâs teisingumas ir ʒmoniû draugijoj, bûtent harmonîa visû jû apsireißkimû. Daug reikêtû apie tai pasakîti. Mûsû dienû mânîmas îra labai toli nuêjės nuo Platono. To gilaus ir plataus ʒvilgio mûsû laikas nebeturi. Jau Vokietiû filosofos Hêgel rodos nebesuprâto Platono mokslo. Platonas kalba apie val-

diavâ kaip apie priemonę ʒmogui tobûlinties, tai esti aukštesniai dorai pasiekti, Hegel mâto valdiavoj pâtiâ aukštiausiâjâ dorâ. Iš tikrûjû îra toji, îpatiai ir tas jos reiškinîs, kurî vadiname teisingumu, ʒmogaus sielos ilgesîs, îra jos îdeâlas. Iš to ilgesio statîti ʒmoniû sântîkiû tvarkâ, tai îra Platono valdiavos mokslo svarbumas.

Daug îra bârta ir peikta ši Platono valdiava. Tûli jo mokslai šiandien berods atrodo nepakeliami. Bet nebojant to, visi jo kritikai nei tiek nesupranta, kad Platonas îra viena visû âmʒiû aktingiausioji išmintis. Jâm valdiava nêra pâdaras, bet organismas. Jos tinkamumâ jis tame mâto, kad psychologinês, ethiškos ir socialos funkcios graʒioj sutartîj apsireiškia. Jo valdiavos supratimas îra organiškas. Ir nenuostabu. Jis buvo poeta ir kartu regêtoju-prânašu.

Teisingâm bûti nereiškiâ reikalauti ir teikti kiekvienâm tâ pâtî, bet kiekvienâ tše pastatîti, kur jis tinkamiausias bus, kur jis pilnai galês apreikšti savo jêgas kaipo draugijos narîs. Kiekvienas ʒmogus turi âtskirâ savo uʒdavinî gîvenime, turi darîti savo dârbâ. Valdiavos harmonîa îra suoskambis nelîgiû, bet îvairiû-îvairiausiû balsû, kurie tikromis proporciomis vienas kitâm gretinti.

Tše tad ir pradeda savo aiškinimiais ir Platono mokinîs, antrasis garsus senû Graikû filosofas, bûtent Aristotelês. Jis kalba apie teisingumâ kaip apie analogîos dalîkâ. Neteisingumas esâs nusiʒengimas prieš îstâtîmus ir neatbojimas ʒmoniû lîgîbês. Iš to išeinâ, kad teisingumas îra gerasis pasielgimas ir tikrasis tiekimas. Todêl valdiavos teisingumas esâs nusiʒengimû atitaisîmas ir suteikimas kiekvienâm tat, kas jâm pridera.

Labai svarbus îra tše ʒmoniû lîgîbês klausimas. Teisingumas reikalauja josios. Bet mûsû patîrimas parodo nuolatai, kad nêra dviejû ʒmoniû, kuriuo-du bûtû visai lîgiu. Kurs nors šiek-tiek îra išpruses, turêtû at-

jausti, koks skirtumas vidaus kilnîbês randasi ȝmonêse. Aristotelês ȝino tiesiog kalbêti apie doros kopêtias, kuriû apatioj stovi vergas, jû vidurîj kilnusis ȝmogus, virȢuje dieviȢkasis regêtojas.

Lîgîbê jo akîse nêra pavirȢutinê visû asmenû lîgîbê, bet lîgîbê tame, kad kiekvienâm tiek turi tekti, kiek jis îra uȝpelnęs. Taip visiems ȝmonêms lîgiai suteikiama. Bet jie negauna kiekvienas tiek, kiek kitas. Lîgîbê vien randasi sântîkiuose tarp to, kas ȝmogus îra ir to, kâ jis turi, arba kitaip: kiekvieno turtas turi atitikti jojo asmens vertîbę. Taip teikiamasis teisingumas neduoda kiekvienâm tâ patî, bet kiekvienâm jojo, tai esti, kas jo verta. Kiekvienas turi gauti savo dâlî. Ir taip tegâli bûti teisingumo tik ten, kur nêra kalba apie tai, kad visi ȝmonês lîgûs îra.

Taipo-jau ir atitaisomasis teisingumas atsiȝiûri î ȝmoniû nelîgîbę, nors ir tȢe pastatîtas sakinîs: PrieȢ îstâtîmus îra visi ȝmonês lîgûs. Jie tiek têra lîgûs, kad jie Ȣaukiami î teismâ neatsiȝvelgiant î luomâ ir kad kiekvienas turi bûti nuteisiamas, kaip jis îra nusidêjęs. Bet kaip tik bausmês klausime jau daug svęria ȝmoniû nelîgîbê.

Toli mûsû laikas îra uȝsilikęs uȝ Ȣito sęno filosofo mânîmo. Garsiau negu senais laikais mûsû dienomis kalbama apie ȝmoniû lîgîbę. Bet kokia ȝiauri, stambi ta lîgîbê! Beveik vien eina klausimas apie tai, kad kiekvienâm turi tekti tiek, kiek ir kitâm. Gauti nori kiekvienas iȢ visuomenês turtû kuo-daugiau. Kur tai dâr Platono prâȢîmas, kad kiekvienas turi dirbti savo dârbâ, pildîti savo uȝdavinî!

Primint gâl svarbu, kad Aristotelês jau pirm Marxo nutaria piningû sukrovimâ ir nori, kad ȝmonês vien mainîtû tuos turtus, kurie kitiems îra reikalingi, vieniems jû turint skalsoj. Berods Ȣios dienos ȝmoniû padêtis îra

visißkai kita negu senû laikû. Prieß kârâ pasaulis buvo tikra visokiû ißdirbiniû prikimßta ir prikrauta klêtis. Tarsi ʒmonês bûtû kiek tik galêdami pasistenge dirbti ir savo uʒdavinius pildîti. Tik jie dirbo vertiami, ne savaime, ir nedirbo kiekvienas tik "savo" dârbâ. Toliau tie ißdirbiniai buvo dalinami visai neatsiʒiûrêjus î teisingumâ. Dabar berods jû ißteklius tirpsta kaip sniegas saulêj. Prisieis nauju bûdu gîvent.

Ir kitas dâr skirtumas tarp Aristotelês ir Marxo pastebêtinas. Ans be jokios abejonês tvirtina, kad kiekvieno îra asmens tiesa turêti ʒemês ir turto. Mûsû laikais Marxo pasekêjai tâ pripaʒint ne labai tenori.

Bet viename dalîke jie visai sutinka su Aristoteliu ir su Platonu ir pastâto tâ net vîriausiu savo pastangos tikslu. Jie nori, kad *ʒmogaus dârbas bûtû branginamas doros reißkiniu, kad vien dârbas atskirâm ʒmogui teiktû tiesâ ko ir reikalauti.* Apskritai mûsû laiku sußvinta vis aißkiau ta mintis, *kad be dârbo ʒmogus neapreißkia savo vertîbês,* ir kad jis tad visuomenei îra be svarbumo.

Vêl-gi reikia pastebêti, kad îra daugîbê ʒmoniû, kurie dirbti norêtû ir tuo apreißkia doringâ norâ, tatiau jie ʒûva varge ir kaipsta. Iß ko matîti mûsû laikû neteisingumas.

Berods nêra lengva teisingâm bûti. Ʒmonês nepaʒîsta mâsto ʒmogaus dârbo vertîbei mâstuoti. Marxistai nori suskaitîti dârbo vâlandas. O tai îra apsirikimas, kurs ir silpnâm protui ne dovanotinas. Neʒiûrint î tai, kad tuo patiu laiku vienas toli nepadâro tiek, kiek antras, ir îvairûs darbai nereißkia tiek-jau ʒmonijos gîvenime. Imkime tiktai, vienas ʒmogus bûtû ilgâ laikâ akmenû skâldes o kitas tuo patiu laiku grâʒû vaizdâ nutepes. Ir akmenis skâldîti îra naudingas dârbas. Skâldîtû akmenû reikia keliui grîsti. Smagiau vaʒiuojasi. Bet graʒus vaizdas

dʒiaugsmo teikti gâli per Ѕimtmetius tûkstantiû tûkstantiems, jiems uʒdegti sielos Ѕviesâ ir lobinti jû Ѕirdies turtâ.

Be abejonês, dârbo laikas negâli bûti mâstu dârbo vertîbei. Ir negâlima taip ʒmogû vertinti. Reikia ieЅkoti kito mâsto. Bet kur jis bûtû randamas? Kaip tЅe padârius, kad kiekvienâm bûtû gâlima suteikt, kas jo, kad kiekvienâm visi kiti bûtû teisingi? Kaip gâlima teisingai sprest ʒmogaus vertîbe ir jo dârbo svarbumâ?

Mûsû laiku visokiu ʒvilgsniu ʒmogus sprendiamas. Ʒiûrima î jo turtâ, î gimine, î tîtulâ, î garsâ, î luomâ, î vietâ valdiavoj, bet vos-ne-vos kiek ir î ʒmogaus kilnîbe. Todêl ir îra neretai ʒmonês î vietas îsodinti, kurioms jie visai netinka. Bet sâkoma: Kaip spresi ʒmogû? Niekas negâli ʒvelgti jâm î Ѕirdî.

Nevisai îra tai teisîbê. Ʒmonês gâli iЅmokti sprest meno dalîkus. Berods ne visi. Reikia tâm turêti gabumo, mokslo bei îpratimo. Ʒmogus turi bût prinokes tikrâm sprendimui. Tame visas slêpinîs. Tiktai mûzikas, jeigu jame nêra jokiû trûkumû, gâli tikrai spresti mûzikos dalîkû vertîbe. Kurs girslês neturi ir nêra saves lâvines, to negâli. Taipo-jau ir mokslo klausimus negâli spresti kiekvienas, kaip koks jis îra. Turi bûti tâm save gudines.

Tokiu-pat bûdu ir apie ʒmogaus vertîbe ir kokio kilnîbês laipsnio jo reiЅkiniai îra, tik tegâli tarti teisingâ ʒodî tas ʒmogus, kurs pats tiek vertas îra. Ir kuo-kilnesnis ʒmogus bus, tuo geriau jis kitojo vertîbe supras ir galês jâ spresti. Negâli kito ʒmogaus vertîbe suprasti, kurs pats niekЅas. Ir nêra jâm gâlima pilnai numanîti tâjâ vertîbe, kuri îra aukЅtesnê uʒ jo paties vertîbe.

Todêl paprastai ʒemas ir nedoras ʒmogus î visus ʒmones ʒiûri kaip î nedorus. Ir jo akîse visa ʒmonija

jâm nêra kâm Sutusi. Antraip vêl kilnusis kitus sprendia geriau negu jie tai bûtû uʒpelne. Bet tai nêra kenksminga. Toks kilniojo spresmas îra galia, kuri kitû gerumâ ʒâdina. NiekSo mânîmas visus traukia î jo netikumâ. Ir taip vis artiau dâr teisingumui bus kilnusis negu ʒemasis. Ans bûdamas savo keliu neteisus, nors ʒmonijai nekenks, bet bus jos tikslâms naudingas.

IS viso to matît, koks labai aukStas dalîkas îra teisingumas. Vos jis îra pasiekamas teisingiausiajâm. Daugumai jis pasilieka tarsi neʒinomu. Ir ʒmonêms priderêtû pirma rûpinties neteisingumo mâʒinimu.

Bet neturêtû tai pasilikti âmʒina padêtis. Kiekvienas ʒmogus paSauktas kilnîbei ir vaiSkumui. Kiekvienas todêl ir turêtû pasistengti kilnus bûti. Tada jis ir galês teisingai spresti ir teisingai gîventi. Ir ʒmoniû sântîkiâms tada iS lengvo vis daugiau ir aiSkiau virs pagrindu pats teisingumas. Visiems tautos vaikâms pasirûpinant kilnumu, visa valdiava tampa kitokia.

TSe reikêtû ilgai sustoti. Nêsa tSe tûno visas gerû ʒmoniû sugîvenimo slêpinîs. IS to kîla ʒmoniû laimê. Taip tik îvîksta, ko iS tikrûjû ʒmonês trokSta. Nematîdami, kame gîvenimo klausimas glûdo, jie kaʒi-kâ susisvajoja ir visoko reikalauja, tik ne to, kas jiems iS tikrûjû naudinga. Tik palîginkime tai, kâ visi tie mokslai apie valdiavos pataisîmâ sveria prieS Sitâ, ir paaiSkês, kas turêtû bûti polîtika tautos gîvenime.

Valdiava nebebûtû tvarka, kuri iS kurio-nors ûpo, geismo arba mânîmo bûtû uʒdêta ʒmonêms, bet ji paeitû iS ʒmoniû esmês branduolio kaip tai prâSo Platonas. Ji bûtû reiSkinîs ʒmoniû doros laipsnio ir tikras gîvas organismas, ne pâdâras, ne padirbtas tik dalîkas.

Ir tokia valdiava veiktû tikslingai kaip kiekvienas organismas. Jis kaip ʒmoniû gîvîbês, kaip tautos gî-

vâtos reikšmuo tarnautû ʒmonijos tikslâms, bûtent ʒâdinti ir gaivinti ʒmoniškumui.

Nebûtû valdiava kaip lig šiol vien pastanga sudraust ʒmonêms, jû jêgoms miklint savo tikslâms, tvirtint tvarkai, kokia ji îra, kad pasiliktû amʒinai suakminêjusi ʒmoniû sugîvenimo forma. Ne, valdiava turêtû kiekvienâm bûti ʒmoniška priemonê, augint tikriausiai kilnîbei ir šviesiausiâm vaiškumui.

Gâl prisimena šišion tikîbinês draugijos ir jû uʒdaviniai. Bet jos turi, kaip jau aiškinta, savo pareigas. Šišion ʒiûrima î erdvinî-laikinî gîvenimâ. O tautos ʒmoniû sântîkiû tvarka, tai esti valdiava, turêtû tarnauti paʒangos, ʒmogaus atsilukštinimo tikslui.

VI. Bûtinoji valdiava.

Ʒmoniû tikslû prasmê.

Paklausti, ko nori, statîdami savo tikslus, visi ʒmonês pasakîs, kad siekiâ laimês. Tiktai kiekvieno laimê îra visai kitakas negu kitojo. Todêl tûli ir vos vos tenumâno, kas kitâ laimina. Dêl tos prieʒasties ir ȣiȣion reikia apie ʒmoniû tikslus dâr kartâ pakalbêti, nors jau ne sîkî jû klausimas buvo aiȣkinamas.

Kaip koks ʒmogus îra, tokia îra ir geidiamoji jo laimê. Kurs daugiau gîvena kûno gîvumu, tâm visa laimê bus duota kûno smagumais. Kurs vien tesirûpina savo jausmais, geismais, troȣkimais, tas bus laimingas jû supimu ir karȣtumu ir nuolatai dabos, kaip tik tâ daugiau suʒâdinus. Kurs mintimis gîves, tas norês pasaulio kuo daugiau jomis pagaut ir jî pajungt po jû galia.

Bet kaip ir ʒmogus nesijaustû laimingu, visumet tai reikȣ tâ pâtî, bûtent gîvîbês pakilimâ atitinkamoj jo gîvenimo sritîj: kûno, jausmû, arba mintiû. Tik nêra pastovi ȣi laimê. Labai greit ji pranîksta surasta kûno gîvenime. Ne daug ilgiau ji ʒmogû globoja geismû sritîj. Pagaliau ir mintiû gîvenime ji nepasilieka jâm ilgâ laikâ.

Taip ʒmogus vis jautiasi savo vilties, savo lûkimo apgautas. Tatiau jis paprastai bando iȣ naujo tuo patiu ruoʒtu gaudîti laimês. Tik lig ȣiol jokiâm ʒmogui dâr nesisekê minêtose gîvenimo sritîse jâ galutiniai sutȣiuopti. Pastovios laimês nêra tȣe randama. Bet pasakîki tai ʒmonêms! Jie netiki teisîbês ʒodiais. Neʒino, kas laimê îra iȣ tikrûjû. Ir netiki, kad kas-nors tai ʒinoti galêtû.

7*

Tatiau tai îra ʒinoma. Visi tie ʒmonês, kurie îra auge savo dvâsioj-sieloje, tikrâ laime pajautia. Laimê îra aukßtesnis sâmoningumas, pilnesnê gîvîbê. Dvâsioj - sieloje augusiâm ʒmogui sâmonê skaidriau ßvietia ir nebeapsiniaukia, jeigu jis nenusideda prieß gîvîbês dêsnius.

Ta ßviesesne sâmone gîvendamas, ʒmogus daugiau reißkia pasaulîje. Jis pasieka tâ, kâm jis ant ʒemês gîvena. Reißkia, jis kûrîbos tikslâ prieina. Todêl jo laimê îra ir tokia pilna ir pastovi.

Aißkintâjâ prâsme turi laimê, apskritai imant, ir atsiʒiûrint î âtskirâ ʒmogû. Draugijiname gîvenime jâ ir kitaip dâr gâlime suprasti, nors iß tikrûjû ji ir tße îra sâmonês, tikrosios gîvîbês pakilimas. Gamtos tvarkîtoj draugijoj, bûtent ßeimoj, têvai ir broliai bei sesers daʒnai atjautia pilnâ ir pastoviâ laime, kad jie, nebodami kûno smagumo, jausmû - geismû prâßîmû ir mintiû îsâkîmû, vienas kitû lâbui gîvena, dirba, trûsia.

Berods ne daʒnai ʒmonês taip gîvena. Ir nêra todêl daug tokiû laimingû ßeimû. Dâr retiau ʒmonês didesnêse draugijose patiria laime. Tße ʒmonês pirma rûpinasi savo kûno smagumu, savo geismû sûkuriu, savo mintiû îsigalêjimu. Ir tik tuo jie kiek tarnauja ir kitiems. Tatiau ir jie atjautia visai gerai, kad tik ßitoj tarnîboj gâlima rasti aukßtiausiâjâ laime. Nêsa tik tokioj tarnîboj auga ʒmonißkumas. Bet tojo laimê îra tûliems dâr per skaidri. Jie gîvîbe tegâli atjausti tirßtume.

Vienok gîvenimas kiekvienoj tautoj kaip tik siekia ßio tikslo. Visa vertia ʒmones, kad bûtû vienas kitâm daugiau ʒmogumi o tuo save laimintû. Tokiu tad savo pasielgimu ir dârbu jis savo dvâsiojesieloje auga. Ir pagaliau ʒmonês visokius savo tikslus statîdami, savo asmenîbês gelmêje iß tikrûjû ießko aukßtiausiojo.

Kurie tâ supranta, tie turêtû todêl su visa îgale ʒmoniû sântîkius taip tvarkîti, *kad visû ʒmoniû tikslû sutelkimas derêtû kûrîbos tikslui.* Berods jie visumet jâm dera. Bet ʒmonês, savûjû savaip siekdami, kaupiasi daugiau nelaimês arba tik laimês ȣeȣêlius. O rodos ʒmonêms priderêtû ʒengti aukȣtiausian tikslan tiesiogiu keliu. Tai reiȣkia: visaip ʒâdinti ʒmoniȣkumâ. Ivîksta tai visumet geriausiai, patiâm grîniausiâjî apreiȣkiant.

Ira daug, kurie târiasi, bûk reikiâ aplinkîbes gerint. Kad ʒmonêms bus "smagu gîventi," jie bus doresni. Tiktai kaʒi-kodêl ir turtingiejie kartais dêl jû neteisingumo ir beȣirdiȣkumo vargingûjû taip labai nutariami? Jû aplinkîbês smâgios, ir jie turêtû note ȣios nuomonês bûti doriausi ʒmonês. O jie to nêra. Ir negâli to bûti. Ʒmogus dorêja vien, augant jo ʒmoniȣkumui. O tasai auga, kad jâm duodama proga apsireikȣti.

Labai pastebêtina, kad *ʒmonês, vertiami dorai apsireikȣt, nesijautia pavergiami, jeigu tie, kurie juos vertia, pâtîs apreiȣkia tikrâjî ʒmoniȣkumâ.* Tatiau nepatartina, ʒmones versti, kad gera darîtû. Taip jie ne gerêja. Tik patiâm ʒmogui savo pasirîʒimu apsireiȣkiant ʒmoniȣkai, jo dvâsiasiela auga. Ir jis jautia laime. Gera darîdamas po prievarta, jis tik sektû kitojo tikslâ. O ʒmogus turêtû pats iȣ savo esmês statîti kûrîbos tikslâ ir jo siekti.

Vien tai, kad nê vienâm nebûtû leidiama savo reiȣkiniais kitâ bloginti, reikêtû draugijos gîvenime prievarta vîkinti. Taip tad visû tikslû telkimas tarnautû pagaliau kûrîbos tikslui. Bet bûtina, kad toj talkoj nors keliû ʒmoniû tikslai jî pasiektû.

Veidmainingas apsireiȣkimas nieko nevertas. Gîvenimo gâlios neapgaunamos. Bet kur nuoȣirdiai pasistengiama ʒmogumi bût ir apsireikȣt, tȣe ir keliû tik

dvâsios-sielos augimas tiek veikia visos tautos gîvâtoj, kad iß lengvo daugumai îra numâni tikroji laimê. Ir noroms nenoroms pamaʒu visi savo tikslus stâto po aukßtiausiojo ʒmogaus tikslu.

Dîkîbês prasmê.

Dâr ir kitu ʒvilgsniu gâlime draugijiniâm ʒmoniû gîvenimui ßitâ krîptî suteikti. Kaip ʒmonês trokßta laimês, taip jie ir reikalauja laisvês. Tiki, galêdami darîti, ko nori, jie bus laimingi. O mûsû laiku kitaip dâr îra. Beveik galêtai sakîti, ʒmonês tiki bût laimingais, kad nieko dirbti nebereikês.

Apskritai klausiamâjî dalîkâ nûdien ʒmonês daug maʒiau tesupranta negu seniau, îpatiai senovêje. Mûsû laikais jie labiau atjautia bûvio, ißmitimo rûpesnî, tai reißkia: oikonomine nelaisve ir ʒmoniû sântîkiû suvarʒîmâ arba polîtikine nelaisve. Iß abiejû jie nori ißkliûti.

Kad gîvenimas pats su savo dêsniais ʒmogû laiko surakines, tatai taip skaudiai gâl ir neatjautiama. Kiekvienâm rodos, kad kiti ʒmonês jî laikâ nelaisvêj. O tat jâm îra nepakeliama. Ir jis târiasi, kad tai galêtû keisties ûmai.

Tûli mâto visus nepatogumus aplinkîbêse. Jas reikiâ pakeisti, ir visa bus geriau. Kiti berods vêl sâko, nelaisvê glûdanti tame, kad jû noras kitû norû îra pantiojamas. Jeigu tû kitû norû nebûtû, tad bûtû laisvi ir laimingi.

Senovêje ilgâ laikâ ʒmonês apie tokiâ laisve ne daug temâstîdavo. Tuomet, rodos, ʒmonêms daugiau rûpêjo jû sielos laisvê. Toji bûk gîvenimo siaurinama. Todêl tûli mieliausiai bûtû apleide pasaulî.

Apie ßiâ laisve berods ir ßiandien kalbama. Ipatiai "tikintiûjû" draugijose. Bet ir mokslininkai apie jâ mâsto. Ir tûli jû sâko, kad jos visai neesâ. Ʒmogus esâs gam-

tos pâdaras ir turîs apsireikßti, kaip koks jis gimės ir koks jis îra. Tik kiekvienas tâm prießingai jautia, kad jis laisvas galêtû bûti. Ir kiekvienâm rodosi, kad laisvê ir laimê maʒ-daug tâ pâtî reißkia.

Nelengva ßitâ mîslė atspêti. Artiausiai teisîbė priêjo dâr senovês tikîbos mokîtojai. Gâlime juos ir ßiandien suprasti. Ir mûsû laiku ʒmogus nori visoko. O patėnkinės vienâ norâ, vienâ geidulî, jautiasi tuo ir kuodaugiau rißtas. Laisvês nêra. Ir gâl dêl ßito patîrimo mokslininkai sprėndia, kad ʒmogus nelaisvas, kad visi jo apsireißkimai, visas jo gîvėnimas ėsâs nustatîtas. Ʒmogus gîvėnâs, kûrîbos liepiamas. Ir tik sapnuojâs laisvė ir dîkâ vâliâ.

Ira tame kiek ir teisîbês. Bet nę gana atbota, iß kur ßis nenuguldomas laisvês troßkimas ir ßis jausmas, kad ʒmogus gâli bûti laisvas. Ir ne pastebêta, kad ʒmogaus asmuo îra sudêtas dalîkas, kad jame îra îvairiû laipsniû "norû". Kiekviena asmens gîvîbês sritis turi savo tikslus. O poʒmonißkû pirm kitû siekės, ʒmogus jautiasi tû savo gîvîbês sritiû pavergiamas.

Prieß tâ ne daug tereißkia, kad jî aplinkîbês arba kiti ʒmonês engia. Kurs ßitâ nelaisvė îra tikrai pajutės, tas ʒino, kad ji îra didiausioji. O iß jos ißkopti, tai îra ʒmogaus gîvėnimo uʒdavinîs. Nebût vergu, bet vießpatiu savo asmens poʒmonißkû jêgû, tai ko kiekvienas siekia ir neʒiniomis.

Bėrods siekia to tiktai tada, kad jau kiek îra pasirûpinės ʒmonißkumu. Ir kad jâm aißkêja, jog jis pats, bûtent ʒmogus, îra dvâsia-siela, ir kad toji asmens gîvėnime nuvaldoma tai vieno, tai kito palinkimo, kuriems ißkliût mêgindama, tenka vêl kitiems. Ir vis jautia, jog savo asmenîj ji ne pati valdo.

Žmogus, kurs save jautia esantiu aš, tik tebus laisvas, kad jo veikimu, visu jo gîvenimu ne kitakas ir tik jo aš apsireikš, tas aš, kurs nieko dârbo neturi su visokiais geidimais, visokiomis mintimis, bet îra branduolas, iš kurio spindi žmoniškumas. Ir žmogus tada nebebus tiktai laisvas bet dîkas. Dîkîbê îra ta žmogaus bûtis, kurioj žmogus nekliudomas gâli apreikšti grînâ savo asmenîbe, savo esmês galias.

Dîkîbê nêra tiktai dalîkas, kurs žmonêms prieinamas, bet ji îra žmoniškumo augimo viršûnê. Kûrîba veda žmonijâ, kad pagaliau ji visai skaidriai bûtû regima gîvenime, kad tasai visai bûtû nušviestas žmoniškumu. Ir tuo kurîba veda žmonijâ dîkîbên.

Iš tikrûjû žmogus ir gi tuomi îra tarsi vertiamas. Prieš kûrîbos žengimâ jis nieko padarîti negalês. Bet ne tai jâm îra laisvês klausimas. Visas jo troškimas, bût laisvu, pareina vien iš to, kad kûrîba žmogumi neša žmoniškumâ, ir tasai juo dâr neapsireiškia, kaip turêtû. Todêl žmogus iš tikrûjû ir nêra laisvas, galêdamas darîti, ko nori, bet tik tada, jeigu jis apreiškia savo esme. Tuomet jis jautiasi pilnai dîkas. Todêl ir sâkê Augustinas: Deo servire summa libertas, Dievui tarnauti îra aukštiausioji dîkîbê.

Ir visas gîvenimas tâm dera, kad šitas kûrîbos tikslas bûtû pasiekamas. Todêl žmonês tvarkîdami savo sântîkius ir turêtû tuo tarnauti šitâm tikslui. Gîvendami su viens kitu, žmonês turêtû vienas kitâ šelpti, taip kad kiekvieno žmoniškumas tarptû ir augtû o nebûtû skaudiamas.

Toks tvarkîmas bûtû tikslingas. Bet nebe paprastu bûdu. Jau jis atsižvelgtû î tai, ko kûrîba nori. Ir turêtû akîse giliausiâjî žmoniû ilgesî, bûtent laime, laisve, dîkîbe. Tâm turêtû derêti visa, kaip žmonês gîvena.

Tik nereikêtû tše kâ dirbtinai nustatîti. Netinka tše pâdaras, bet ûgis. Kas kûrîbos ʒmogui teikta, tuo reikia prasidêt ir tuo ruoʒtu eiti tolîn.

Luomû reikšmê.

ʒmoniû sugîvenime labai svarbu, kad ʒmonês turi kiekvienas savo tikslus ir kad kiekvienas savaip seka aukštiausiâjî savo ilgesî. Tik taip tegâli vienas bûti kitâm naudingas jo gîvîbei ʒâdint. Lîgumas labai lengvai nustelbtû visâ kilimâ. Todêl ir reiktû î šitâ ʒmoniû nelîgîbe atsiʒiûrêti tvarkant tautos ʒmoniû sântîkius.

Jauniausiu laiku, bet ir kiek seniau buvo ʒmoniû nelîgîbê randama turtuose ir kituose paviršaus dalîkuose. Gâl dâr ir atbota kartais ʒmogaus mokslas, jo miklumas, jo vardas, garsas. Senovês Aigypte ir Indijoj ʒmonês buvo dalinti î kastas. I tas jie îêjo gimdami, iš jû išeiti ir nebegalêjo, kol ant ʒemês gîveno. Jautê tai tûli baisiu pavergimu. Ir priešinos tâm, kaip ir šiandien priešinasi nelîgîbei pareinantiai iš turtû.

Toks dalinimas î luomus arba î kastas îra gâl gimes iš aukštos išminties. Bet kaip jis pasidâro ʒmogaus kalêjimu, jis ir gîvenimui nebetinka. Ipatiai todêl ne, kad jis neatboja rêalîbês.

Nêsa ne tai îra rêalîbê, kad ʒmogus turtingas, galingas, giriamas, bet tat, kiek îra jame ʒmoniškos asmenîbês. Ir tik pats ʒmogus tegâli jâ keisti, šiaip nieks. I tâ ʒmoniû esme reikêtû atsiʒvelgti. Pagal tai ʒmonês turêtû î luomus susidêti. Tokie luomai tad ir kâ reikštû. Jie bûtû ne vien svarbûs ʒmoniû sugîvenimui, bet jie derêtû ir jû asmenîbês pakilimui, jos atsilukštinimui.

Koks neapsâkomas vargingumas tuose ʒmoniû sântîkiû tvarkîmuose, kur beveik vien visa eina apie turtus! Tik paʒvelgkime î Romos îstâtîmus! Kiek iš

to paeina neteisingumû prieß ʒmonißkumâ! Moters nuʒeminimas, paveikslui, ne toks jiems nusidêjimas kaip vogimas. Visai nenumânoma, kad ten vien vîras tegâli bûti kaltininku.

Pirmas ir vîriausias ʒmoniû sântîkiû pâgrindas turêtû bûti atskiro ʒmogaus ʒmonißkumo laipsnis. Berods nêra tasai regimas kiekvienâm. Ir todêl tûli târiasi, kad jis negâlîs tikti aißkiâm sântîkiû nustâtîmui. Tatiau taip visai nêra. Atsiminkime tik to, kas toliau atgal pasakîta apie galimîbe ʒmogaus vertîbei surasti. Minimi laipsniai pasidâro gana ʒîmûs. Ir ʒmonês net tvarkosi pagal juos savaime. Iß tikrûjû ir tegalêtû vien ʒmonißkumo laipsnis bûti tas veiksnîs, kurs luomus sudâro ir skiria.

Jeigu jis ir nebûtû aißkiai pastebimas, vis jis labai daug reikß ʒmoniû sântîkiuose. Ʒmonês pasitinka ʒmones visumet taip, kokie jie îra. Ir jis tautos ʒmoniû sântîkiuose daug sveria. Jo veikimas negâli likti neatbotas. Luomas, kaip jis ßißion suprantamas, îra dêl minêtû prieʒastiû kûrîbos vaisius ir kûrîbos savo tikslâms naudojamas.

Statîdami savo tikslus ir eidami jûnpi, ʒmonês turêtû tai bûtinai atboti. Kitaip jie eitû savo takais ir veiktû ne gamtos galiomis, bet prieß jas. Ir pasidarîtû taip tik skausmû. Pasijustû apsivîle tame, ko ießko. Ir vargas ir nelaimê bûtû jû gîvenimas. Eidami su kûrîba ir siekdami jos tikslû, ʒmonês kiltû ir stiprêtû. Jû pasistengimai sutiktû su tuo, kas kûrîbos dâroma.

Bet tâm reikalinga pamatîti, kaip ʒmonês jau kûrîbos îra tvarkomi, kaip jie gretinti ßale viens kito ir skirti nuo viens kito. Ir iß to tad reikêtû suprasti jû veikimus ir jû uʒdavinius, kas gâlima ir kas negâlima, kiek kiekvienas tû luomû reißkia tautos gîvâtai ir kiek ʒmoniû kilimui. Luomai îra veiksniai ʒâdint atskirame ʒmogûje aukßtesnî ʒmonißkumâ.

Produktîvû luomû eilê.

Rodos aiŝku, kad tie luomai daugiausiai sveria tautos gîvâtoj, kurie tosios gîvîbe gamina, iŝ kuriû jai paeina visos augimo ir gîvenimo gâlios. Geriausia gâl bus kalbêti apie juos, kaip apie produktîvus luomus. Ir reiks aiŝkiai suprasti, kas tai îra.

Negâli tai bûti jau tie tautos ʒmonês, kurie tiktai gamina kûdikius ir tuo tautos skaitiu didina. Kâ patsai gaminimas reiŝkia, jau esame mâte. Svarbiau îra, kad ʒmogus savo pasirîʒimu, savo pasistengimu îneŝa î tautos gîvâtâ savo galias, savo dvâsios-sielos jêgas, kad jis tautos gîvâtâ lobina. Bus tai pirmasis jo nuopelnas. Toliau tad jau reiks klausti, kokiu saiku jis tai padâro.

Ir prasideda ŝiû produktîvû luomû eilê tuo, kurs îra pasirinkes tautos ŝâlî, jos ʒeme dirbti. Tuo jis neŝa savo galias î pasaulî. Berods îra tai pirma kûno gâlios, bet ir ʒmogus pats tŝe prisideda. Matît daʒnai, kaip gîvena su visa ŝirdimi. Ipatiai, kad savo ûkî, veldêtâ iŝ têvû ir botiû, mîli. Paskutiniu laiku vis daugiau dingo tûlose tautose pajautimas, kiek reiŝkia, kas têvû palikta vaikâms. Ukiai tâpo prekîbos dalîku. Bet Lietuviai daʒniau dâr brangina savo ʒeme.

Ir nêra svarbu vien, kad ʒmonês gamintû visokiû vâlgomû daiktû ir kitas gamtos iŝdavas, bet kad ʒemê, tautos ŝalis, îgautû gîventojû dvâsios-sielos antspaudâ. Kaip krâŝtas î laukus dalintas, kaip laukuose kiemai ir kaimai iŝbarstîti, kaip atskiri namai mediû ir darʒû apgobti ir papuoŝti, visa-tai jau daug sâko. Kiekvienas ûkis turi su savo trobomis ir su savo sodu bei darʒu bûti îpatingas sau graʒus pasaulis. Aiŝkiai turi bût matîti iŝ âtskiro nâmo ir iŝ viso kaimo, kad tŝe ʒmonês gîvena, kurie kasdieniu savo gîvenimu savo ʒmoniŝkumâ skelbia.

Kitas dalîkas vêl îra tas, kad laukininkai su savo gîvenimu bûtû paveikslas visiems kitiems tautos vaikâms. Jiems lengva îra gîventi su gamta, su ja gulti ir kelties, ilsêties ir dirbti. Jie gâli maitinties sveikais valgiais ir ʒmonißkai draugauti su viens kitu. Ir todêl jie gâli bûti veikiau sveiki ir dori. Taip ßis luomas tûleriopu bûdu îra produktîvas ir uʒima savo kad ir neaukßtâ garbês vietâ tautos gîvâtoj.

Nêra jis vienopas, bet sudêtas. Gâlima ßiame luome visokiû skîriû atrasti. Ʒiûrint î ißprusimo laipsnî, gâlima kalbêt apie laukininko dârbo bandîtojus ir pagâlbininkus, apie tokius ʒmones, kurie senu padavimu gîvena, ir tokius, kurie su tikru mûsû dienû ʒinojimu eina dârbus.

Bet tai ßiuo râßto ʒilgsniu ne daug tereißkia. ßißion svarbu ʒmones skirt pagal tai, kiek jie ʒmonißkumo apreißkia savo dârbu ir gîvenimu. Tâ omenîj turêdami, pamâtom, kad laukininkû luomas susideda iß tokiû, kurie savo kûno reikalû îra vergai, iß tokiû, kurie trûsia ir vargsta dêl savo geismû ir mintiû tikslû, ir tokiû, kurie atjautia ʒmogaus atsâkomîbe î têvînês praeitî ir kûrîbâ, apsireißkiantiâ ʒemês ir gamtos gîvîbe.

Kitas ßios eilês luomas îra visos rûßies a m a t i n i n k a i, bûtent paprasti âmatininkai, toliau mechanikai, technikai ir inʒinierai. Jie gamina îrankius, kuriais ʒmonês gîvendami naudojasi. Jiems paprastai svarbiausia, kad jû dârbas bûtû kuo tobûlesnis. Ir tai jiems dera garbei.

Ipatingu bûdu skiriasi jie nuo laukininkû. ßie îra tiktai tarsi gamtos pagâlbininkai. Gamta ißduoda vaisius, ʒmogus tiktai priruoßia, kas tâm reikalinga. Amatininkas, îpatiai technikai ir inʒinierai pasiima gamtos galias, kad su jû pagâlba gamintû reikiamus daiktus. Jû garbê bus todêl tame randama, kad jie visumet uʒtars ʒmogû prieß maßinas ir gamtos jêgas.

Šis dalîkas îra berods naujas. Ir tše, kur nêra prâmonês, tše jis lîg ir nieko nereiškia. Bet reikêtû tuo pasirûpinti, îpatiai Lietuvoj. Pirm visû turêtû elektrika bûti traukiama î žmogaus tarnîbâ. Kiekviename kaime turêtû kaip mokslo troba, mokîkla, taip ir dârbo nâmas bût randamas. Jame turêtû visokie âmatininkai, mechanikai, technikai savo darbâvietes turêti. Ir visokios reikalingos îstaigos, kuriose gamtos gâlios žmogui tarnauja, turêtû tše bût îkurtos.

Žmogaus noras trûsti, dirbti, kurs gîvas nuo pat kûdikio dienû, turêtû šišion rasti progos bût râginamas ir miklinamas. Kaip laukininko gîvenimas žmogû šaukia î dârbâ, taip šis gîviau dâr turêtû tai atlikti. Amatas turêtû žmogû verst, savo jêgas ir kartu dâr tai apreikšt, kad jos îra valdovas tarp visû gamtos jêgû pasaulîj.

Visai arti šis dârbas susideda su tuoju kito šios eilês luomo, bûtent m o k s l i n i n k û , t î r i n ê t o j û. Gîvenimâ visaip ištirdami, jie jî traukia î savo sâmone ir taip jî valdo. Savo pâtirtî skelbdami, jie tautos gîvâtâ lobina. O kitiems tâ pâtirtî pasisâvinus, tautos žmonês užvaldo tosios pasaulî ir tvirtina jame žmogaus pirmenîbe. Kas seniau apie mokslâ pasakîta, aiškina ir šio luomo svarbumâ.

Kitâ šios eilês luomâ sudâro m e n i n i n k a i. Jie îpatiai daug reiškia tautos gîvâtoj. Tautinî žmoniškumâ statîdami regimîbên, jie kartu ir žâdina tautinî kitû žmoniškumâ. Ir taip tat, kas paslêpta, kas tarsi kitame pasaulîj buvo, tampa šio pasaulio dalîku. Menininkai rodo tautos atvaizdâ, padâro tautos îpatingumâ šio žinomojo gîvenimo veiksniu.

Aiškiau dâr negu mokslininkai jie užkarauja pasaulî, praneša žmonêms, kad žmogaus dvâsia-siela tše gâli bûti valdîtoja. Bet kaip mokslininkai, taip ir menininkai gâli ir tosios jêgâ nusmelkt, îsipainiodami î menkumâ ir drumstumâ. Atsitinka tai, kad jie neauga žmoniškume.

Gelbamûjû luomû eilê.

Dârbas tû luomû, apie kuriuos kaip tik kalbêjome, pirm viso tuo svarbus, kad jis kâ-nors kuria, gamina. Luomû eilê, apie kuriâ dabar kalbêsime, nieko negamina, bet turi akîje ʒmogû ir tai, kâ ʒmogus ʒmogui gâli bûti. Ꝭiû luomû ʒmonês neꝭa savo ʒmoniꝭkumâ î ʒmoniû sântîkius. Todêl jie ir gâli bûti vadinami doros luomais. O kadangi jû dârbas daʒniau îra pamokinimas, jiems ir pritiktû vardas mokîtojû luomas.

Tas ꝭios eilês luomas, kurs vîriausiai rûpinasi ʒmoniû kûno reikalais, îra gîdîtojai. Paprastai jie ꝭaukiami pagâlbon ʒmogui susirgus. Ir jie ima ʒmogû gîdîti, jâm duodami vaistû, ꝭî ir tâ patardami. Iꝭ tikrûjû jû uʒdavinîs turêtû bûti ʒmones mokinti, kaip gîvent reikêtû, jeib kûnas sveikas iꝭliktû. Turêtû aiꝭkinti, koks îra geriausias bûdas maitinties, vilkêti, dirbti ir ilsêties.

Jû uʒdavinîs turêtû bûti atsargiai sekti ʒmoniû îprotius. Ir jei tiejie taip krîpsta, kad jie pasidâro sveikâtai kenksmingais, gîdîtojai turêtû nesiliauti ʒmones râgine kitaip gîventi. Perdêm, kiekvienai progai pasitaikius ir vieꝭuose susirinkimuose, jie turêtû kiek tik îstengdami bandît ʒmonêse suʒâdint kitâ palinkimâ. Neuʒtenka tik pasakîti, kad vienaip ar antraip gîvent îra geriau, bet ʒmonêse tiesiog sukelti tâm tikrâ pasiꝭventimâ.

Gîdîti tik turêtû bûti iꝭimties dârbas. Ipatiai tik tuomet reikêtû gîdîtojû pagâlbos praꝭîti, kad kokia nelaimê bûtû atsitikusi, paveikslui, kad kas susiʒeides, rankâ ar kojâ lûʒes, kad kâm kraujas pasileides, ar kas tâm lîgu.

Taip savo uʒdavinî suprasdami, jie iꝭ lengvo ir numanîtû, kad mûsû laiku jû dârbas per daug îra neigimo pobûdio. Ne ꝭâlint ligâ turêtû bût vîriausiasis jû pasistengimas, ꝭâlint net visokiais nuodais, bet tvirtint iꝭmintingâ ʒmogaus gîvenimâ, ʒmogaus kûnâ îstatîti tarsi î gîvîbe ꝭelpiantias galias, î tîrû orâ ir vandenî, î saulês

šviesâ ir šilumâ, jâm duot sveikâ maistâ, butent pirm viso augmenû vaisiû. Pagaliau reikêtû ir suprast, kad chêmîos pâdarai gâli daug reikšti minerâlijoj ir gâl dâr augmenijoj, bet ne tše, kur gîvîbê ir sâmonîbê vîriausiejie îra dalîkai.

Kitas šios eilês luomas îra tasai, kurs paprastai vadinamas *mokîtojû luomu*. Jis vîriausiai tuo îra svarbus, kad tauton ateinantiems jauniems, bet ir kitiems ir senesniems ʒmonêms atveria tautos gîvâtos rûmus, taip, kad tie ʒmonês tad tše gâli pâtîs bûti tos gîvâtos tvirtintojais ir augintojais. *Mokîtojû uʒdavinîs îra, kiekvienâ tautos vaikâ padarîti tautos gîvîbês veiksniu, kûrîbos tarnu.* Šî reikêtû kiekvienâm mokîtojui nujêgti kaip savo gîvenimo esme.

Tâm reikia vaikus pradioje taip augint, *tarsi jie visi bus vêliau tik nariais produktîvos eilês luomû.* Visi kûdikiai nori bet-kâ dirbti, kâ-nors kurti šiame pasaulîj. Tâm kûdikis ʒîmiai linksta. Neproduktîvais îra tik silpnutiai arba kaip-nors sudarkîti ʒmonês.

Visas pamokinimas turêtû šitâ atboti. Didiausias mokîtojû nusidêjimas îra tas, kad jie slêgia jaunûjû judrumâ, jû darbštumâ, jû bandîmâ sau pasaulî kurti. Berods išaugusîsis mokîmo systêmas jau îra tai numânes ir stengiasi vaikû îpatingumâ atboti. Bet retai tik têra ʒmoniû, kurie mâto, kad visas systêmas iš šakniû îra netikes. Norima vîriausiai vaikâms kâ îbrukti, îteikti o labiausiai ir tik î âtmintî. Visi mêginimai šî-tâ pataisîti, turi dâr vis ʒaidimo pobûdius. Nujautiamas systêmo netikumas, bet tikima, jau daug pasieksiant jî tik vietose tetaisant.

Reikêtû pirma visai aiškiai omenîj laikît, kad *kiekvienas ʒmogus nori bûti savo saiko ir laipsnio mokslininku, menininku ir doros ʒmogumi.* O tai ne vien tiek, kad visa tai liktû vien tik psychiniu jo

asmens judêjimu. Ne, ir vaiko kûnas linksta tâm, kad kuo greitiau tâ kelti î regimâ pasaulî, kas viduje uʒgimes îra. Kiekviename ʒmoguje randasi âkstinas bûti kuo tobûlesniu ʒmogumi.

Ira berods visokiû ʒmoniû. Vieni nori tuojau visa, kas juose gîva, ir vîkinti. Kiti daugiau parimsta dâr savo mintiû ir ûpû gîvâtoj. Tai reikêtû atboti. Ir îra skirtumas tarp motrißkû ir vîrißkû. Motrißkos nori visa, kas jû vidû pildo, tuojau neßti î pasaulî ʒodiu ar vêliau krauju, vîrißkasis pirm viso savo veikimu.

I visa tai turêtû atsiʒvelgti pamokinimo systêmas. Nêra patartina sekti jau "ißmêgintus" takus. Nêra jie "ißmêginti," arba geriau pasâkius: ißmêginimas parodê, kad jie nêra tat, kas buvo laukiama iß jû. Pakrikusi dabarties kultûra ir mokinimo systêmas îra dvînutiu. Reikêtû aißkiai numanîti, kad mes stovime naujos kultûros angoje. Nepasidarîkime bereikalo sunkenîbiû, vilkdami su savim visus senosios kultûros rakandus! Kurio âkîs to neregia, tas turêtû nors rankû tßiupinêjimu bandîti tai suprasti.

Tik atsiminkime, jog "kultûros" ßalîse mokîklos didiausiajai vaikû dâliai îra baudiava. Vien dêl tos prieʒasties mokîmo systêmas ir taisomas. Kas atviromis akimis î jas ʒiûri, tas matîti turi, kad labai daʒnai mokîklos buvo ʒmonißkû gâliû slêgimas.

Pirm viso, jos neturêtû bûti tik pamokû îstaigos. Mokîklose vaikai turêtû augti, o ne vien kûnu bet ir jo galêjimais. Toliau jie turêtû jausmû-palinkimû-ûpû ir mintiû sritîje turtêti ir pagaliau: jû dvâsia-siela turêtû bût ʒâdinama. SSißion tai pasâkoma kitais negu paprastais ʒodiais, jeib kuo daugiau aißkêtû dalîko esmê. Svarbiau berods îra mokîtojo ʒmonißkumo bûtis. Kad tasai gîvas, visa savaime eina tikru keliu.

Dêl to, kas îpatiai pradioje labai îra svarbu, bûtent kûno auginimui ir miklinimui, turêtû minêtuose âmatininkû bendrâbutiuose bûti vaikâms progos pasidarbuoti, pagelbêti ar ir tik pasiʒiûrêti, kaip dirbama. Taip kiekvienas greitiau suras savo gabumâ ir jî apreikȣ. Suprantama, kad apie ȣî dalîkâ turêtûme dâr daug pasakîti. Bet ȣiȣion reikia kânkinties.

Protinimo sritîj esamas systêmas gana daug gero îra padâres. Tik reikia dâr paantrinti, kad nebûtû pamirȣtama vaikâms kiek gâlint teikt visokiû îspûdiû: regimû, girdimû, uʒuodiamû, ragaujamû ir sutȣiuopiamû. Ir kad reikia turtint jû jausmus, ʒâdint geriausius palinkimus. Akîlai turi bût blogiems atitraukiamas maistas, kad negalêtû îsibingêt. Toliau tad ir visokiû mintiû reikia vaikâms suneȣti, bet, o tai labai svarbu, jû gâliâ ʒâdint ȣioms mintims tvarkît.

Ʒmoniȣkumo ʒâdinimui tinka taipo-jau pâmokos. Bet jos neturi pasakît, kaip pasielgt reikêtû, bet parodîti, kaip kiti ʒmonês paveikslingai, bet kartais ir baisiai pasielge îra. Toliau labai svarbu, kad vaikai darbâvietêse, darʒuose ir laukuose, kur ʒmonês susitelke dirba, pastebêtû tikrâ dorâ.

Reikêtû gâl ȣiȣion ir pakalbêti apie îvairias mokinimo ȣakas. Bet paliksime tai kitai progai. Vien tai minêsime, kad labai svarbu îra vaikuose suruoȣti tikîbai galimîbe. Pâmokos tâm pradioj nêra tinkamos. Maʒiems vaikâms teturêtû bût laikomos tik trumpos pâmaldos. Toliau tad ir galėtû bût sâkomi pamokslai. Bet ne apie tai, kaip gîvent reikia. Tikîbos klausime vien svarbu, kad ʒmonês atjaustû dvâsinî esties malonumâ ir labumâ.

Vieȣasis auklêjimas ir protinimas gâli bûti, trumpai pasâkius, ȣitaip tvarkomas:

Pradedamoji mokîkla turêtû vaikus priimti jiems pabaigus 7 metus. Gâl ir bûtû gera tautai rûpinties

jaunesniû 5—6 mt. vaikû auklêjimu, bet neturêtû tai padarîti kaip daʒnai mânoma, "priruošiamos" mokîklos, bet praskiestas systêmas. (Mokîklai vaikus priruošt norêt, îra tikras viso auklêjimo nesupratimas.) Pradedamoj mokîkloj vaikai turêtû mokinties visa gerai pastebêti, klausîties, šnekêti, pâsakoti, braiʒîti, piešti, skaitiuoti ir šî-tâ dirbinêti. Vienu ʒodiu: pradedamasis mokslas turêtû vaikâ îvesti î gamtos gîvenimâ ir jâm leisti tše, kiek jo âmʒiui pritinka, ʒmoniškai apsireikšti.

Tas mokslas neturêtû trukti visus metus, bet vis tik kelias savaites, po kuriû vaikai galêtû vêl laikâ namiej pabûti ir tše darbuoties. Mokîklos ir namû laikai turêtû keisties, atsiʒiûrint î metû laikus.

Nereikêtû bijoti, kad vaikai pamirš, kâ išmoke. Naujai kultûrai bus svarbiau, kad ʒmogus daugiau galêtû negu ʒinotû. Tiktai tie ʒmonês, kuriems ʒinojimas bus ir pats galêjimas, turêtû ir ʒinias krauti î âtmintî. Galêjimâ skirkime nuo mokêjimo!

Pradedamasis mokslas galêtû trukti ketveris metus. Rašîti ir skaitîti vaikai tik teturêtû mokinties tretiais ar net ketvirtais metais. Ankstîbas râšîmas ir skaitîmas, kaip jis paprastas îra, ʒmogui uʒveria tarsi visâ gîvenimâ ir jâm tepalieka râštû langutius.

Kiti auklêjimo ir protinimo laipsniai turêtû tuo atsiʒîmêti, kad jû mokiniai keistû mokîklâ gâl pusmetiais su pasidarbâvimu patiame gîvenime. Pirmais trejais metais (12—14) vaikû praktikos darbai turêtû bûti tik pagâlba tokiuose dalîkuose, kuriems jie linksta. Taip kiekvienas galêtû geriausiai išmêginti, kâm jis tinka. Ir bûtû toks dârbas geriausias kvotimas. Neuʒimtû tad ʒmonês gîvenime vietos, kuriai jie visiškai netinka.

Nuo 15-metû šie dârbo tarpai jau turêtû visai rimtai bût pildomi. Kiekvienas mokinîs turêtû jau tautai naudos atnešti save miklindamas. Svarbu tše šî pastebêti, kad

ȝmogui labai naudinga tâ, kâ jis suprâtęs îra, tuojau ir veikimu apreikȢti. — Mokslas turêtû dabar jau visai aiȢkiai vesti mokinius î kultûros paȝinimâ ir supratimâ. Vaikû dârbas bûtû jau dalîvâvimas toj kultûroj.

Vêl galêtûme mokslui skirti ketveris metus (15—18), prie kuriû tad galêtû prisidêti tolimesni treji mętai, kuriais mokiniai tiktai trumpomis atvangomis pasiliktû prie grîno protinimo ir mokslo, jau pâtîs visomis jêgomis jî sau imdamies. Nêsa labai svarbu, kad mokslas nebûtû vaikâms brukamas, bet kad jie pâtîs jo ieȢkotû ir îsitiektû.

Kvotimû nereikêtû. Kas nenorêtû ar neîstęngtû ȝengti tolîn, galêtû kiekviename laipsnîje ir pasilikti gîvęnime veikêju, kurs savo dârbâ dâro, kaip jis iȢmâno. Kurs savîj jautia daugiau galimîbês, savaime visa naudos pasitobûlinimui.

Tikrasis aukȢtiausias mokslas turêtû bûti teikiamas tiktai tiems, kurie îra baigę 21-mts. Jis galêtû kiekvieno bûti naudojamas, kaip jis sau nori.[5])

Kaip augantiems, taip ir uȝaugusiems kaimo ȝmonêms turêtû bûti teikiamas mokslas. Kaip darbâbutiai nêra vien uȝaugusiems, taip mokîklos ne vien vaikâms skiriamos. Mokîklose tinkamâ dienâ ir vâlandâ turi bût aiȢkinami visokie gîvęnimo, îpatiai sveikâtos, pasaulio supratimo bei doros klausimai ir uȝaugusiems.

Mokîkla turêtû bûti ir vieta, kur męno gaminiai bûtû mâtomi ir aiȢkinami, poêmai, apîsakos paskaitomos, drâmos vaidinamos. Vaizdai ir plastikos darbai turêtû laikais keliauti nuo vienos mokîklos î kitâ. Daug reikêtû ir kinematografu naudoties protinimo ir dorinimo reikalâms. Tik netinka tiems tokie dalîkai, kurie ȝmones nuo pikto gâsdintû. Teigiamai reikêtû ir ȢiȢion dirbti.

---

[5]) Maȝ-daug taip raȢiau jau Lietuvos Aide II-nr. 1918 mt. Bet kiek matiau iȢ atgarsio to râȢinio, nebuvo numanîta, ko norêjęs.

Kitâ 8ios eilês luomâ sudâro *teisêjai*. Bet vîriausias jû uʒdavinîs neturêtû bûti teisti. Jie taip-gi îra kitû ʒmoniû gelbêtojai. Pirm viso jie turêtû ʒmonêms teikt pamokû apie dorâ sugîvenimâ. Ir ʒâdint ʒmonêse atjautimâ, kad kiekvienas ʒmogus savo pasielgimu turêtû vien skaidrinti draugijinî gîvenimâ kûno, ûpû, mintiû sritîse, bet ne bloginti, kitû ʒmoniû neapter8ti, neîvelt î netikumus.

Jeigu kada-nors ʒmonês î gin8â parêje îra, pirmas teisêjo dalîkas nêra atsvert, kieno tiesa, kieno t8e netiesa, bet gin8â nuguldît. Jei tai nesiseka, tada reikia sprest. Kur nusiʒengimû îra, t8e pirm viso svarbu, ʒmonêse ʒâdint supratimâ jû nusiʒengimo. Tâm ir tik turêtû derêt bausmês uʒdêjimas.

Kaip kiti, taip îpatiai ir teisêjas negalêtû bûti teisêju, jeigu patsai savo gîvenime nebûtû visi8kai teisus. Ʒmogaus protas ir tik tuomet îra pilnai skaidrus, kad ʒmogus pasistengia bût kilnus ir îne8t î ʒmoniû draugijâ auk8tiausiâjî ʒmoni8kumâ. *Tiktai tas ʒmogus, kuriame pilnai sutaria, kâ jis jautia ir mâno, su tuo, kâ jis sâko ir dâro, gâli tikrai spresti savo uʒdavinî, bûti teisingas ir ʒmoniû sântîkiuose tvirtinti skaidrûjî ʒmoni8kumâ.*

Pagaliau îra ʒmoniû gelbêtojû eilêj dâr vienas luomas. Jo uʒdavinîs îra ʒmones *8ventinti*, jeib jiems bûtû gâlima pareit î bûtî, kurioj nujaustû, jog jiems arti îra visos esties auk8tîbê ir 8ventîbê. 8itâ luomâ gâl reikêtû vadint *8ventiû luomu*.

Ʒmonês, tâm tinkami, turi pâtîs atjaust sântîkî su esamîbês pâgrindu, su esties esme. Tuomet jie bûdami kokioj-nors draugijoj savaime jâ 8ventîs. Negâli bûti tuo tarp daug tokiû ʒmoniû vienoj tautoj. Bet be jû nêra nei viena. Tik rodos, kad mûsû laiku nêra visi, kurie tâm pavadinimui îra atsidâve, jâm ir tinkami.

Rodos neturêtû tâm bûti skiriami ʒmonês pirm kol nepasieke 30 mt., ir neturêtû bût leidiami eiti vieni to luomo pareigas, neturêdami 40 mt. Išimtiû berods gâli bûti ir tše.

Šitâm luomui darbâvietê turêtû bûti taip-gi kiekviename didesniame kaime. Kaip ten randama dirbîkla ir mokîkla, taip tše turi stovêti ir šventîkla. Ir ji turêtû bûti puošta tuo, kas kilniausio tautos menas îra gamines. Vaiškiausius veikalus reikêtû rasti šventîklose. Pati troba turêtû taip bût kurta, kad îêjes ʒmogus tuojau taptû keliamas tarsi î kitâ, aukštesne, skaidresne gîvenimo sritî.

Šventîkla turêtû bûti prieinama dienâ ir nâktî. Bet tikrais laikais minimo luomo ʒmonês tše turi eiti savo pareigas ir visomis galiomis ʒmonêms teikt tikrâ pašventinimâ.

Ʒîmioj tautos krâšto vietoj turêtû bût statîta vîriausioji visos tautos šventîkla, kuri reikštû tautos vidurî. Šale jo, tarsi jos prieangis, galêtû stovêti aukštiausioji mokîkla su vîriausiu meno trobesiu.

Kaip visi kiti, taip ir šios eilês luomai dalinasi î tûlus skîrius, kuriû vienas maʒiau, kitas daugiau apreiškia viso luomo dvâsiâ ir prâsme.

Tarnautojû luomû eilê.

Kaip matît, paprastiejie luomai šišion visai kitâ vietâ turi, negu senosios kultûros draugijoj. Ir nebêra paprasto darbininko luomo. Visi îra darbininkai. Jie skiriasi pagal tai, kâ jie apreiškia. Gâl, kad jie vienur ir kitur bus padejêjai, bet jau ne sau luomas, tik luomû dalis.

Ir tarnautojû luomû eilêj bus jû. Bet ir tše jie kitakâ reiškia. Pirmutinis, ar gâl sakîsime apatinis, šios eilês luomas îra krâšto ir tvarkos gînêjû ʒmonês. Ira tše visokiû laipsniû, bet nedidê jû reikšmê. Jie tada

bus garbingesni, kad jie kuo ßirdingiau ir su didesniu pasißventimu tarnaus tautos gîvâtai. Neturês jie kaip seniau girties savo galîbe. Jû uʒdavinîs îra kitus ginti ir saugoti.

Kartais atsitinka, kad visi tautos vîrai turi ginti tautâ. Bet bus tai ißimtis. Iß tikrûjû tauta ginama ne jos ginklû, bet aukßtiausiosios jos gîvîbês. Jeigu ta kiek paaugusi ir stipri, tad tokia tauta nêra nuveikiama. Visus vîrus krûvoj miklinant tautos apgînimui, bûtina, kad jû bûvio vietos, jû bûklês, nebûtû nedoros perîklos. Turêtû tâm dalîkui uʒtekt paskutiniû laikû "galingûjû" valdiavû patîrimai.

Kitas ßios eilês luomas îra prekîbos ir piningû dalîkû tarnautojai. Manîta, kad jie eina pareigas, kurias jiems uʒduoda valdiava arba bet-kuri bendrovê. Nêsa tik taip ßio luomo ʒmonês gâli, apskritai imant, lengviau pasilikti naudingais tautos vaikais. Ißimtiû berods vienur ir kitur.

Kitâ dâr luomâ, kurs ßißion priklauso, sudâro visi valdininkai, ʒemesni ir aukßtesni. Jie îra doros ʒmonês, kitiems tikimai tarnaudami ir pilnai atjausdami, kad jie gîvena kitû, o ne kiti ʒmonês jûjû naudai.

Ipatingas luomas pagaliau îra dâr ßioj eilêj tas, kurs visuose eina senu papratimu sâkant uʒveizdâvimo arba ir valdîtojû pareigas. Tik jû dârbas turêtû bûti visißkai kitas negu senûjû laikû atitinkamû ʒmoniû. Tße jie buvo neigimo bûdo ʒmonês. Beveik vien jie ʒiûrêjo, ar ne ißvîs, kad kas nukrîpsta nuo patiesto jâm kelio. Dabar ßitie ʒmonês turês kaip koks gaivinimas nuolatai kituose ʒâdinti dʒiaugsmâ ir norâ, kuo tobûliau atlikti savo dârbus.

Prie ßito luomo reiks ir tuos ʒmones skaitîti, kuriû uʒdavinîs bus ʒiûrêt, kad ʒmoniû sântîkiû tvarka nesustingtû, nepasidarîtû tikslu, bet liktû sâlîga ir

priemone ʒmoniû kilimui. Kartais tvarka ir gâli bûti labai gera. Bet ji naikina ʒmoniû saviškumâ, jû veiklumâ, jû iniciatîvâ. Ʒmonês pâtîs nebeîstengia înešt î gîvenimâ vaiškiausias savo jêgas, nebenori dalîvauti toj tvarkoj. Tai reiškia, ta tvarka îra jû ʒmoniškumâ smelkusi. To reikia vengt. Tvarka turi nuolat aukštiausias ʒmoniû jêgas ʒâdinti.

Kaip šito luomo ʒmones savo uʒdaviniui parinkt? Ʒinoma, jie turêtû dalîkû, visû valdiavos gîvenimo šakû ʒinovai bûti. Bet vien tat jû nepadâro tinkamais tokioms vietoms. Jeib iš jû galêtû uʒgimti uʒmânîmai naujo, geresnio, tinkamesnio tvarkîmo, naujû gîvenimo dêsniû, jie turi bûti aukštiausios doros, vaiškiausio ʒmoniškumo ʒmonês. O tâm bus tat paʒîmîs, a r j i e s a v o ʒ o d i a i s i r d a r b a i s d a u g i a u s u v e d a a r s k i r i a ʒ m o n e s, a r j i e ʒ m o n i û s â n t î k i u s h a r m o n i z u o j a a r g r i a u j a.

Kas tik taip sau pasišnekêdamas kitâ nutaria ar su pasimêgimu skelbia, kâ kiti blogo apie kâ-nors pasâke îra, tas tikrai netinka šitâm tarnautojû luomui. Bûtina îra, kad jis îneštû î tautos gîvâtâ gîvîbe, kuri visa nušvietia ir groʒina, tai reiškia, tvarkâ tobûlina. Ʒmonês šio luomo turi bût menininkai, kuriû materialas îra ʒmoniû sântîkiai. Visi didiejie valdiavos vîrai seniau tokie îra buve. Tikslingai tvarkîta valdiava îra graʒiausias meno veikalas.

Tautos vargšai.

Ira visose tautose ir tokiû ʒmoniû, kurie nieko savo negâli înešti î jû gîvatas. Ira jie gâl dvâsios ir kûno paliegêliai. Tatiau jie labai svarbûs îra tautos nariai. Seniau buvo mânoma, kad jie turi bût šâlinami iš šio pasaulio. Nêra tai tikes dalîkas. Visumet reikia omenîj palaikîti, kad nêra šâlinta gîvîbê iš visumos, kad jos pavidalas naikintas.

Silpnumâ ir ligotumâ reikia gîdîti arba kantrumu neßti. Tada tuo atskiro ʒmogaus ir visos tautos dvâsinê galia augs ir tvirtês. Dvâsios ir kûno paliegêliai îra tautai tikras uʒdavinîs. Jî ʒmonißkai sprendus, tauta ʒîmiai pakîla.

Kitas tikrai apgailêtinas luomas îra doros silpnutiai ir ligonîs, tai esti piktâdariai. Jie aißkiai parodo, kiek tauta verta. Kuo daugiau jû îra, tuo ʒemiau stovi jinai. O kad tauta moka jû skaitiû mâʒinti, tad îra tikra, jog ji atsigauna. Tik reikia gerai suprasti, kurie ßitâm nelaimingiausiâm luomui priklauso. Aißkiausiai jo vertê mâtoma, mêginant ar jo ʒmonês nors kiek ʒmonißkumo îneßa î gîvenimâ, ar jie jî tik naikina.

Gâl ir palîginant î produktîvus luomus, jû vertê aißkês. Iß tarnautojû bei gelbêtojû reikalaujama ʒîmios doros. Produktîvi ʒmonês veikiau gâli atitaisîti paklîdimus. Todêl paprastai jiems ir nusiʒengimai ne tiek priskaitomi. Prieß produktîvus ʒmones kiti îra atlaidesni. O tai iß teisingo atjautimo dalîko bûties. Ʒmogus greitiausiai pasitaiso, gaudamas progos pasidarbuoti produktîvû ʒmoniû gîvenime, îpatiai laukininkû ir âmatininkû.

Prie neproduktîvû luomû reikia skaitîti paveikslui vagis, plêßikus. Dâr nêra vagim ir plêßiku, kurs vienâ kartâ îra voges, îpatiai kad ißalkis ar kitas vargas îra jî vertes taip pasielgti. Bet kuomet vogimas ir plêßimas îra geismo dalîkas, tad tie ʒmonês sudâro jau tikrâ luomâ.

Ipatingâ vietâ uʒima dâr pirkliai ir advokâtai. Ʒmonißkoji jû vertîbê îra nuolatai paojuje silpnêti ir ʒûti. Todêl tokia tauta, kurios vaikai vîriausiai îra tû luomû ʒmonês, labai mâʒa tereißkia ʒmonijos pâʒangai. Ir svarbu labai îra, jeigu tauta nori kilti, kad jos pirkliai taptû tikrais tarnautojais ir advokâtai gelbêtojais. Tuomet

abu luomu bûtû tautai labai naudingu, ir tû luomû ʒmonês îpatiai kilnûs. Bet aiȣku, kad jû dârbas beveik vien seka atskiro ʒmogaus naudâ, be to jis ir nêra produktîvas. Pirklio mânîmas sukasi visai tik apie turtû sukrovimâ.

Tokiais laikais, kaip juos kâ tik praleidome, pirkliai su maʒais iȣimtiais tâpo tikrais apgavikais ir plêȣikais. Gâl dâr knîgû pirkliai, kurie nustatîtus piningus teima uʒ knîgas ir kurie, savo ranka prekiaudami, nori î ʒmones neȣti gerus raȣtus, turi bûti ȣiȣion menami. Jie îra taipo-jau tarnautojai. Visi kiti tokiais tik tampa, kad jie prekiaudami savo naudâ visai pamirȣta ir vien tesirûpina, kaip saviȣkiems kuo geriau patarnâvus.

Aiȣkiai pastebêt doros silpnêjimas tuose ʒmonêse, kurie kuriantîjî arba gelbêtojû luomâ apleidia ir tampa geȣeftmacheriais. Silpni ʒmonês turêtû jû saugoties, kiti su jais apsieiti, kaip su labai sunkiai sergantiais.

Bet visû opiausias tautos kûno skaudulîs îra smuklininkai. Jie îra menkiausio ʒmoniȣkumo ʒmonês. Vâgîs, plêȣikai ir kiti paima kitiems tik turtâ, bet smuklininkai jiems ʒudo ir protâ. Nuo tokiû ʒmoniû reikia apsivalîti. Ir tȣe jau ne vien pagailêjimas uʒtektû, bet jau tikros bausmês. Reikia suprast, kad smuklininkas ʒudo ʒmoniȣkumâ. Todêl jis turêtû pilnai atjausti, kâ tai reiȣkia, kad kiti nêra ʒmoniȣki. Gâl bus ne per daug jiems kelioms dienoms leist kentêt Tantalaus kantias. Bet geriau gâl bus, kad visi ʒmonês î juos ʒiûrês, kaip î didiausius visos tautos vargȣus. Ʒinoma, vieȣbutio sâvininkas nêra jau smuklininkas.

Berods gâlima juos teisinti, sâkant, ʒmonês nori gert ir apsigerti. Teisîbê. Tik ȣis noras sukîla ir nîksta. Ir visi kiti ʒmonês turêtû gelbêt ȣî norâ ȣâlint. Smuklininkas prieȣingai nuolat laukia, kad kas ateitû ir gertû. Jis îra gundîmas, kurs perdêm veikia.

Noras apsisvaigint îra tikras nuostabumas. Ʒmogus nepakelia sâmonês skaidrumo, kad jis nêra dâr pasiekes tikro ʒmoni8kumo laipsnio. Bet gâlima jî apsaugot nuo apsigêrimo arba ir kito apsinuodîjimo. Reikia teikt îpatiai kilnû turinî jo sâmonei.

Valdiava todêl turêtû rûpinties, kaip auk8tiau jau ai8kinta, uʒaugusiems visoko i8 kultûros turto suteikt. Mokîklos turêtû tâm derêti. Kad ʒmogus pasimêgs kitais patîrimais, mokslu ir menu, jis nelinks girtâviman, jeigu ne sukels îpati8kâ tro8kulî gâl maistas ar kits koks gîvenimo dalîkas. Bet tada lengva nuo to saugoties, jei tik norima.

Ir mêsininko dârbas îra labai abejotinos vertîbês. Sunku bus i8vengt ʒiaurêjimo. Bet mêsininkû ir nereikêtû. Kurs mêsos vâlgo, pats turêtû ir piauti bei skersti.

Taip 8ie luomai nêra gîvîbês ir paʒangos, bet kliuvimo luomai. Berods reikia pirkliû ir kitû. Bet jie turêtû pasistengt, kiek tiktai gâlima, kitiems patarnauti ir saikiais bût, nuolat apveikdami godâ. Tuomet jie gâli savo ʒmoni8kume net greitiau dâr patvirtêti negu kitû luomû ʒmonês.

Pagaliau reikêtû pastebêt, kad kiekvienas ʒmogus tûliems luomams priklauso. Ir îra tai labai svarbu. Tuo kiekvienâm duotos sâlîgos i8kopt i8 paojaus.

Tvarkos nustâtîmas.

Kaip ʒmoniû luomai pagal tai skiriasi, kiek jie ʒmoni8kumâ rei8kia, taip ir turêtû visi sântîkiai apskritai nustatîti ir dêsniai kaip teisês pareik8ti bût, î tai atsiʒvelgiant. Ʒmoniû sântîkiuose turi kuo ai8kiau atsiʒîmêt ʒmoni8kumas ir nuolatai tvirtêti. Tai turêtû bût visos tvarkos pâgrindas. Bet îra visokiû ʒmoniû. Tûli nieko neʒino apie ʒmoni8kumâ arba jî visai savaip supranta.

Ir stojas klausimas, kaip sutelkus taip îvairiû ʒmoniû norus. Bûtina, kad ʒmonês su viens kitu tartûsi. O kadangi negâlima visai daugîbei tart, reikia rinkt âtstovû. Turêtû tai padarîti ne perjauni ʒmonês. O renkami tegalêtû bûti tik turintiejie nors 28 metus. Kad rinkimo bûdas ir priruoȣimas turêtû kitas bûti, negu koks jis priimtas, rodos aiȣku. Bet lai pasiliks ir toliau, koks jis dabar îra! Savaime jis virstû kitokiu, kad bûtû renkama iȣ âtʒvilgiû, kurie ȣiȣion menami.

Vokioj paskutiniais metais pagarsêjęs manîtojas Rudolf Steiner pataria rinkti kelis parlamentus, sakîsime tarsmus arba tartuves, o tai todêl, kad nebûtû supinami oikonomîos klausimai su îstâtîmû leidimu. Rodos tai labai atbotina. Turêtû bût atsiʒiûrima î tai, kas jau dârosi. Atskiri luomai tvarkosi ir pasirenka savo atstovîbę. Ir per jâ tad luomai su luomais târia.

Bet rodos, tai neuʒtenka. Pirmiejie trîs produktîvos eilês luomai turêtû be to dâr savo tarsmâ turêti, taipojau atitinkamiejie luomai antrosios ir tretiosios luomû eilês. Tie tarsmai turêtû svarstîti pirm viso tai, kaip visa tvarkius, kad kiekvieno luomo uʒdaviniai kuo geriau bûtû sprendiami. Ir todêl labai svarbu, kad îstâtîmai gimtû iȣ patios tautos o nebûtû paimti kaip seniau iȣ Romos. Negâli vienos tautos teisês bûti ir kitos. Rusijos, paveikslui, Lietuviâms bûtû tikri nuodai. Oikonominê klausimai, îstâtîmus duodant, turêtû bûti tik antros eilês dalîkai.

Produktîvû luomû tarsmas su savo valdia ir uʒmezga sântîkius su kitomis tautomis arba valdiavomis. Jie ir nustâto savo luomâms mokesnius ir visiems algas. Kiti luomai pagal tai tad sutaria savo mokesniû aukȣtumâ. Kurs produktîvû luomû âtstovas târia uʒ mokesnius, kuriuos pats nenori mokêti, tas, tâm apsireiȣkus, nebêra

tinkamas atstovîbei. Kas ko-nors iš kitû reikalauja, turi bûti pirma parodes, kad jis pats tai visumet dâro.

Menininkû; šventinimo ir uzvaizdos zmoniû âtstovai su zîmiausiais minêtûjû tarsmû âtstovais sumâno tuos îstâtîmus. kurie tvarko zmoniû sântîkius nieko bendro neturintius su turtais.

Šie trîs luomai, bûtent menininkû, šventinimo ir uz-vaizdos zmoniû luomai, îra visos tautos globami. Bet jiems tik labai saikiâm gîvenimui teturi bût skiriamos algos iš valdiavos turto. Jeigu kurs menininkas arba valdîtojas ir kiti atitinkamos rûšies zmonês geidia daugiau turto, tad iš to matît, kad jie nêra tinkami savo luomui.

Nêra didesnio dziaugsmo kaip to, kurî menininkas jautia, kad jis kâ gâli kurti. Kurs todêl kito dâr dziaugsmo ieško, tas to nêra dâr patîres ir nêra tikes menininkui. Veikiau jis turi bûti išâlkes negu persotus. Geriau, zinoma, kad jâm îra saikiai ir ramiai gîventi.

Kas apie menininkâ pasakîta, tai daug daugiau dâr reiškia šventinimo zmonêms. Nêra gâlima, kad zmogus galêtû derêti kitiems šventinimui, pats nebûdamas šventas. O šventas tik têra, kurs nieko negeidia, kurs îra patîres tâ pilnîbe ir gausumâ anapus esamîbês kraštû.

Uzveizdauja ir vîkina kiekvieno luomo ir kiekvienos luomû eilês tvarkos nustâtîmus vîrai vîriausiojo valdîtojo pašaukti. Tarsmai gâli prieš jû pašaukimâ atsiliepti. Bet jei tris kartus po viens kito zmonês siûlomuosius îra atmete, ketvirtuosius turi priimti. Ir jie paskirtâ laikâ valdo krâštâ.

Suprantamas dalîkas, kad šio râšto zvilgsniu tas valdîmas visai kitas bûti turi negu praeitû laikû. Jâm turi pirm viso rûpêti, kaip sušaukus zmonêse pasistengimâ, kuo aiškiau apreikšti zmoniškumâ. Todêl pradioje bus svarbu pavîzdingâ zmoniû pasielgimâ viešai skelbti,

vardû nemenant. Blogâ veikimâ vieSai aiSkinti, nêra tinkama. Ir laikraStiai, kurie apie piktus dârbus râSo, arba kuriuose ʒmonês vaidîjasi, apsiʒodiuoja, turi bûti uʒginami.

Valdîtojai. Kas valdîtojû pareiga îra, tat Siek-tiek ir praeitais laikais buvo aiSku. Tik abejojama dâr tuo, kaip valdîtojas valdiavai teikiamas. Vieni nori, jis turîs bûti tautos renkamas, kiti, jis turîs jai uʒgimti. Ʒinant, kad tauta îra sudêtas dalîkas ir kad ne jos visata, bet atskiras ʒmogus apreiSkia kartais giliausiâjî jos tikslâ, pasirodo abu bûdu netinkamu. Rinkdama valdîtojâ, tauta paprastai nesirenka didvîrio. Pasilaikîdama Seimâ, iS kurios turi jai gimti valdîtojai, ji daʒnai sau kenkia. Nêsa tiejie, kartais save teisingai matîdami parêjusius iS Dievo malonês, to paties netiki apie kitus ʒmones, ir jau tuo pasidâro neteisingais.

Kaip tik atskiriame ʒmogûje uʒgimsta tautos valia, taip ir tik tokiu keliu stojasi tautai valdovas. Tiktai patsai vienas ʒmogus gâli save padarîti tautos valdovu. Didiausiejie pasaulio valdovai lig Siol tik taip teuʒêmê savo vietas. Tik taip tâpo Caesaras valdîtoju. Ir tik taip teuʒkopê Napoleonas ant Fransijos sosto. O jie toli dâr nebuvo tobûli ʒmonês. Todêl buvo ʒinomasis toks jû ir gâlas.

Svarbu îra tat, kad vienas ʒmogus atjaustû valdîtojo uʒdavinî. Ira berods daug, kurie norêtû tautâ valdîti. Kaip seniau aiSkinta, kiekvienas ʒmogus trokSta sau pasaulî kurti. Todêl reikia suprasti, kurs galêtû bûti tikras valdîtojas. AiSku, kad toksai iS pat jaunû dienû jau tuo îra ʒîmus, kad save pâtî suvaldo. Tai pagrindinê jo îpatîbê. Toliau tad jis paauges ir turêdamas savo gîvenimo skritulî, turi tSe bût apsireiSkes valdîtoju.

Nebus tai tat, kad jis kitus ʒmonês bandîs savo norâms ir tikslâms pavergt, bet kad jis ʒmoniû sântîkiuose tâ padarîs, kâ menininkas savo materiâlui. Jis turi jiems suʒâdint pilnesnî ir aukŝtesnî ʒmoniŝkumâ. Todêl jis pats turês bût ʒmogus, kurio asmenîj virŝû palaiko jo dvâsia-siela, kurs îra harmoniŝkas ʒmogus, ir kurs nuolat ʒmonêse tik tvirtina harmonîâ. Jeigu valdîtojo sûnus tokî pobûdî apreikŝtû, jis pirm visû turêtû pasistengti po savo têvo galvos tautâ valdîti.

Suprantama, kad jâm ir turi bût iŝminties bei tvirtumo. Vienas svarbiausiûjû valdîtojû pobûdio paʒîmîs îra tai, kad jis visai nêra prieinamas ʒmoniû pagîrimui ir papeikimui. Jis turi grieʒtai galêt veikt ir prieŝ bitiuliû norus ir palinkimus. Jâm turi rûpêti ne jo, bet tautos gîvâtos lâbas; ne ʒmoniû smagumas ir târiama laimê, bet jû paʒanga, jû dvâsios kilimas; ne jû laisvê, bet jû dîkîbê.

Svarbu berods, kad jâm uʒimant valdîtojo vietâ, ir kaip nors prasitartû visi tautos vaikai. Tarsmû balsai tâm neuʒtektû. Bet tauta tegalêtû apsireikŝt neigiamu bûdu, kadangi ji valdîtojo pasirinkt nenujêgia, tiktai jî atmesti. Bet siundîmû neturêtû bûti. Todêl nustâtius dienâ, kada bus tauta paklausiama, norimo valdîtojo vardas tik teturêtû bûti vieŝai skelbiamas kelias vâlandas pirm atklausimo. Tautai neigiant vienâ ʒmogû, jai gâli bûti siûlomas ir antras. Tretiasis ir neigtas uʒima valdiâ nors metams. Tautai neneigiant siûlomo valdîtojo, tasai jâ valdo septînis metus, bet gâl ir visâ savo âmʒiû.

Tuo berods nêra visa padarîta. Iŝ tikrûjû îra gîvai ir augantiai tautai visumet kitas dâr valdîtojas. Jis nesiima valdiavos. Ir negeidia valdîtojo vietos. Jis dirba kitâ dârbâ, bûtent augina savo dvâsioj ir sieloj kiek tik îmanîdamas ʒmogaus didîbe. Ta jo galia îra iŝ tikrûjû tautos siela ir jos valdîtoja, berods ir jos gîvîbê bei

stiprîbê. Jis îra visumet tikrasis tautos valdîtojas. Bet ir jis nêra tuo be tautos sutikimo. Atmesdama visa, kas kilnu, aukSta, vaiSku, atmeta ji ir jî. Berods tuomet ji ir save pasmerkia ʒuvimui.

Kelios valdiavai pagrindinês mintîs.

Ira didis skirtumas tarp minêtojo tautos sûnaus ir ʒemiausiojo jos vaiko. Jis îra vienas savo vaiSkume, kitiems esant daug. Ipatiai tûjû nêra mâʒa, kuriû gîvenimo tikslus nustâto kûno ir geismû reikalâvimai. Toli tiems ʒmonêms, kol nebenorês gauti, bet teikti. Bet visiems turi tarnauti valdiava. Visû norai turêtû krîpti nors iS lengvo kilnîbên, ʒmoniSkuman.

Todêl valdiavâ kuriant ir taisant, labai svarbu Sî omenîj turêti: Valdiava turi bût kiekvienâm tautos vaikui geriausia ir tinkamiausia sâlîga ir priemonê apreikSt aukStiausiajâm jo ʒmoniSkumui.

Tokiai valdiavai sudarît, turi bûti kvietiami ir telkiami visû ʒmoniû norai. Tiejie turêtû sueiti î tikrâjâ sântarâ ir sâklausâ. Net norai tû ʒmoniû, kurie vien seka savo troSkimus, turêtû bût naudojami Siâm tikslui. Ir taip tad reikêtû surasti gîvenimo tiesas ir pastatîti atskirû luomû ir ʒmoniû teises, kuriomis jie gîvendami turêtû vaduoties.

Kâ kiekvienas nori ir dâro, turi bûti tat, kâ kiekvienas kitas galêtû norêt ir darîti; o tatiau kiekvienâm bûtû smagu gîventi.

"Visa, kâ jûs norite, kad ʒmonês jums darîtû, darîkite jiems."

Joks ʒmogus neturêtû bûti kitâm daugiau priemonê jo tikslâms, negu jis patsai jâm.

Jeigu koks îstâtîmas privertia ʒmones jî daʒnai perʒengt, jis turi bût ȣâlinamas; jis nêra teisingas.

Visa, kas tautoj îra, ir kas gâli derêti atskiro ʒmogaus aukȣtinimui, turi jâm bûti prieinama. Vien tat, kad jis tâm dâr nêra prinokes, galêtû tȣe padarîti skirtumû.

Pirmiausioji kiekvieno ʒmogaus tiesa turêtû bûti tat, kad jâm leidiama dirbti pagrindiniâm valdiavos tikslui. O dirbti savo bûdu, taip kad jaustûsi smagus, tai turêtû reikȣt, kad jo darbu sukiltû aukȣtiausias jo gîvîbês pajautimas, bûtent ȣventas dʒiaugsmas.

Ir dirbant prastiausiâjî ďârbâ, ʒmogui turêtû bût numanu, kad jis tarnauja visos tautos lâbui, o visa tauta jo dârbo svarbumâ atjautia.

Visi îstâtîmai, visos îstaigos turi augt iȣ tautos esmês. Niekumet neturêtû bût skolinama iȣ kitû tautû. Kâ kitos tautos turi gero, tegâli derêti râginimui atitinkamâ savo gerâ gaminti.

Kiekvienâm tautos vaikui turi bût laiduota tiek, kad jo kûnas saikiai gîvendamas gâli iȣmisti. Toliau jâm turi bûti progû, jo jausmâms supties graʒiu bûdu, jo geismâms bût patraukiamiems î tokius dalîkus, kurie ʒâdina ʒmoniȣkumâ. Jo mintiû gîvenimas turi galêti nuolatai turtêti, jo protas ir jêgos bût miklinamos.

Pagaliau îra bûtina, kad kiekvienâm ʒmogui, gîvenantiâm su kitais, jo mânîmas, iȣmintis ir valia augtû ir stiprêtû, kad jo meilê, groʒê ir labumas, teisingumas, skaistîbê ir kantrumas visaip apsireikȣtû ir îsigalêtû.

Bet neturêtû bût vertiamas nei vienas geruman. Ir nei vienas, kurs îra apreiȣkes savo vertîbe, neturêtû pasilikt be dalies iȣ ʒmonijos lobio.

Vienok valdiava tâm suteikia skausmâ, kurs dirba prieȣ pagrindinî jos tikslâ, kurs ʒmoniȣkâjâ savo paties vertîbe ʒemina ir naikina, ir apterȣia arba silpnina kitojo

ʒmogaus ʒmoniškumâ. Jâm teikiamas skausmas turi jâm duot atjaust, kad jo pasielgimas îra nuodêmê.

Visi išvadiojimai î nedorîbe, visi apsirijimai ir apsigêrimai îra tokie nusidêjimai. Nusikaltusiejie ʒmonês turi išmokti suprast, kad jie priešinos kûribos veikimui. Tâm netinka paprastos bausmês. Silpnos dvâsios ʒmonês turi bût vertiami kokî-nors naudingâ dârbâ atlikt.

Sunkiausia nuodême turi bût laikoma, kad kas-nors su pilnu ʒinojimu viešai laikraštiuose îra melâ skelbes. Toks ʒmogus tautos turi bût ilgâm apleidiamas.

Gimties sântîkiû nešvarumas turi bût priskaitomas vîriškâm. Jis turi pakest visâ gêdâ ir papeikimâ, mergaitei prarâdus savo prigimties nepalietiamîbe.

Visa, kas gâli sukelt gimties sântîkiuose îtampas, turi bût vengiama. Todêl vaikai iš maʒû dienû turêtû priprast prie nuogumo. Nuogumas tad nebûtû erzinimo dalîkas.

Ir vaikâms svarbu ʒinot, kad ʒmogus îra asmenîbê pareinanti iš dvâsios gelmiû, jo kûnui augant iš motînos, têvui suʒâdinus kûrîbos galias.

Vîriausias valdiavos rûpesnis ne turêtû bûti apsaugot kiekvieno ʒmogaus turtâ ir laisve, bet jo dvâsios ir sielos kilnumâ ir, kad tasai îsigalêtû.

Ʒmoniû vertîbei suprast, turi bûti ʒiûrima î tai, ar jie nori vîriausiai, kad jiems kas tektû, ar kad jie kâ teiktû.

Apreiškimas ir menkiausio pavîdo parodo ʒmogû ne tiek pakilusî, kad jaustûsi teikiantiu ir todêl aukštâm luomui priklausantiu. Pavîdo ir pasididiâvimo ʒmogus pirm visû netinka valdiavos tvarkai uʒveizdauti.

Ir tikra nuodêmê îra pašaukt î aukštesne valdininkû vietâ tokius ʒmones, kuriems dâr rûpi daug turtû susikrauti. Jie tada îra tikros tautos siurbêlês.

Kuo daugiau ʒmogus îra produktîvas arba gelbêtojas ir tarnautojas, tuo daugiau jis îra tinkamas aukſtesnei vietai valdiavoj. Nêsa tuomet jis kuo maʒiau rûpinasi kâ gauti iſ gîvenimo. Jis vien nori jâm save teikt.

Ipatiai ſventinimui netinkamas îra ʒmogus, kurs dâr savo asmens gerui rûpinasi materiniais turtais. Jis turêtû kuo greitiau ſâlinties iſ savo luomo.

Motriſkos gâli kiekvienâ vietâ uʒimti kaip vîriſkiejie, ʒinoma, kiek jû prigimtis tâm îra tinkama. Todêl negâli jos eiti ſventintojû, teisêjû ir valdîtojû pareigas. Kûrîbos gâliû paſauktos gîvîbei daugint, jai atvest î ſiâ esamîbe, jos netinka jai ir tiesiogiu bûdu aukſtint. Ira tai dêsnîs, kurî paſâlint negâlima. O valdiava kaip tik turi derêt ʒmoniſkumui aukſtint.

Berods tâm îra parinkta ir draugê arba ſeima, vîriausioji moters gîvîbês ir valdios vieta. Bet pirmasis ſeimos uʒdavinîs îra gîvîbe dauginti. Negâli tai îvîkti be ſeimos. Ji todêl ir negâli bût griaujama. Ji îra labai svarbus ʒmoniſkumo lopſîs. Ir motera vieſume vis tik tiek tereiſkia, kiek ji ſeimos dvâsios î jî îneſa.

Kuo daugiau ʒmogus îra susikroves materiniû turtû, tuo akîliau reikia î tai ʒiûrêti, kaip jis apsieina su ʒmonêmis. Niekumet neturi turtai suteikti ʒmogui daugiau teisiû sântîkiuose su kitais ʒmonêmis.

Iſêmus pirmû-dvejû produktîvû ir pirmû trijû tarnautojû luomû pavadinimus, visi kiti neturi bût ʒmogaus parenkami iſmitimui ar pelnui, bet vien, kad juose pasidarbuojant bûtû progos savo ʒmoniſkumui îneſt î gîvenimâ.

Tinkamumas vienai antrai vietai neturi bûti surandamas kvotimais. Ne tikros tâm îstaigos ir ne kiti ʒmonês, bet kiekvienas turi pats pasirinkt gîvenimo dârbâ, sekti "savo pavadinimâ". Ir kaip kur ir kokiu

bûdu ʒmogus darbuojasi ir pats tuo save perȣa, jis ir kitû turi bût kvietiamas î dârbâ.

Tikriejie piktâdariai neturi bûti baudiami. Ipatiai svarbu, kad nebûtû jiems mirties bausmês. Bet laisvê turi jiems bût paimama, juos sodinant î tikrus dârbo ir auklêjimo namus. Jû uʒveizdai turi bût ʒmonês ʒîmiai kilnios sielos.

Apatiniesiems luomâms kiekvienos luomû eilês patartina, priklausît keliems luomâms; produktîvâm luomui turêtû kiekvienas nors ir mâʒuma prisidêti.

Gerâdarîs îra pirma tuo ʒîmus, kad jis nê vieno ne nutaria, nê to, kurs jâm piktâ dâro. Turtû dalinimas nêra rîȣkus gerâdario ʒîmis.

Aukȣtiausio kilnumo îra tas ʒmogus, kurs nebelaukia sau smagumo ir dʒiaugsmo iȣ gîvenimo ir ʒmoniû, bet kurs jiems visas savo galias teikia, jeib jie pasiektû tikrâjâ laime ir dîkîbe.

*
* *

Pagaliau kelios dâr mintîs apie visâ ȣiâ ȣio râȣto dâlî! Ira norêta kâ paraȣîti, kaip gâl Platonas parâȣê savo Politeiâ. Bet reikia tâ pastebêti, kad ȣiȣion nêra kas-nors tik taip sau sugalvota. Valdiava regêta sârîȣîj su tautos gîvîbė, kuomet ji tvirtêja, auga, kîla. O toji gîvîbê suprasta, neȣama kûrîbos ʒengimo.

Kiekvienas ʒmogus îra tos gîvîbês srovelê. O ji tiek toj gîvîbêj reiȣkia, kiek ji tâ gîvîbe stiprina. Pagal tai îra ir luomû svarbumas aiȣkintas. Nereikêtû î juos ʒiûrêti senu supratimu ar gâl „naujoviȣku“ mânîmu, kad nebeturi bûti luomû. Jie kaip tik îra tos lîtîs, kuriomis ʒmogus savo ʒmoniȣkumâ neȣa î visuotinâjî gîvenimâ, ar iȣ jo sau traukia gîvîbês sulties. Todêl ir tȣe nêra konstruuotês.

Ir nêra manîta, kad dabar visa reikêtû pagal ȣiȣion paraȣîtas mintis gal Lietuvoj statîti. Ne, norima suʒâ-

dinti visas tautietiû sielas, kad numanîtû, kâ reiškia, kad ʒmogus gîvena ir kad jis îra tautos vaikas. Jâm tad atitinkamai pasistengiant ir apsireiškiant, savaime vis daugiau îvîks, kas šišion, nors ir tik apskritai ir dâr ne tobûlai, îra pasakîta.

Kâm nors statîti ar taisîti, neuʒtenka to tik pageist ir apie tai kâ sumanîti. Paprastai berods taip dâroma. Todêl ir ʒmoniû veikalai îra be jokios gilesnês prasmês. O ʒmogus îra viena kûrîbos gâliû ir jos priemonê. Jo dârbai turêtû šaknêti kûrîbos gelmêse.

Todêl reikalas visas tas gelmes ʒmogûje sukelti. Visos ʒmogaus gâlios, giliausiosios ir paprastiausiosios, turi iš lengvo îgaut palinkimâ, vienâm dalîkui vîkint. Tuomet jis bus kuo svarbesnis. Valdiava bus tokia, kokie îra tautos ʒmonês. Todêl pirm viso svarbu, ʒmonêse tâ didumâ suʒâdint, iš kurio gâli kurties tokia valdiava, kaip ji šišion vaizduota.

VII. Tauta ir ʒmonija.

Ʒmoniškumas pasaulîje.

Ʒinant tautos gîvîbe ir gîvenimâ, prisieina tikrai stebêties. Paprastai tik têra laikoma svarbu, kas regima ir sutšiuopiama. Bet kas tai prieš tautinî gîvenimâ! Koks tše apsireiškia pilnumas! O nêra tasai tiktai kûno gîvîbê. Labai mâʒa toji tame tereiškia. Tikroji tautos gîvîbê prasideda jausmais, geismais, protâvimu ir mânîmu. Bet pati jos galîbê skelbiasi tiktai veikiant tautos gîvâtoj ʒmogaus dvâsiai-sielai.

Nebus tâm aišku, kas tše îra rûpimas dalîkas, kurs ʒiûri î gîvus dalîkus tiktai kûno akimis, tarsi visa gîvîbê tebûtû tik koks regimû daiktû bûdas. Daug geriau tas visa supras, kurs pastebês, kaip jûjû kitimas atsitinka. Susideda tâm trîs dalîkai. Kad akmenelis, jûrû bangû plaujamas ir supamas, iš lengvo apdîla, tai ne vien patsai akmuo, ir bangû galia kâ reiškia. Akmuo taip apdîla, kaip koks îra jo sunkumas ir kietumas. Tas tai îra tame atsitikime svarbiausia.

Toks-jau dalîkas pastebimas augmenîje. Jis auga ir îgîja îpatingâ pavidalâ. Tâm svarbu ʒemê, oras ir visos aplinkîbês. Jos veikia augmenîj ir jo lîtîje! Bet jame gîvas ir tas veiksnîs, kurs išskêtia augdamas iš lengvo visâ augmens pavidalâ. Seniau mokslas apie tâ veiksnî nieko girdêti nenorêjo. Dabar jau be daug vingiû î ji atsiʒiûri.

Bet šis veiksnîs îra regimai kitoks, negu akmens kietumas ir sunkumas. Jis îra toks ʒîmus, kad gâlime tiesiog kalbêt apie augmenû veiksnî pasaulîj. Tik pa-

stebêkime, kaip medis klestêja, iSvarîdamas pumpurus, ʒiedus ir lapus! Kiek jis sudirba materîâlo gamindamas savo malkâ! O kaip ʒemê kinta, kur augmenîs îra veiklûs! Bet pagaliau reikia suprast, kad tas pats veiksnîs visur tSe reiSkiasi, kur tik pasaulîje kas auga. Ne vien augmenîs, bet ir visû gîviû, todêl ir ʒmogaus pavidalas îra jo kûrinîs.

Kitas dâr veiksnîs randasi gîvulijoj. Regima tSe îra psychinê gîvîbê Sale kûnâ gaminantiosios. O per tâ ir Sitoji kinta. Ir visai kitaip gîvulis veikia pasaulîj negu augmuo. Bet ir jo gîvenimo skritulîs îra visai kitoks.

Rodos turêtû bût aiSku kiekvienâm mânantiâm, kad su gîvuliu atsiveria kita esamîbês sritis. Ir gana tSe jau naujoji mokslo Saka, vadinama biologîa, îdomû dalîkû moka pasakîti. Ʒiûri ji î kiekvienâ gîvâ dalîkâ kaip î atskirâ esamîbês reiSkêjâ. Ir vis aiSkiau iSdêsto ji Siâ mintî.

Bet kur dâr nuo gîvulio pasaulio lig ʒmogaus! Jeigu to nemâto ʒmonês save mêgindami, tai rodos jiems turêtû pasidarîti tat numanu, tîrinêjant tautos gîvâtâ. Visai kita tSe apsireiSkia galîbê. Daug gilesnês esamîbês gelmês dâr ja atsiveria. Neuʒtenka kalbêt tik apie bîologîos ir psychine gîvenimo sritî, bet reikia pastebêt ir dvâsios-sielos valdiavâ.

Psychinis ʒmogaus gîvenimas îra nesulîginamai lobingesnis negu atitinkamasis gîvulio. Bet ʒmoniSkumo sritis tik prasideda dvâsios-sielos reiSkiniais. Ir tiejie labai galingai ʒâdina psychine ʒmogaus asmens sritî.

Kad îra to, kâ vadiname ʒmonija arba ʒmonijos gîvata, dera iS to, kad ʒmoniSkasis veiksnîs, ʒmoniSkumo potensa, veikia psychinêje, biologîos ir fysikinêj pasaulio sritîj. Ir ne vien atskirame ʒmoguje. ƷmoniSkumo potensa îra svarbiausia kûrîbos galia visame pasaulîj ir taip

sena kaip pasaulis stovi. Šita potensa ir erdvês bei laiko nešamas gîvenimas îra du atskiru veiksniu. Susitinka juodu ʒmogaus asmenîj. Ir iš to auga psychinis ir dvâsinis gîvenimas. Jis auga, tai reiškia, jis didêja ir îvairêja âmʒiû bêgîje.

Daug reiškia, kad Graikal apie brolius ir seseres sâkê, jie gemâ iš tû patiû motînos îʒtiû. Gema kûnai iš kûno. Bet psychinê ʒmogaus gîvîbê turi platesne kilme. Ji paeina iš tautos gîvîbês. Toji îra motîna psychinês ʒmogaus gîvîbês. Bet ʒmogaus dvâsia-siela tik tegâli paeiti iš dvâsinês esties.

Toji tai îra ʒmogaus asmenîbês pâgrindas ir tuomi kilmê ʒmoniškumo potensos pasaulîje, kuri apreiškia savo bûdu pasaulio kûrêjâ. Priklauso ji pasaulî kuriantioms gâlioms. Bet îra ji ʒinomûjû pasaulio potensû galingiausioji.

Visi ʒmonês todêl îra, ʒiûrint î jû esme, tos patios kilmês, ir todêl broliai. Neturêtû bûti tarp jû priešingumû. Bet jû îra gana daug. Ir tai tegâli reikšti, kad taip negâli pasilikti, kad visa iš lengvo turi virsti kitaip. Iš lengvo turi pasaulîj o pirma ʒmonijoj îsivîrauti ʒmoniškumas. Tenlink turêtû vesti pâʒangos kelias. Bûtû tai kûrîbos atsilukštinimas.

Individuâlê ir sociâlê sâmonê.

Minimas atsilukštinimas reiškiasi dvejaip. Jis atveria didesnes gilîbes ir apima ir platesnes platîbes. Pastebima tai visame kûrîbos darbe ir menkiausiame. Mineralijoj aiškiai matît, kad atskiriems daiktâms teikiamas individuâlas pavidalas.

Augmenijoj jau kiek daugiau pastebêt. Atskiri pavidalai îgîja daugiau savîbiû. Bet ʒîmu labai, kad vienos rûšies pavidalai linksta sau lîgius gamint be saiko. Ir taip rodosi, kad kûrîba augmenijoj ne tiek indivi-

duâlumâ kiek socialumâ vîkina. Kad akmenelis îra, ȝiûrint î jo formâ, visame pasaulîj sau visai vienas, tad augmenîs randasi rûȣîse. Berods rûȣîs pâtios skiriasi viena nuo kitos kaip âkmenîs, kuriû ir îra visokiû rûȣiû. Tik augmenijai mes noroms nenoroms priskaitome daugiau turinio, ir todêl daugiau vertîbês.

Didesni dâr skirtumai matîti tarp gîvuliû veisliû. Bet ir pavidalû turinîs îra didesnis. Tarsi gilesnês pasaulio gelmês gîvuliais pasemtos. Visai aiȣku îra, kad gîvulis daug daugiau reiȣkia negu augmuo. Jis gîvesnis. Jo kûnas daug pinkliau sumegztas. Nesulîginamai jis turi daugiau gîslû ir gijû negu augmuo. Jo pavidalai îra daug îpatingesni. Kiekvienas jûjû îra atskiras sau dalîkas.

Bet ȝiûrint î gîvuliû gîvîbe, î jû reiȣkinius, tad vêl aiȣkiai matît, kad vienos veislês gîvulis apreiȣkia savo gîvîbe visai tokiu-jau bûdu kaip antrasis. Kurs mêgintû uȝraȣît, paveikslui, ȝirgo âmȝiaus bêgî, greit pastebêtû, kad visame, kâ vienas ȝirgas dâro, jis apreiȣkia visâ savo veislês, ne savo vieno îpatingumâ. Jis tik têra tarsi savo veislês âtstovas. Tik visai menki mâȝmoȝiai skiria vienâ nuo kito.

Visai kitoks îra ȝmogus. Jau kûno skirtumai îra gana rîȣkûs. Vis dêlto tȣe pastebêt giminiû, tautû, padermiû panaȣumai. Bet kad kûnai ir visai mâȝa skirtumû teatrodo, kaip kartais dvînutiû, tai psychiniai ir dvâsios-sielos reiȣkiniai îra visai nesulîginami. Labai tai aiȣkêja, kad kas juos uȝrâȣo kas dienâ nuo pat uȝgimimo.

Nêra du ȝmogu lîgiu. Ir lîgiuose prietikiuose du ȝmogu visai kitaip pasielgia. Ȝino tai labai gerai visi — gîvêdiai, paveikslui, liûtas. Tîkodamas uȝnikt gîvulius, jis moka visiȣkai prisitaikint atskirû gîviû veislei. Bet kaip ȝmogû uȝnikt, to jis nesugeba. Nêra tâm padavimû ir paprotio. Kiekvienas ȝmogus kitaip apsireiȣkia. Todêl jis gîvêdiû ir îra bijomas.

Ʒmogus îra gîvis ne vien su individualu pavidalu, bet ir su individuala sâmone. Jame îra sußvitusi jau ir sâmonîbê. Todêl jis ir vadinasi ʒodiu aß. Tuo savo aß ʒmogus prasideda. Berods daʒnai ʒmogus tuo ʒodiu paʒîmi savo jausmû ir mintiû gîvenimâ. O tai îra apsirikimas. Tikrasis aß kîla iß dvâsios sritiû, iß esties labumo. Ir îra tai dalîkas, kurî vertêtû tikrai nuodugniai ißmanîti.

Su savo aß ʒmogus ißkopia tarsi iß sârîßio su visu regimu gîvumu. Jis kaip koks aß îra sau vienas, lîg bûtû viso ir visû apleistas. Ir jis ießko sârîßiû. Bando pritraukti visokius turtus. Ʒemasis ʒmogus tai tedâro tik laikais. Bet kaip tik jo aß pradeda susimegzti ir susipainioti su geismais ir mintimis, tad jis beveik ir vien tik jais ir jomis rûpinasi, arba kaip jis pats tiki: savimi.

Sukîla jâm berods ir linkimai prisiglaust prie kitû. Pats jo kûnas jautiasi rißtas neregimais rîßiais su kitais. Pirma su têvais ir giminimis, tad su antra gimtimi. Ipatiai ßie linkimai, kurie suveda du skirtos gimties ʒmogu, jî giliai paima. Iß tû sântîkiû vêl pasidâro ir nauja jo sâmonês savîbê. Jo aß kinta. Jis nebesilieka susipînes su savo, bet su kitûjû jausmais ir mintimis. Jo "egoismas" aprêpia jo ßeimâ, gimine ir pagaliau visâ tautâ.

Taip ʒmogaus aß ir vienu ir antru ʒvilgsniu auga; tai gilêja, tai platêja, kol neatsikliudo iß lengvo visai ir nuo savo geismû ir mintiû. Ir vis aißkiau numanîti, kad vienas ʒmogus nebêra sau atskiras dalîkas esamîbêje, regimame pasaulîje, bet kad jis îra atskira asmenîbê dvâsios-sielos sritîj, ir kad jis priklauso îpatingajai asmenîbiû eilei, vadinamai ʒmonija.

I tâjâ berods daʒnai ʒiûrima kaip î didî pavidalû skaitiû. Bet paʒine tautos gîvâtâ ir suprâte, kâ tße ʒmogaus asmenîbê reißkia, rodos negalêtû sunku bût ißmanîti, kad

ʒmonija susideda iȣ dvâsinês srities gîventojû, bûtent iȣ asmenîbiû. Iȣ jû spindi visiȣkai îpatingas galêjimas, palinkimas ir noras. Kûrîba kiekvienu ʒmogu veikia nauju ir visai îpatiȣku bûdu.

Tautû kilmê ir jû tarpimas.

Taip ʒmogus îra metafvsiȣkas asmuo, ir ʒmonija metafysiȣkas veiksnîs kûrîbos ʒengimui, esamîbês atsilukȣtinimui, gîvîbês klestêjimui. Gâlima jî palîginti î ȣviesâ. Ir toji susideda iȣ atskirû spinduliû. Tokiu-jau bûdu ʒmonija îra atskirû sâmoniû, atskirû asmenîbiû skaitius.

Ʒiûrint tokiu ʒvilgsniu î ʒmogû ir ʒmonijâ, jau kiek ir numanu, kaip tautos atsirâdo. Nesenai dâr mokslininkai kalbêjo apie tautas kaip apie aplinkîbiû pâdarus. Dabar sâko jas esant "kuriantiû gâliû" vaisiumi. Bet reikêtû tai dâr aiȣkiau iȣdêstîti.

Suprâtus, kad ʒmonija îra dvâsiniû asmenîbiû skaitius, kad tos asmenîbês auga, tai esti: iȣ lengvo îsigali ȣiame pasaulîje, gilêdamos ir platêdamos, ir kita aiȣkêja. Be abejonês, daug padâro aplinkîbês. Vienos privertia ʒmogû vienaip apsireikȣti, kitos kitaip. Ir veikdamas, dirbdamas ʒmogus kinta savo asmenîbêje. Susitinka bendrame veiksme îpatingas ʒmogus su îpatinga aplinkîbe, kaip ir su îpatingu pasaulio kraȣtu.

Auga tada ʒmogui îpatingos kûno gâlios ir apskritai visokios kûno îpatîbês. Ir auga iȣ lengvo atskiras jausmû-geismû ir mintiû-mânîmo gîvenimas. Pasidâro tikras psychinis pasaulis, vieno ʒmogaus ir toliau tad visos ʒmoniû eilês. O visa tai îra vaisius reciproko veikimo tarp ʒmoniû asmenîbiû ir aplinkîbiû, erdviniû ir laikiniû. Bet tos asmenîbês îra viso to prieʒastis.

Tokiu bûdu ir tautos gîvata kuriama. Ji stovi artimame sârîȣîje su gîvenamuoju ʒemês kraȣtu ir visomis

aplinkîbêmis. Tik negâlima tai jos kilme vadinti. Toji îra pirmoj eilêj tos asmenîbês, kurios gimimu î jâ îeina ir jâ minêtû bûdu stâto. Sis jû gimimas turi bût tvarkomas kûrîbos dêsniais. Jeigu tos asmenîbês auga, tad rodos aiSku, kad kûrîbos dêsniai joms turi skirti tinkamâ tâm dirvâ. Todêl jau ir tos asmenîbês, kurios susivokia atskiroj tautoj, îra îpatingos.

Tuo tautos buvimas laiduojamas. Bet iS to ir matît, kaip ji pati îra gimusi. Ipatinga asmenîbê kûrê augdama savo pasaulî, kurs tinkamas buvo ir kitiems tarpti. Bet Sis dârbas eina dvâsinêse gîvenimo sritîse. Tose gelmêse randasi tai tautos kilmê. IS tSe gâli bût ir statîtas tautos tikslas. Kaip tauta svarbi atskirâm ʒmogui, taip ji svarbi ir ʒmonijai.

Nêra ji tokia jau pradioje. Bet ji iS lengvo svarbêja tautos gîvâtai tarpstant. Tâm dera tautos gîvenamoji Salis ir tautos âmʒiai. Bet labiausia îsigemantios ʒmoniSkos asmenîbês. Kaip jos pâtios, taip ir visa tauta individuâlinasi. Tautos gîvata nuolat aiSkiau îgîja atskiros asmenîbês pobûdî.

Rodos, kad tai bûtû pirmasis tautos siekimas. Ir tâm jai âmʒiai skiriami. Visai neʒiniomis tautos vaikai atitinkamai gîvena, tai daugiau sau vieni, tai daugiau su kitais tautos vaikais. Kartais eina tokiû linkimû bangos per visas tautas. Atrodo laikais, tarsi tautos irtû. Jos vaikai nelabai tesirûpina kitais. Tad vêl visi telkiasi karStai krûvon ir skiriasi grieʒtai nuo kitû tautû.

Mûsû laikas îra kaip tik toks, kuriuo îvairios tautos kiek tiktai galêdamos tvirtina savo îpatingumâ. Bet atskiri ʒmonês tautos skritulîj, patioj jos gîvâtoj, vêl daugiau negu kitais laikais rûpinasi sociâlu gîvenimu, tautos vienopumu ir jos vaikû sâklausa.

Ir labai svarbu suprast tautû norû ir tikslû krîptî Seniau tûlos tautos buvo savo kultûros ʒengimu îvestos

î tokî pâdêtî, kad visas savo galias kuone vien tetelkê apsigînimui. Ir tâm taupê beveik visus materinius savo turtus. Dabar pradeda vêl visos kreipties daugiau î psychinî ir dvâsinî savo turtâ ir gîvenimâ ir tiki tŝe turint savo gîvîbe ir stiprîbe.

Reiŝkia tai berods pâʒangâ. Bet tautos vienopumas, jos individualîbê tuo dâr ne daug telaimi. Nesutelkia atskirus asmenis tai, kad kiekvienâm tas pats dalîkas îra svarbus, bet kiek visa tauta reiŝkia kiekvienâm tautos vaikui.

Sâmoniû sâklausa.

Praskaidrintas ʒmogaus sielos ʒvilgis ʒiûri su îpatingu supratimu î visâ gîvenimâ. Atrodo jâm tasai didiu gîvîbês sâdaru, kuriame kiekvienas dalîkelis, îpatiai kiekvienas gîvis, îra toks, kad geriausiai tinka sugîventi su visa esamîbe. Visoj jos visatoj kiekvienas gîvis turi savo vietele ir jâ geriausiai pildo. Kûrîba jî laiko toj vietoj savo globoj.

Ir tikrai nuostabûs îra sântîkiai tarp atskiro gîvio ir viso gîvenimo. Gîvis îra tarsi mâʒas indelis, î kurî iŝ gausiosios visumos tiek liejasi jêgû, kiek tame indelîje telpa. Kitais ʒodiais: Kiekvienas gîvis îra îpatinga sâmonê, kuri iŝ didiosios esamîbês tiek pasirenka, kiek ji patirti îstengia.

Tie gîviai, kurie vos tik têra gîvi materios krisleliai, pasiima katras gâl du-tris esamîbês îspûdius. Jiems visumoj nêra daugiau. Koks menkas jû gîvumas, kokia tamsi jû sâmonê, tokia kurta ir negîva jiems îra ir visuma. Kitokia ji îra gîviâms su ŝviesesne sâmone.

Ir taip ji tarsi gîvêja, einant aukŝtîn per gîviû eile lig ʒmogaus. Vis daugiau telpa atskiruose gîviuose, ir vis geriau jie iŝ esamîbês îspûdiû sudâro pasaulî. Ʒmogus pagaliau savo sâmonêj aprêpia neapsâkomâ erdvês pla-

tîbe su visu jos turiniu. Ir ne vien tai. Esamîbês gelmês jo sâmonêj telpa, jei ne kitaip, tad nors tiek, kiek jos âmʒiais apsireiškia.

Ira tame berods tarp ʒmoniû skirtumû. Vieni vos mâʒâ skritulî apʒvelgia, kiti platesnî. O tûli jau siekia net esamîbês bekraštenîbiû ir gilîbiû. Daʒnai rodoma î skirtumâ tarp girinio ir aukštos kultûros ʒmogaus. Ir lîgina juodu ʒiûrint î jû sâmonês turinî ir kaip tasai atitinka esamîbês turinî. Pirm neilgo laiko net buvo tikima, kad kultûros ʒmogaus sâmonês turinîs esâs ir visos esamîbês turinîs. Bet dabar, manîtojâms kiek išprusus, mâtoma, kad ir ʒmogaus sâmonês turinîs tik atitinka esamîbês turinio dalele.

Bet ʒmoniû sâmonês nesiskiria tik savo turiniu. Tasai visumet îra toks, koks îra sâmonês šviesos ir platumo laipsnis. Tuo vîriausiai skiriasi ʒmonês. O tat îra labai svarbu. Tik îvairio šviesos laipsnio ʒmonês gâli tiksliai gîventi su viens kitu.

Menkos šviesos sâmonê teaprêpia beveik vien tâ, kas jai tenka iš regimû dalîkû veikimo. Kitos sâmonês apšvietia vîriausiai jausmus - geismus ir ûpus, kitos vêl daugiau mintis ir jû gîvenimâ. Pagaliau îra ir sâmoniû, kuriû šviesos branduolas îra dvâsios- sielos gîvîbê. Bet tosios ir labai platiai sieka gîvenime. Dar îra pastebêtina, kad sâmoniû sântîkiai su savo turiniu îra ne vienokie. Tûla sâmonê gîvai nutveria savo turinî, kita jî tiktai vos palietia. Ir kitû dâr îra skirtumû.

Ʒmoniû sugîvenimui tai daug reiškia. Mat, jie vienas kito sâmonês îra turinîs. Ipatiai svarbu tai îra tautos vaikû gîvenime. Jeigu jû sâmonês bus lîgios šviesos, jie mâʒa tereikš viena kitai. Ir tautos gîvâtoj bus menkos sâkabos. Bet gîvesnês šviesos sâmonês, kitas turêdamos savo turiniu, visâ tautos bûtî pataiso.

Ir kaip tik pradeda rasties sâmoniû skirtumû, tautos ir ima tvirtêti, atsigauti, augti. Ʃviesesnês pasieka tamsesnes ir jose ʒâdina jû ʃviesâ, tuo dârbu pâtios daugiau suʃvisdamos. Taip vieni kitiems dera, kâ kurîba visu gîvenimu pasiekti stengiasi, bûtent sukelti daugiau gîvîbês, daugiau sâmonês.

Tâm tai ir susitelkia ʒmoniʃkos asmenîbês vienoj tautoj. Joms, kad galêtû tarpti, nêra vien naudingos aplinkîbês, bet apskritai tautos padêtis ir bûtis. Ir jos gîvena viena su kitomis. Asmenîbê su menka sâmone telaiko mâʒa savîje. Ʃviesesnê sâmonê aprêpia daugiau. Ir taip susipina visas ʒmoniû skaitius, kurs îra îsigimes î tâ pâtî kraujâ, î tâ pâtî psychinî gîvenimâ, kurs îra tautos gîvata. Pasidâro tikra tautos vaikû sâmonês sâklausa.

Palaiminta îra ta tauta, kurioj gîvena ʒmoniû su sâmone, laikantia savîj ne tik vienus antrus tautos gîvâtos dalîkus ir tautos ʒmones, bet kuri jau aprêpia visâ tautos gîvâtâ. Ir ne tik taip, kad jâ laiko savo turiniu, bet jâ ir prisunkia visa ʒmoniʃka savo didîbe.

O tai labai daug reiʃkia. Visa meilê, visas teisingumas, visa groʒîbê ir teisîbê, visas malonumas, kurs iʃ jos spindi, leidiasi î kiekvienâ ir vargingiausiajî tautos vaikâ. Ir visi atveria savo sielos akis ʒiûrêt î viens kitâ ir suprast viens kito reikʃme, laukdami iʃ viens kito kuo tîresnio ʒmoniʃkumo.

Ir kiek tasai pabunda, tiek tauta pasieka savo uʒdavinî. Kiekvieno atskiro ʒmogaus pasistengimas, ʒmogumi bûti, îra todêl labai svarbus. Jo ʒmoniʃkumas derês kitiems pakilti. Ʒmonês noksta sâmoniû sâklausoj. Tauta tampa tobûlesniu vienetu ir gâli kuo daugiau reikʃti kitoms tautoms.

Tautû sântîkiai.

Nêra toks tautos tobûlumas, apie kurî kâ tiktai kalbêjome, sau tikslas. Ʒmonijos asmenîbês susispietia î tautas tokiu pat keliu, kaip visa esamîbê atsiskleidia. Jos sâmoningumas eina Ꞩviesîn ir platîn, pilnîn. Tâm tautos îgîja vis daugiau individualumo. Bet jos tâm ir stojasi î sârîꞨî viena su kita, ir tûlos su kitomis.

Kartojasi taip sântîkiai, kurie pastebêti îra tarp atskirû ʒmoniû. Tautos pasitinka viena kitâ su savo îpatîbêmis. ApsireiꞨkia viena kitai materiniu savo bûviu, psychiniu savo gîvenimu ir gâl ir savo dvâsios-sielos esimu ir bûtimi. Ir taip suʒâdina kitoj tautoj atitinkamas galias ir atitinkamâ turinî.

Nêra tautû sântîkiai jau dabar tokie kaip tarp kilniû ʒmoniû. PrieꞨingai, tautos daʒniau pasieka viena kitâ ʒiauriu bûdu. Nors prisieina tâ pasakîti apie valdiavas, kurios pirm neilgo laiko dâr târêsi atstovaujantios tautoms. Bet ir neʒiûrint î tai, tautos apskritai kaipo vienetai maʒiau apreiꞨkia ʒmoniꞨkumo negu âtskiras ʒmogus.

Taip vîriausiai tautos pasidâro jautiamos kitoms savo sunkumu, savo kûniꞨkumu. Ir sukelia viena kitai daug vargo ir skausmû. Net dviem tautom susiliejant, kraujâ sudedant, iꞨeina visoko. Sâko tûli mokslininkai, kad nerimastis, kurs pastebimas tûlose tautose, kîlâs iꞨ miꞨro kraujo.

Vêl ir atsitinka, kad viena tauta uʒgulia kitâ savo geismais ir troꞨkimais. Bruka jai savo bûdus, savo kalbâ, uʒneria jai savo mânîmo tinklus. Ir kartais tuo visai îsiurbia kitos tautos gîvâtâ î sâvajâ.

Berods îvîksta tat tik tuomet, kad rîjamojoj tautoj nêra sâmoniû sâklausos, ir kad nêra tꞨe sâmoniû su turiniu, joms tekusiu jos dvâsiai-sielai gîvenant, o rîjantioji tauta îra sâmoningesnê, turi daugiau ir svarbesnio turinio, kurs nêra vien materiniû, bet ir kitû daiktû atspindinîs.

Iß to gâl aißkêja, kad ta tauta îra kuo stipresnê, kuri turi daugiau dvâsios galîbês, kurioj sâmoniû turinîs îra psychinis-dvâsinis ir kurs daugiau ßvietia. Tokios tautos, nors laikais ir pavergtos, ißlieka jû vergêjams pranîkstant. Bet bûtina îra, kad tos tautos krautû daugiau dvâsinio o ne "materinio" turto.

Tuomet tokia tauta nêra ißnaikinama. Paprastosios kovos teatsitinka tarp materiniû pavidalû. Juos pasieka ginklai. Tiejie gâli juos kaip ginti taip ir sunaikinti. Bet nieko negâli jie padarîti psychiniâm ir dvâsiniâm turtui. Prieß tâjî gâlima veikti tiktai dvâsios ginklais. Ir tße bus laimêjimas toj pusêj, kurioj daugiau bus sâmoningumo.

Uʒ visas tautas aukßtiau stovi toji, kuri savo visatoj îra aukßto ʒmogaus sâmonês turinîs. Globiama jo dvâsios-sielos, ji iß lengvo atspindi visâ ʒmonißkajâ jo gîvîbe. Gaminasi nauja kultûra jos gîvata. Ir su tos tautos âmʒiu uʒeina nauji laikai.

Tokia tauta tad ir nebegâli uʒgulti kitas ir bandîti jas prarîti arba joms uʒdêti savo îpatingumo antspaudâ. Ir negâli ji lenktînuoti su kitomis îvairuose paprastû ʒmoniû rûpesniû dalîkuose. Ira ji ißkilusi iß kitû tautû eilês, kaip kilnus ʒmogus kitû ʒmoniû tarpe.

Nebêra jâm gâlima kitais naudoties savo tikslâms. Ir nebêra jâm gâlima varʒîties su kitais dêl kokiû-nors turtû. Nê nebgâli jis lenktînuoti su kitais, norêdamas juos pralenkti turtingumu, gîriu, savo gabumu, jeib jis pasiektû pirmâ vietâ. Jis augina aukßtiausias savo galias ir jas apreißkia kitiems ʒmonêms, ar tuo nesuʒâdintû ir juose atitinkamas jêgas.

Taip ir tikrai kilni tauta vien tegâli pasistengt augint gîviausiâjî ʒmonißkumâ ir jî kitose tautose ʒâdinti. Bet ne tokiu keliu, kad joms kâ îsakîtû, savo îpatîbes primestû, bet vien savo ʒmonißkumu ßviesdama. Tuomet

kitose tautose auga atitinkamas ʒmoniȣkumas kaip augmenîs saulêje. Tik bus jis kitas, kadangi noks kitoj tautoj.

Tokia tauta tad nêra sugriaujama. Pildîdama aukȣtiausiâjî kûrîbos liepimâ, ji îra ir galingiausioji. Kûrîbos visâgalia îra ir jos galia bei stiprîbê. Nêra tad ȣiame pasaulîje, kas jai kenkti galêtû, ir kas norêtû tai padarîti. Visos tautos nusilenktû prieȣ tokiâ tautâ.

Pagaliau dâr vienas dalîkas ȣiȣion minêtinas. Ira ʒmonijoj îpatinga ʒinia, gâl ir tik toks numânîmas, kad susimaiȣiusios tautos tikru laiku kiekviena vêl atitrauks iȣ kitos savo kraujâ. Tautai augant tatai suprantama. Kaip kâ tik aiȣkinta, ji vis galingiau pritraukia, kas betkokiuose sântîkiuose su ja stovi. Bet ir îpatingas pagamtos dêsnîs, kurî surâdo daʒnai dabar menamas botanikas Johann Gregor Mendel (1822—84), daug apie tai sâko. Apdulkines ʒiedus vienos pupû rûȣies dulkêmis kitos, vaisiai buvo miȣros rûȣies. Bet jau sekantioj kartoj pradêjo atsitaisîti atskiros rûȣîs. Râdosi pupû su skirtomis îpatîbêmis vienos ir antros rûȣies vienoj ankȣtîj. Ir pasirodê, kad nêra gâlima dviejû rûȣiû augmenius pasiliekamai sumaiȣîti. Tas pats dalîkas pastebêtas ir tarp gîvuliû, nors tȣe jau sântîkiai pinklesni ir atitaisîmas prasideda kelias kartas vêliau.

Rodos, kad ir ʒmonêse turêtû tas pats dêsnîs veikti. Bet dalîkai tȣe, kaip suprantama, dâr daug daugiau sumegzti îra. Tatiau tas dêsnîs rodos iȣguldo tai, kad tûloj ȣeimoje randasi visai skirtû ʒîmiû vaikû, vieni îra ȣviesûs, kiti tamsûs, ir ktp. Ir jû linkimai bei kitos îpatîbês labai skiriasi. O kad tie vaikai vêliau susidêtû su ʒmonêmis panaȣiais î juos, jû padermê vis daugiau skaidrêtû.

Pamename ȣî dalîkâ ir dêl to, kadangi jis aiȣkiai parodo, jog rûȣies, veislês, pâdermês, giminês îpatîbês kîla iȣ atskiro dalîko esmês. Toji îpatîbê gâli bût laikui

drumstoma materiniais maißîmais, bet neßâlinama. Tiktai ȩsmê, kisdama, gâli ir pavidalâ galutiniai taisîti. Ir taip ißeina, kad tautos stovi pagaliau visai atskiru pobûdiu viena ßale kitos.

Ʒmonijos vienîbê.

Tautoms ißaugant, aißkiai vienai nuo antros atsiskiriant, rodos ʒmonija vis daugiau skâldosi. Bet gerai îsiʒiûrêjus î kûrîbos takus, aißkêja, kad to nêra. Kaip atskiras ʒmogus, taip ir tauta tâm îra ir gîvȩna, kad vis daugiau augtû ir tvirtêtû ʒmonißkumas. Ir tautos turi î tokî sârîßî viena su kita stoti, kad sudarîtû ʒmonijâ tokiu bûdu, kaip sudâro atskiri ʒmonês tautâ. Tautû gîvâtos turi patekti î tikrâ sâklausâ.

Visoj ʒmonijoj iß lengvo vis daugiau ißauga ßviesos sâmonês asmenîbês. Ir jos îsigema î tautas, kurios su îpatinga savo bûtimi ir su savo aplinkîbêmis joms îra reikalingos kaip jos anoms. Ir taip tobûlêja tautos ir vis daugiau reißkia ʒmonijoj. Berods ir dingsta tûlos tautos. Ira tai ʒȩnklas, kad jos netiko kûrîbos dârbui. Pastovumo tik tas dalîkas teturi, kurs gîvȩna su kûrîbos galiomis ir jai tarnauja.

Tokiu bûdu tad îra visokiû tautû. Ir jû sântîkiai tiek bus geri ir ʒmonißki, kiek atskira tauta tinka ʒmonißkumui augint. Ʒȩmo laipsnio tautos todêl savo sântîkiuose mâʒa apreikß ʒmonijos vienîbês. Bet kad viena antra tauta pasieks tikrai aukßtâ laipsnî, jau visos ʒmonijos bûtis ir padêtis virs kitokia. Ir tautos pradês kitokiu bûdu svarbêti viena kitai, bûtent ʒâdindamos viena antrajai jos kilnîbȩ.

Ir tße daug reikß atskiri ʒmonês, kurie îra toli pralenkȩ paprastojo mums ʒinomojo ʒmogaus laipsnî. Turêdami savo sâmonêj savo tautâ, jie atsimîs ir kitû tautû.

Jû sâmonê, tiek pra8vitusi, kad jau sieka pasaulio kûrêjo 8irdî, nebegâli apsistoti tik prie vienos savo tautos.

Berods kraujo rî8iai juos trauks vis dâr î vienâ tautâ. Ir jie bus tarsi tos tautos siela. Bet jû ʒmoni8kumo laipsnis juos i8kelia toli ir i8 pakilusios tautos. Ir tûliems jie vos îra suprantami. Negâlima kitus ʒmones î juos palîginti. Jû asmenîbês îra ʒmoni8kumo saulês tarsi spinduliai. Todêl tos asmenîbês sudâro sau âtskirâ draugijâ. Beveik sakîtiau âtskirâ tautâ.

Bet ji jau nestovi 8ale kitû tautû, kurios turi savo kraujâ, sravêjusî per âmʒius ir atne8usî î 8î gîvenimâ vis naujû ʒmoniû pavidalus. Jie stovi po kitais gîvenimo îstâtîmais. Kûnas ir kraujas jiems mâʒa terei8kia. Ira jie tas kûrîbos vaisius, kurs noko esties sritîj, vadinamoj ʒmoni8kumu. Ira jie ta draugija, kuria pasiekta pasaulio atsiluk8tinimo pilnîbê.

Juose îra ʒmonijos vienîbê îvîkusi. Jû i8mintis îra ʒmonijos dvâsia, ir jû meilê jos siela. Bet jû galia îra ir kûrîbos galia. I8 t8e plaukia visa, kas ʒmonijâ veda auk8tîn. I8 t8e plûsta visos bangos atskiroms tautoms kopti evolûcîos keliu, ir i8 lengvo numest visa, kas jas skiria ir visi8kai tuo gîventi, kas vienîja. Pagaliau ir tautos tegâli bûti priemonês kûrîbos tikslui, kurios i8tarnâvusios pranîksta.

Toli dâr uʒ akiû 8ita ʒmonijos bûtis. Bet kaip senai jau ʒmonija mâsto apie savo âmʒius, ji ir kalba apie 8î ʒmonijos vienîjimâ. Ir visose tikîbose atsispindi ʒinojimas apie ʒmonijos auk8tîbe. O kur 8is ʒinojimas gîvesnis, t8e tautos gîvata ir îra 8viesesnê. Tas ʒinojimas, nors tik tiek tikras kaip koks sâpnas, îra patsai ʒmonijos pasiilgimas auk8tesnês, pilnesnês gîvîbês, pasiilgimas tikrosios ʒmogaus didîbês.

O tâm pasiilgimui pareina nuolatai galia i8 vieno tikro dalîko. Kaip ʒmogaus sâmonêj tûno didê esamî-

bês dalis, kaip iškilusio ʒmogaus sâmonêj nešama visa tauta, pagaliau net ʒmonija, taip su ʒmonija ir visas pasaulis gîvėna tame, iš kur visa turi savo kilmė, savo gîvîbė ir tikslâ.

Šitâ numanîti, îra kaip tik sâlîga, visâm tautû kilimui ir pagaliau ʒmonijos vienîbei vîkinti.

Daʒnai jautiama, kad gîvėnimas îra labai sunkus. Suvarʒės jis ʒmogû laiko ir vėda ten, kur kûrîba jî vesti liepia, tarsi ji bûtû geleʒinê, nenumaldoma. Bet iš tikrûjû tâ sâmonê, kurioj visa, tai ir gîvėnimas, esti, îra savo esmêje išmintis, groʒê ir meilê. Ir iš lengvo ji savimi vis daugiau prisunkia visâ esamîbė.

Iškilusiejie ʒmonês, kurie tai numâno ir tâ sâmonė su širdingu atsidêjimu pasitinka, stovi jau dabar uʒ tikrajâ visos ʒmonijos vienîbė. O Amʒinoji Meilê laukia, kad kiekviena tauta, kiekvienas ʒmogus jâ pajaustû ir mîlêtû ir tuo ʒmonijos vienîbė kurtû.

Prieraštis.

Šî savo veikalâ parašiau, susipažines su tûlais tâm reikiamais svarbesniais Vokietiû kalba išleistais veikalais, kuriû žîmiausius šišion užrašau:

Gustav F. Steffen, Der Weg zu socialer Erkenntnis. Eugen Diederichs, Jena 1911.

Leopold Ziegler, Volk, Staat und Persönlichkeit. S. Fischer, Berlin 1917.

Kurt Breysig, Die Geschichte der Menschheit. G. Bondi, Berlin 1907.

Franz Oppenheimer, Der Staat. Rütten u. Loening, Frankfurt a. M. 1912.

Rudolf Stammler, Rechts- und Staatstheorien der Neuzeit. Veit u. Comp., Leipzig 1917.

Bruno Bauch, Vom Begriff der Nation. Vortrag. Reuther u. Reichard, Berlin 1916.

Dr. Andreas Voigt, Die socialen Utopien. G. J. Göschen, Leipzig 1906.

Dr. Rudolf Steiner, Die Kernpunkte der sozialen Frage. Greiner u. Pfeiffer, Stuttgart 1919.

Dr. Rudolf Eisner, Wörterbuch der philosophischen Begriffe. Mittler u. Sohn, Berlin 1910. (Artik. Rechtsphilosophie.)

Jakob Baron von Uexküll, Bausteine zu einer biologischen Weltanschauung. Fr. Bruckmann, München 1913.

Walter Rathenau, Von kommenden Dingen. S. Fischer, Berlin 1917.

Wilhelm Wundt, Probleme der Völkerpsychologie. Ernst Wiegandt, Leipzig 1911.

Ernst Sigfrid Hartig, Landstädte und Landgemeinden als Träger und Mittelpunkte technischer Kultur ir tt. A. Deichert, Leipzig 1919.

Paâkinu dâr ir î tai, kad šiame rašte tûli žodiai vartojami, kuriû kitur dâr nepritikome. Jû prasmê îra aiški iš sakiniû. Bet

šišion tûlus dâr tîtia parašîsime, jeib neliktû abejojimo, ko jais norêta pasakîti.

Ʒodiu esamîbê kalbame apie tâ esties (viso, kas esti) dâlî, kuri erdve ir laiku ir kausalumu suprantame. Bûtis reiškia âtskirâ esimo îpatingumâ (vok. Zustand). Buvimas îra trunkamasis esimas, bûvis esimas su materiniu pagrindu. — Esmê reiškia dalîko branduolâ (vok. das Wesentliche), asmenîbê îra asmens esmê (vok. Wesenheit). Aukštas sâmonês laipsnis šišion vadinamas sâmonîbe.

Rašîboj priêmiau daug to, kas kitur vartojama. Rašiau, nors labai abejodamas, ar taip ir geriau: šišion, aukštas, daiktas, ir tt.

Pataisît reiketû šias vietas: 14-puslp. 10-eilêj iš viršaus turi bût skaitoma bûtis, ne padêtis; 16-puslp. 2-eilêj iš viršaus sumegzta; 20-puslp. 2-eilêj iš apatios esamîbês, ne regimos bûties; 23-puslp. 2-eilêj iš apat. bûtis, ne padêtis.

širdingai atsimenu ir geriausio mûsû kalbos ʒinovo Jono Jablonskio mân suteiktû patarimû. Skaites pirmus 32 psl., jis mân jû visâ eile surâšê. Gaila, kad jâm nebuvo gâlima, mân daugiau jû atsiûsti. Berods naudingi tegâli bûti tokie patarimai asmeniškai pasikalbant. Tai nebuvo mum lemta. Todêl šis râštas kalbos ʒvilgsniu tûlus dâr dalîkus su savim neš î tautâ, kurie negeistini. Bet ʒinant kitû tautû raštijos historîâ, nêra tai labai apgailêtina. Kâ kitos tautos pasieko keliû šimtmetiû laiku, neturêtûme norêt pasiekt keliais metais. Rods reikia vengti, kas priešinasi protui, bet šiaip tik iš skaidresnio mânîmo laukt skaidresnês kalbos ir rašîbos.

Tilʒêj Spâlis 1920-mt.

Vîdûnas.

Turinîs.

:–: :–: Ȣî veikalâ spaudê Otto v. Mauderodê Tilʒêje :–: :–: